

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานของ
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา
BUDDHADHAMMA APPLICATION FOR BAANPHO SUB-DISTRICT
ADMINISTRATIVE ORGANIZATION ADMINISTRATION, OF MUANG
DISTRICT, NAKHONRATCHASIMA PROVINCE

Phra Chamroeun Uttatechou (Nuon)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานของ
องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

Phra Chamroeun Uttatechou (Nuon)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Buddhadhamma Application for Baanpho Sub-District Administrative
Organization Administration of
Muang District, Nakhonratchasima Province

Phra Chamroeun Uttatechou (Nuon)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Public Administration)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้วิจัย : พระจำเริญ อุตตเตโช (นวน)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร.ธิดิวดี หมั่นมี พธ.บ. (การสอนสังคม), พธ.ม. (ปรัชญา), พธ.ด., (รัฐประศาสนศาสตร์)

ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ พธ.บ. (การสอนสังคมศึกษา), M.A. (Political Science), Ph.D. (Political Science)

วันที่สำเร็จการศึกษา : ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๑

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิจัย ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การวิจัยเชิงปริมาณดำเนินการโดยการสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๙๐ คน ซึ่งเป็นประชาชนในตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามแบบประมาณค่า ๕ ระดับ ที่ระดับความเชื่อมั่นที่ ๐.๘๑๒ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลคือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทดสอบสมมติฐาน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ดำเนินการโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informants) จำนวน ๙ ท่าน เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท

ผลการศึกษาพบว่า :

๑. การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ประชาชนมีความคิดเห็นโดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๓.๗๒, S.D = ๐.๕๑$) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น มีระดับค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๗๖, S.D = ๐.๕๖$) รองลงมา คือด้านวิมังสา ความหมั่นสอดส่อง

ในเหตุผลของสิ่งนั้น มีระดับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.74, S.D=0.57$) และสุดท้ายด้านวิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีระดับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.69, S.D=0.59$) อยู่ในระดับมาก

๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศ สถานภาพ อายุ และระดับการศึกษา ต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐาน ส่วนประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงยอมรับสมมติฐาน

๓. ปัญหาและอุปสรรคต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า การพัฒนาท้องถิ่นไม่สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นเท่าที่ควร ขาดการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อทำแผนพัฒนา ประชาชนขาดการมีส่วนร่วม ตรวจสอบติดตามโครงการ/กิจกรรม ข้อเสนอแนะ ได้แก่ ควรมีการพัฒนาท้องถิ่นให้ตรงกับสภาพท้องถิ่น ควรมีการจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น ควรเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ ขององค์กร

Thesis title : Buddhadhamma Application for Baanpho Sub-District
: Administrative Organization Administration of Muang District,
Nakhonratchasima Province

Researcher : Phra Chamroeun uttatechou (Nuon)

Degree : Master of Arts (Public Administration)

Thesis supervisory committee
: Asst Prof Dr. Thitiwut Manmee B.A. (Social Teaching), M.A.
(Philosophy), Ph.D. (Public Administration)
: Asst Prof. Dr. Termsak Thongin B.A. (Teaching Social Studies),
M.A. (Political Science), Ph.D. (Political Science)

Date of graduation : March 31, 2018

Abstracts

The objective of this research were: 1) to study an application of Buddhist principles for Baanpho sub-district administrative organization muang district Nakhonratchasima province, 2) to compare the opinions of populace toward an application of Buddhist principles for Baanpho sub-district administrative organization muang district Nakhonratchasima province, 3) to study the problems obstacles and suggestions of an application of Buddhist principles for Baanpho sub-district administrative organization muang district Nakhonratchasima province.

The research methods were used the mixed research methodology of quantitative and qualitative research. The quantitative research was conducted by using survey research to study the samples of 390 persons who were populace of Baanpho sub-district administrative organization muang district Nakhonratchasima province by using the simple random sampling. The tools used for data collection were 5 levels questionnaires at reliability of 0.812. The data were analyzed by using computer application for social sciences research. The statistics used for data analysis were frequency, percentage, mean, Standard Deviation. The describing and testing hypotheses of personal factors were t-test in order to test the differences between two average groups and the F-test by using One Way ANOVA to test the differences between the average of three or more and test the differences of the average pairing with the Least Significant Difference (LSD) method. The quantitative research conducted by In-depth Interviewing the primary key informants of 8 persons to support the quantitative data and analyzed the data by using the content analysis context.

The research findings were as following:

1) An application of Buddhist principles for Baanpho sub-district administrative organization muang district Nakhonratchasima province found that the opinions of populace in overall were at a high level ($\bar{x}=3.72$, S.D.=0.51). When considered east aspect found that Chanda aspect was highest level ($\bar{X}=3.76$, S.D=0.56), Vimam sa aspect was high level ($\bar{X}=3.74$, S.D=0.57) and Viriya aspect was lowest level ($\bar{X}=3.69$, S.D =0.59).

2) The results of opinions comparison of populace toward an application of Buddhist principles for Baanpho sub-district administrative organization muang district Nakhonratchasima province classified by personal factors found that the opinions of populace who were different by gender, status, age and educational level were not different therefore reject the hypothesis and opinions of populace who were different by income per mount were different by statistical significant at the 0.05 level therefore accept the hypothesis.

3) The problems and obstacles of an application of Buddhist principles for Baanpho sub-district administrative organization muang district Nakhonratchasima province were: the local development was not in line with the local status, lack the database for development plan making and lack the participation of populace for monitoring and tracking the project and activities of organization. The suggestions were: should develop the local in line with the local status, should create the database for local development plan making and should permit the populace to participant in the project and activities of organization.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ด้วยความเมตตาของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ อาจารย์ ผศ.ดร.ธิติวุฒิ หมั่นมี และอาจารย์ ผศ.ดร.เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ ที่เมตตาอนุเคราะห์ให้คำปรึกษา แนะนำช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์จนสำเร็จด้วยดี จึงขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอกราบขอบพระคุณพระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และขอขอบพระคุณประธานและคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ในการตรวจสอบวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา, ผศ.ดร., ผศ.ดร.บุษกร วัฒนบุตร, , อาจารย์ ผศ.ดร. เต็มศักดิ์ ทองอินทร์ และขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือการวิจัย คือ พระมหาปัญญาวรรวัฒน์ สิริภทโท ผศ.ดร., ดร.สุวัฒน์ รักขันโท, ดร.พิชิต ปริมาตร, ดร.วินัย ภูมิสุข, ดร.ประพันธ์ นีภกรโทก, ขอขอบพระคุณ นายชัยศิริ ศิริรุ่งสกุลวงศ์ นายยกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ นายวิเชียร บาตรโพธิ์, นายมานะ ถิ่นโพธิ์ รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์, นางสาวธนพรรณ นาคมะเริง ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์, นายจุล จ่างโพธิ์ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, นายบุญช่วย จองโพธิ์ ประธานสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, นางสาวราย นามมะเริง สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, นายประหยัด เขยโพธิ์ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ ตลอดจนญาติโยมประชาชนในเขตพื้นที่ตำบลบ้านโพธิ์ ทุกคนที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ขอบคุณ นายภูษลินน์ ปรีชา นักวิชาการศึกษา วิทยาลัยชุมชนสมุทรสาคร ที่ช่วยเป็นกำลังใจให้และช่วยหาข้อมูลในการทำวิทยานิพนธ์ สุดท้ายนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ เจ้าหน้าที่ประจำหลักสูตร, และเพื่อนๆรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิตรุ่นที่ ๘ ทุกรูป/คน ที่คอยให้คำแนะนำช่วยเหลือและให้กำลังใจด้วยดีเสมอมาทุกท่าน

คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอน้อมบูชาเป็นกตเวทิตาแก่ บิดา มารดา คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่เป็นกำลังใจสนับสนุนในทุก ๆ เรื่อง และที่ได้ร่วมกันสรรค์สร้างผลงานวิจัยฉบับนี้ให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี

พระจำเริญ อุตตเตโช (นวน)

๓๑ มีนาคม ๒๕๖๑

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
สารบัญ	(๖)
สารบัญตาราง	(๙)
สารบัญแผนภาพ	(๑๒)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๑๓)
บทที่ ๑	บทนำ
	๑
๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา
	๑
๑.๒	คำถามการวิจัย
	๓
๑.๓	วัตถุประสงค์ของการวิจัย
	๓
๑.๔	ขอบเขตการวิจัย
	๓
๑.๕	สมมติฐานการวิจัย
	๔
๑.๖	นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย
	๔
๑.๗	ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย
	๕
บทที่ ๒	เอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
	๖
๒.๑	แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน
	๖
๒.๑.๑	ความหมายของการบริหารงาน
	๖
๒.๑.๒	แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงาน
	๑๖
๒.๑.๓	แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น
	๒๑
๒.๒	แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔
	๒๖
๒.๒.๑	ความหมายของอิทธิบาท ๔
	๓๕
๒.๒.๒	องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔
	๕๕
๒.๒.๓	อิทธิบาท ๔ ในพระไตรปิฎก
	๖๕
๒.๓	ข้อมูลพื้นที่การวิจัย
	๖๘
๒.๔	งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
	๗๒
๒.๔.๑	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร
	๗๒
๒.๔.๒	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล
	๗๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔	๘๕
๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย	๙๔
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๙๖
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๙๖
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	๙๖
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๙๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๑๐๑
๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล	๑๐๑
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๑๐๓
๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๓
๔.๒ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	๑๐๕
๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน	๑๑๑
๔.๔ ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะในการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อ การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	๑๑๙
๔.๕ สรุปผลสัมฤทธิ์เชิงลึกเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการ บริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัด นครราชสีมา	๑๒๒
๔.๖ สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย	๑๒๕
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	๑๒๗
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๒๗
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๓๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๓๕

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บรรณานุกรม	๑๓๗
ภาคผนวก	๑๔๗
ภาคผนวก ก หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพ เครื่องมือ	๑๔๘
ภาคผนวก ข ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถามโดย ผู้เชี่ยวชาญ	๑๕๕
ภาคผนวก ค หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อตรวจ สอบความเที่ยงตรงของแบบสอบถาม	๑๖๐
ภาคผนวก ง ผลการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Try out)	๑๖๒
ภาคผนวก จ หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลเพื่อการวิจัย	๑๖๕
ภาคผนวก ฉ แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๗๕
ภาคผนวก ช แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย	๑๘๓
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๕

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๒.๑	ความหมายของการบริหารงาน ๑๔
๒.๒	แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงาน ๑๕
๒.๓	แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น ๒๔
๒.๔	แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔ ๓๒
๒.๕	ความหมายของอิทธิบาท ๔ ๔๘
๒.๖	องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ๖๓
๒.๗	อิทธิบาท ๔ ในพระไตรปิฎก ๖๘
๒.๘	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงาน ๗๖
๒.๙	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล ๘๓
๒.๑๐	งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔ ๙๓
๓.๑	จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ๙๗
๔.๑	จำนวน และค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปของประชาชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๑๐๔
๔.๒	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม ๑๐๖
๔.๓	แสดงค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านฉันทะ ๑๐๗
๔.๔	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิริยะ ๑๐๘
๔.๕	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านจิตตะ ๑๐๙
๔.๖	แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิมังสา ๑๑๐
๔.๗	การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามเพศ ๑๑๑
๔.๘	การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามสถานะ ๑๑๒
๔.๙	การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอายุ ๑๑๒

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๐	การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตาม ระดับการศึกษา	๑๑๔
๔.๑๑	การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน	๑๑๕
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยความวิธีต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวม	๑๑๖
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ด้วยความวิธีต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกรายได้ต่อเดือน	๑๑๗
๔.๑๔	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ด้วยความวิธีต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกรายได้ต่อเดือน	๑๑๘
๔.๑๕	ผลสรุปโดยการเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยบุคคล	๑๑๘
๔.๑๖	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านฉันทะ	๑๑๙
๔.๑๗	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านดำณวิริยะ	๑๒๐
๔.๑๘	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านจิตตะ	๑๒๑
๔.๑๙	ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิมังสา	๑๒๑

สารบัญแผนภาพ

แผนภูมิที่		หน้า
๒.๑	โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	๗๑
๒.๕	กรอบแนวคิดในการวิจัยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานของ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	๙๕
๔.๑	องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๒๖

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎก ภาษาบาลีและพระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ส่วนคัมภีร์อรรถกถา/ภาษาไทยใช้ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย/มหามกุฏราชวิทยาลัย

การอ้างอิงพระไตรปิฎก จะระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า หลังอักษรย่อชื่อคัมภีร์ เช่น ที.ลี้.(บาลี) ๙/๒๗๖/๙๗๑ ที.ลี้.(ไทย) ๙/๒๗๖/๙๘ หมายถึงทีฆนิกาย สิลกขันธ์คคปาลี ภาษาบาลี เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๗ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ และทีฆนิกาย สิลขันธ์วรรค ภาษาไทย เล่ม ๙ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๙๘ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙

ส่วนคัมภีร์อรรถกถา จะระบุชื่อคัมภีร์ ลำดับเล่ม/หน้า เช่น ที.ลี้.อ. (บาลี) ๑/๒๗๖/๒๔๐ หมายถึง ทีฆนิกาย สมุจจลวิลาสินี สิลกขันธ์คคคอฏฐกถา ภาษาบาลี เล่ม ๑ ข้อ ๒๗๖ หน้า ๒๔๐ ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตามลำดับนี้

อธิบายคำย่อในภาษาไทย

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

พระวินัยปิฎก/พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ. ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก มหาวิภังค์	ภาษาไทย
วิ. มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก ภิกขุวิภังค์	ภาษาไทย
วิ. ภิกขุณี. (ไทย)	= วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์	ภาษาไทย
ที. ลี้. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายสิลขันธ์วรรค	ภาษาไทย
ที. ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายปาฏิวารค	ภาษาไทย
ที. ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก ทีฆนิกายมหาวรรค	ภาษาไทย
อง. จตุกก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก องคุตรนิกายจตุกกนิบาต	ภาษาไทย
อง. จตุกก. (บาลี)	= สุตตันตปิฎก องคุตรนิกายจตุกกนิบาต	ภาษาบาลี
ที. ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก องคุตรนิกายนวนิบาต	ภาษาไทย

ข. การระบุหมายเลขพระไตรปิฎก

ในงานวิจัยฉบับนี้ ใช้พระไตรปิฎกภาษาไทย และภาษาบาลี มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลักการอ้างอิงพระไตรปิฎกใช้ระบบระบุ เล่ม/ข้อ/หน้า/ เช่น อง. จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐- ๕๑. หมายความว่า การอ้างอิงนั้นระบุถึง สุตตันตปิฎก องคุตรนิกาย จตุกกนิบาต ฉบับภาษาไทย พระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๑ ข้อที่ ๓๒ หน้า ๕๐ - ๕๑ เป็นต้น

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การจัดระเบียบการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นหรือการปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทยเกิดขึ้นครั้งแรกในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และได้มีการปรับปรุงเรื่อยมาจนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๓๗ คณะรัฐมนตรีได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลในราชกิจจานุเบกษา ทำให้สภาตำบลมีฐานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๓๘ และมีผลทำให้สภาตำบลที่มีรายได้ไม่รวมเงินอุดหนุน ๓ ปี ย้อนหลังติดต่อกันเฉลี่ยไม่ต่ำกว่าปีละ ๑๕๐,๐๐๐^๑ และได้รับการยกฐานะเป็นหน่วยบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ที่เรียกว่า “องค์การบริหารส่วนตำบล

ปัจจุบันราชการส่วนท้องถิ่นมี รูปแบบ ได้แก่ท้องถิ่นรูปแบบทั่วไป คือ องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนจังหวัด และเทศบาล กับท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ คือ กรุงเทพมหานคร และเมืองพัทยาที่เกิดขึ้นหลังจากประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบบประชาธิปไตยซึ่งแต่ละองค์กรมีลักษณะโครงสร้างการบริหารอำนาจหน้าที่และระบบหลักการจัดตั้งที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับกฎหมายการปกครองขององค์กรปกครองท้องถิ่นนั้นๆ^๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ มีบทบัญญัติที่ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจการปกครองแก่ท้องถิ่น เพื่อให้การปฏิรูปการเมืองในระดับท้องถิ่นบรรลุผลตามเจตนารมณ์ของประชาชน โดยในหมวด ๑๔ ว่าด้วยการปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา ๒๘๑ บัญญัติว่า “ภายใต้บังคับมาตรา ๑ รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นตามหลักการ

การปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ปัญหาในท้องถิ่น” ทั้งนี้การจัดตั้งหน่วยการปกครองท้องถิ่นจะต้องประกอบด้วยหลักการ ๓ ประการคือ^๓ ๑) หลักเจตนารมณ์ของราษฎรในท้องถิ่น หมายถึงการปกครองท้องถิ่นที่จัดตั้งขึ้นจะต้องยึดถือความต้องการของราษฎรในท้องถิ่นเป็นหลักในการจัดทำบริการสาธารณะ ๒) หลักการมีส่วนร่วมของราษฎรในท้องถิ่น หมายถึง การให้ราษฎรเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบดำเนินการทั้งในหน้าที่ส่วนท้องถิ่นและคณะผู้บริหาร ๓) หลักการกำกับดูแลท้องถิ่น หมายถึง การเปิดโอกาสให้ราษฎรในท้องถิ่นมีอิสระในการกำหนดนโยบายและแนว

^๑มานิต จุ่มปา, คำอธิบายกฎหมายการปกครองว่าด้วยการจัดระเบียบราชการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๑๙๑.

^๒ราชกิจจานุเบกษา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด พิมพ์อักษร, ๒๕๕๐), หน้า ๑๑๒.

^๓ ธงชัย สันติวงษ์, การบริหารงานบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๒), หน้า ๔.

ทางการพัฒนา การสรรหาทรัพยากรและรายได้ในท้องถิ่นมาดำเนินการตลอดจนการกำกับดูแลและคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของราษฎรในท้องถิ่นด้วยตนเอง โดยส่วนกลางการกำกับดูแลเท่าที่จำเป็น^๔

การกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งในการบริหารจัดการบ้านเมืองของรัฐในระบบประชาธิปไตยโดยมุ่งลดบทบาทของรัฐส่วนกลาง (Decentralize) ลงเหลือภารกิจหลักเท่าที่ต้องทำเท่าที่จำเป็นและให้ประชาชนได้มีส่วนในการบริหารงานชุมชนท้องถิ่นตามเจตนารมณ์ของประชาชนมากขึ้นซึ่งเหตุผลการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นตามรัฐธรรมนูญก็เพื่อให้การดำเนินงานของรัฐมีประสิทธิภาพมากขึ้นลดขั้นตอนการดำเนินการอันเนื่องจากการล่าช้าในการตัดสินใจจากส่วนกลาง โดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมดำเนินการ ตลอดจนร่วมตรวจสอบการทำงานของภาครัฐเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริงและเพื่อให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจึงส่งเสริมให้การพัฒนาส่วนท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งการเมือง เศรษฐกิจและสังคม^๕

การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นองค์กรที่มีศักยภาพในการจัดบริการสาธารณะให้แก่ประชาชนทั่วไป สามารถแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนได้ มีปัญหาหลายด้านที่ยังไม่สามารถแก้ไขได้ หรือกำลังแก้ไขแต่ยังไม่แล้วเสร็จ เช่นการบริหารงานที่ไม่ทั่วถึงไม่ว่าจะเป็นการให้บริการประชาชน การนำข่าวสารจากทางรัฐบาลกระจายให้ประชาชนรับทราบ อีกทั้งสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ขาดประสบการณ์ ไม่เข้าใจบทบาท หน้าที่ ขาดความชัดเจนในภาระการถ่ายโอนงานจากภาครัฐ แผนงานมีความซับซ้อนทำให้บุคลากรไม่เข้าใจแผนงานที่กำหนด พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลขาดแรงจูงใจในการทำงาน การสั่งงานไม่ตรงกับหน้าที่รับผิดชอบ บุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญไม่เพียงพอต่อองค์กร งานมีมากกว่าบุคคล เครื่องมืออุปกรณ์ยังไม่ค่อยทันสมัยต่อสถานการณ์ปัจจุบัน ใช้งบประมาณไม่ถูกที่ การปฏิบัติหน้าที่เอาแต่พรรคพวกของตน พนักงานบางคนใช้คำพูดที่ไม่เหมาะสมกับการให้บริการแก่ประชาชน ใช้งบประมาณไม่ค่อยคุ้มค่ากับการเก็บภาษีจากประชาชน ปัญหาการไม่ให้ความร่วมมือของผู้นำหมู่บ้านและชุมชนในท้องถิ่น และปัญหาที่สำคัญในขณะนี้เกิดขึ้นกับเยาวชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา องค์การบริหารส่วนตำบลจึงต้องเดินหน้าพัฒนาต่อไปพระพุทธศาสนาได้แสดงหลักแห่งการบริหารจัดการ ที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการทำงานอย่างมหาศาล อันสามารถที่จะทำให้งานนั้นบังเกิดประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ที่เรียกว่า “อิทธิบาท” เป็นธรรมนำไปสู่ความสำเร็จ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น วิริยะ ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้นไม่วางธุระ วิมังสา หมั่นพิจารณาหาเหตุผลในสิ่งนั้น ดังนั้น อิทธิบาททั้ง ๔ ประการนี้ เป็นคุณธรรมหรือเครื่องมือให้เกิดประสิทธิภาพและบรรลุตามวัตถุประสงค์ในการปฏิบัติงานเชิงพุทธ

^๔ ธีรธิดา แจงกลาง, การศึกษาการบริหารงานด้านสาธารณสุขขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี, (อุดรธานี : ม.ป.พ., ๒๕๕๒), หน้า ๒.

^๕ สิริพัฒน์ ลากิจิตร, “ปัจจัยที่ส่งผลต่อการตัดสินใจมีส่วนร่วมของประชาชนในการสนับสนุนการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี”, วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓ - ๒๔.

สรุป จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้นผู้วิจัย สนใจที่จะศึกษาการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หลักพุทธธรรม มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงาน ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อให้เกิดการบริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นฐานข้อมูลเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

๑.๒ คำถามการวิจัย

๑.๒.๑ การบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร

๑.๒.๒ ระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตาม เพศ สถานภาพ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือนแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร

๑.๒.๓ ปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ควรเป็นอย่างไร

๑.๓ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๓.๑ เพื่อศึกษาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๓.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๓.๓ เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตเนื้อหาโดยใช้หลักพุทธธรรมตามหลักอิทธิบาท ๔ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ และ ๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้นๆ

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ สถานภาพ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ดำเนินการวิจัยตั้งแต่ เดือน ตุลาคม ๒๕๖๐ ถึงเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ.๒๕๖๑ รวมเป็นระยะเวลา ๕ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนมีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาแตกต่างกัน

๑.๕.๒ สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนมีสถานะต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาแตกต่างกัน

๑.๕.๓ สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาแตกต่างกัน

๑.๕.๔ สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาแตกต่างกัน

๑.๕.๕ สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการวิจัย

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๖.๑ **การประยุกต์ใช้** หมายถึง การนำเอาหลักพุทธธรรมและกิจกรรมต่างๆทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตอย่างเหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๖.๒ **หลักพุทธธรรม** หมายถึง หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ที่สนับสนุนหลักการดำเนินชีวิตของผู้บริหาร โดยใช้หลักพุทธธรรมตามหลักอิทธิบาท ๔ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ และ ๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้นๆ

๑.๖.๓ **การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล** หมายถึง หน่วยการบริหารราชการท้องถิ่น มีฐานะเป็นนิติบุคคลจัดตั้งตามพระราชบัญญัติสภาตำบล ได้รับการกระจายอำนาจ

จากส่วนกลางให้มีอิสระในการบริหารจัดการตามกฎหมาย ที่ตั้งอยู่ในตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบถึงการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ได้แนวการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑.๗.๔ ผลที่ได้จากการวิจัยจะเป็นแนวทางสำหรับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และจังหวัดอื่นๆ เป็นลำดับสืบต่อไป

บทที่ ๒

เอกสารและ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒. ๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหารงาน

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงาน

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

๒.๒ แนวคิดหลักพุทธธรรมเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

๒.๒.๑ ความหมายของอิทธิบาท ๔

๒.๒.๒ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔

๒.๒.๓ อิทธิบาท ๔ ในพระไตรปิฎก

๒.๓ ข้อมูลพื้นที่วิจัย

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องขององค์การบริหาร

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล

๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๑ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารงาน

จากการศึกษาผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องตำราทางวิชาการของนักวิชาการหลากหลายท่านจึงได้ประมวลแนวคิดเกี่ยวกับการบริหารมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ความหมายของการบริหารงาน

คำว่า “บริหาร” มาจากคำว่า Administration หรือ “การจัดการ” มาจากคำว่า Management ฉะนั้นจึงมีการใช้ทั้งสองคำนี้ในลักษณะเดียวกันแต่ คำว่า Management มักจะใช้ในการบริหารองค์การหรือหน่วยงานที่มุ่งในด้านผลกำไร แต่การบริหารงานในวงการศึกษากิจการหรือการบริหารงานโครงการสุขภาพในสถานศึกษานั้นมิได้มุ่งหวังผลกำไรหรือขาดทุนจึงใช้คำว่า Administration จึงจะเหมาะสมที่สุดการบริหาร (Administration) เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์การเพราะเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะชี้ให้เห็นความสำเร็จหรือความล้มเหลว ความมีประสิทธิภาพหรือความไร้ประสิทธิภาพของหน่วยงาน การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าของวิทยาการต่าง ๆ การบริหารงานที่สำคัญจะนำไปสู่

ความก้าวหน้าการบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์กรซึ่งมีการวินิจฉัยสั่งการนักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและความเจริญเติบโตของ การบริหารชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัวหรือองค์กรโดยอ้อมเกี่ยวข้องกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีวิต ของมนุษย์ในสังคม มีนักบริหารนักวิชาการและนักการศึกษามากมายหลายท่านได้ให้ความหมายของการบริหารไว้หลายทัศนะ ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้และการบริหารนั้นเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ เป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ คือมีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎี ที่ฟังเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานโดยลักษณะเช่นนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ (Science) ซึ่งเป็นศาสตร์ทางสังคม ที่อยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้ หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมแล้วการบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)^๑

การบริหาร เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะในการทำงานให้สำเร็จโดยใช้คนอื่นเป็นความถนัดหรือทักษะส่วนบุคคลอันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม รวมถึงการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จขององค์กรที่กำหนดไว้ส่วนการบริหารนั้นเป็นแนวทางหรือวิธีการที่ผู้บริหารใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ให้องค์กรบรรลุวัตถุประสงค์ และเป้าหมายขององค์กรที่กำหนดไว้ ตามขั้นตอนและหลักเกณฑ์ทางวิทยาศาสตร์อย่างมีระบบ และได้ขยายความเกี่ยวกับกระบวนการบริหารตามเป็นแนวคิดของ Gulick ว่ากระบวนการบริหาร ประกอบด้วย ๗ กิจกรรมหรือเรียกว่า POSDCORB^๒

การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนาจการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการจะถูกกำหนดโดยนักวิชาการสมัยใหม่ก็ตามแต่เมื่อว่ากันทางปฏิบัติแล้วคนไทยเราก็ก็นำมาปฏิบัติมานานแล้วหน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์กรตั้งแต่สมัยโบราณ^๓

การจัดการ หรือ การบริหาร คือ การใช้กลยุทธ์เชิงรุกที่มีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในองค์กรนั่นคือบุคคลที่ทำงานทั้งกรณีที่ทำางานร่วมกันและกรณีทำงานคนเดียวเพื่อบรรลุเป้าหมายในการประกอบธุรกิจใด ๆ กลยุทธ์ในการจัดการ

^๑จันทรานี สงวนนาม, เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง, (ม.ท.ป, ๒๕๔๖) หน้า ๔.

^๒ประพันธ์ สุริหาร, ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร, (ขอนแก่น : ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๘.

^๓พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), คุณธรรมสำหรับนักบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

ทรัพยากรมนุษย์นั้นจะเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปตามเวลาและสถานการณ์ จึงต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงตลอดเวลา ด้วยเหตุนี้ในธุรกิจหลากหลายประเภทและขนาดจึงมีแผนกหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะ ซึ่งขนาดของแผนกหรือหน่วยงานนั้น จะมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับขนาดของธุรกิจเองรวมถึงความสำคัญของทรัพยากรมนุษย์ด้วยว่าสำคัญยิ่งยาวนานมากน้อยเพียงใด การจัดการทรัพยากรมนุษย์ถือเป็นทั้งทฤษฎีในเชิงวิชาการและแบบปฏิบัติในธุรกิจที่ศึกษาวิธีการบริหารแรงงานทั้งในภาคทฤษฎีและปฏิบัติ^๔

กลุ่มปัจจัยซึ่งเป็นเหตุทำให้มนุษย์กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการกระทำทางสังคม (Social Action) ที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาพฤติกรรมของบุคคล รวมไปถึงการศึกษาองค์กรต่างไปจากนักสังคมวิทยาทั่ว ๆ ไปโดยที่ Reeder ได้แสดงให้เห็นว่า การกระทำของบุคคลนั้น เป็นผลมาจากการที่บุคคลมีความเชื่อในสิ่งนั้น ๆ ดังนั้น จากผลงานในการวิจัยเป็นระยะเวลา ๒๕ ปี ของ Reeder พบว่าในการตัดสินใจเลือกกระทำพฤติกรรมทางสังคมของบุคคลทุกเรื่องเป็นผลมาจากการที่มีความเชื่อหรือไม่เชื่อดังกล่าว โดยเป็นการศึกษาถึงปัจจัยโดยตรง (Directive Factors) ในเรื่องความเชื่อและไม่เชื่อที่มีผลต่อการกระทำพฤติกรรมทางสังคมของบุคคล ซึ่งในเรื่องการกระทำพฤติกรรมของบุคคลเกี่ยวกับการตัดสินใจนั้น Reeder ได้เสนอแนวความคิดและแนววินิจฉัยในพฤติกรรมโดยที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของปัจจัยต่าง ๆ โดยที่ปัจจัยเหล่านั้นจะเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อถือและความไม่เชื่อถือ ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้ จะได้แสดงให้เห็นถึงปัจจัยต่าง ๆ หลายรูปแบบ เพราะปัจจัยเหล่านี้จะส่งผลให้เกิดการตัดสินใจและการกระทำพฤติกรรมทางสังคมและ Reeder ได้แบ่งปัจจัยออกเป็นประเภทต่าง ๆ รวม ๓ ประเภท คือ ปัจจัยดี ปัจจัยผลึก และปัจจัยสามารถ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้^๕

การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์เป็นสาขาวิชาที่มีการจัดระเบียบอย่างมีระบบ คือมีหลักการ กฎเกณฑ์ และทฤษฎี ที่ฟังเชื่อถือได้ อันเกิดจากการค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์ เพื่อประโยชน์ในการบริหารงานโดยลักษณะเช่นนี้การบริหารจึงเป็นศาสตร์ทางสังคม (Science) ที่อยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยา สังคมวิทยา และรัฐศาสตร์ แต่ถ้าพิจารณาการบริหารในลักษณะของการปฏิบัติที่ต้องอาศัยความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะทำงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งเป็นการประยุกต์เอาความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับใช้ในการปฏิบัติงานเพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมแล้วการบริหารก็จะมีลักษณะเป็นศิลป์ (Arts)^๖

การบริหารหมายถึงศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จโดยที่ผู้บริหารมักจะไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติ แต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จตาม

^๔ สมบัติ กุสุมาวดี, *บริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์อยู่ไปเพื่ออะไร?*, โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนาบริหารศาสตร์, ประชาชาติธุรกิจ วันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๔๗ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๓๖๔๕, หน้า ๖.

^๕ Reeder, William W, *Leadership Development in a Mormon Community*, (New York : Wiley, 1968), pp 1-7.

^๖ จันทรานี สงวนนาม, *เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง*, ๒๕๓๖, หน้า ๔.

จุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว และกิจกรรมความร่วมมือของกลุ่มต้องการประสบความสำเร็จ^๗

การบริหารหมายถึงกระบวนการสร้างประสิทธิภาพและประสิทธิผลโดยอาศัยทรัพยากรต่าง ๆ ผ่านหน้าที่การบริหารต่าง ๆ ได้แก่การวางแผน การจัดองค์การการนำและควบคุมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ^๘

การบริหารหมายถึงศิลปะในการทำให้สิ่งต่าง ๆ ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จโดยที่ผู้บริหารมักจะไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติแต่ผู้บริหารเป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติได้ทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้วและกิจกรรมความร่วมมือของต้องการประสบความสำเร็จต่อส่วนรวม^๙

การบริหารหมายถึงการนำไปสู่กระบวนการของการทำกิจการที่มีการวางแผน (Planning) การอำนวยการ (Directing) และความร่วมมือ (Coordinating) โดยเฉพาะกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ^{๑๐}

ผู้บริหารงานที่ดีจะต้องมีวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้องธรรมดาสำหรับผู้บริหารงาน คือ จะต้องมีความหนักแน่น มั่นคงและสามารถเป็นเสาหลักในการสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ลูกน้องได้ มีความสามารถในการแบ่งงานให้ลูกน้องทำตามความชำนาญของแต่ละบุคคลและรู้จักกระจายอำนาจให้แก่ลูกน้องได้ช่วยแบ่งเบาภาระของตนเอง ดังนั้นผู้บริหารงานที่ดีจึงเป็นผู้ที่คอยดูแลภาพรวมในการทำงานของบุคคลในองค์การ^{๑๑} การบริหารหมายถึงกระบวนการสั่งการและควบคุมกิจกรรมของสมาชิกในองค์การรูปนัยเพื่อวัตถุประสงค์ในการทำให้เป้าหมายและจุดมุ่งหมายของสถาบันสำเร็จผล^{๑๒} ความหมายไว้ว่าการบริหารหมายถึงกระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนำนโยบายไปปฏิบัติ ส่วนการบริหารรัฐกิจนั้น หมายถึง เกี่ยวข้องกับการนำเอานโยบายสาธารณะไว้การวางแผน หมายถึง การกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับวางแผนวิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นก่อนลงมือปฏิบัติการ^{๑๓}

^๗Simon, Smithburg&Thompson, **Public Administration**, 14 th ed. (New York : Alfred A. Knope, 1971, p. 3.

^๘Zhan, L., **Journal of Advanced Nursing**, (New York : Springer-verlag, 1992), p. 113.

^๙Berghorn, F.S., **The dynamic of aging**, (Colorado : Westview Press, 1981), pp. 331-347.

^{๑๐}United Nation Development Program,. **Thailand Human Development Report 2003**. (Bangkok :Thailand,2546)

^{๑๑}พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี), **คนสำราญงานสำเร็จ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๒.

^{๑๒}ชาญชัย อาจิณสมมาตร, **ศัพท์การบริหารการศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐), หน้า ๑๑.

^{๑๓}ติน ปรัชญพฤทธิ, **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

กระบวนการบริหารงานตามแนวของเดมมิ่ง (deming) คือแบบ PDCA ดังนี้^{๑๔}

- (๑) การวางแผน (plan-P)
- (๒) การปฏิบัติตามแผน (do-D)
- (๓) การตรวจสอบ (check-C)
- (๔) การปฏิบัติ (action-A)

กระบวนการบริหารทั้ง ๔ ขั้นตอนจะต้องปฏิบัติต่อเนื่องกันไปไม่สิ้นสุดซึ่งเขียนได้ว่า (plan-do-check - action) PDCA ซึ่งเป็นเสมือนวงจรอันหนึ่งเรียกว่าวงจรเดมมิ่ง (the deming cycle) วงจรหรือวงล้อ (PDCA) เป็นเครื่องมือการบริหารอย่างต่อเนื่องในการติดตามพัฒนาให้บรรลุเป้าหมายโดยวงจรเดมมิ่งหรือ PDCA เป็นกระบวนการหนึ่งซึ่งสามารถที่จะนำมาใช้ได้เป็นอย่างดีในการควบคุมคุณภาพหรือการบริหารคุณภาพจากหลักการดังกล่าวพบว่าวิธีการต่าง ๆ ล้วนแต่เป็นวิธีการที่มีหลักเกณฑ์ตามหลักวิทยาศาสตร์ทำให้เกิดทฤษฎีการบริหารขึ้นมาและได้เสนอแนะว่าผู้บริหารต้องมีบทบาทเป็นจุดกลางของปัญหาและความสำเร็จของกลุ่มที่จะต้องรับผิดชอบนำเอาเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของกลุ่มมาวิเคราะห์และปรับปรุงหาทางออกให้ได้เป็นผลดีที่สุดสำหรับกลุ่มให้ดีขึ้นและมากขึ้นเรื่อย ๆ

๑) การวางแผน หมายถึง การกำหนด โครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับวางแผนวิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒) การจัดองค์การ หมายถึง การจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหารโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะ และวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓) การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าวรวมทั้งการแสวงหาคนทำงานมาบรรจุการแต่งตั้งการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคคล การบำรุงขวัญการเลื่อนขั้นลดขั้นตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงานและการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดีและมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔) การสั่งการ หมายถึง การอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการหลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบรวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕) การประสานงาน หมายถึง การประสานงานหรือติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การเพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกันสามารถทำงานและประสานงานให้เกิดความกลมกลืนกันเพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖) การรายงาน หมายถึง การเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่างเพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะ สะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความสำเร็จอันดีร่วมกันตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

๗) การงบประมาณ หมายถึง การจัดสรรทรัพยากรหรือการทำงบประมาณการเงินวางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงินการบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและ

^{๑๔} พระสมรสมรโมโส (ขวัญหอม), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒๑ - ๒๒.

รัดกุมมีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงานมีเงินทุนเครื่องจักรและวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย

การบริหาร หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอนมีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๑๕}

ความหมายของการบริหารในความคิดเห็นของ George R Terry ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วยการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) และการควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น^{๑๖}

การบริหารว่า การบริหาร หมายถึงภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคน และวัสดุสามารถประสานเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์การให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด^{๑๗}

การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่บุคคลร่วมกันกำหนดขึ้นโดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบและใช้ทรัพยากรชนิดต่าง ๆ อย่างเหมาะสม^{๑๘}

การบริหาร “การร่วมมือกันทำงานของบุคคลตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน ในการร่วมมือทำงานนั้นจะต้องมีบุคคลที่เป็นหัวหน้าหรือเรียกว่าผู้บริหารและจะต้องจัดในรูปขององค์การ^{๑๙}

การบริหาร คือ การทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ด้วยวิธีการดำเนินการตามกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องใช้ทั้งอำนาจหน้าที่ ภาวะผู้นำ ทักษะทางการบริหาร และความรู้ทางการบริหารด้วย^{๒๐}

การบริหารเป็นศาสตร์เพราะมีทฤษฎีและหลักการมากมายในการบริหารที่นำมาทดลองได้ พิสูจน์ได้ว่าเป็นจริงการนำไปใช้ให้ได้ผลหรือไม่เป็นศิลปะ คือ ผู้นำไปใช้ต้องมีศิลปะ การบริหารยังอาจ หมายถึง การวางแผน (Planning) การดำเนินงานตามแผน (Execution) ซึ่งประกอบด้วย

^{๑๕}ธีรวิทย์ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^{๑๖}ธนกร พูนสิทธิ์, **การจัดการองค์การและการบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑), หน้า ๒๐.

^{๑๗}ธงชัย สันติวงษ์, **องค์การและการบริหาร**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๘), หน้า ๒๖.

^{๑๘}นพพงษ์ บุญจิตราดุล, **หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการบริการศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์, ๒๕๓๔), หน้า ๑๒.

^{๑๙}นิพนธ์ กิณวงศ์, **หลักการบริหารการศึกษา**, (พิษณุโลก : ภาควิชาการบริการและพัฒนาศึกษาคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๓), หน้า ๑๖.

^{๒๐}บุญช่วย ศิริเกษ, **พฤติกรรมองค์การในการบริหารการศึกษา**, (เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๐), หน้า ๓.

แบ่งงาน (Sharing) การร่วมมือ (Participating) การประสานงานกัน (Coordinating) และการประเมินผล (Evaluation)

ความหมายของการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งหมายถึงกลไกการทำงานของหน่วยงานใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐบาล ระบบราชการ หรืออะไรก็ตามที่มีรูปแบบวิธีการบริหารจัดการที่ดี โดยพิจารณาถึง สามเรื่องหลัก ๆ ได้แก่ หลักการที่ดี วิธีการที่ดีและผลลัพธ์ที่ดีที่มีคุณภาพด้วย คือจะต้องมีประสิทธิภาพ มีประสิทธิผล เป็นธรรม โปร่งใส และมีความรับผิดชอบ^{๒๑}

การบริหาร หมายถึง กระบวนการที่ผู้จัดการใช้ศิลปะและกลยุทธ์ต่าง ๆ ดำเนินกิจการตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยอาศัยความร่วมมือร่วมใจของสมาชิกในองค์การการตระหนักถึงความสามารถ ความถนัดความต้องการและความมุ่งหวังด้านความเจริญก้าวหน้าในการปฏิบัติงานของสมาชิกในองค์การควบคู่ไปด้วยองค์การจึงจะสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้^{๒๒} การบริหาร (Administration) ว่าหมายถึงการกำหนดแนวทางหรือนโยบายการสั่งการการอำนวยการ การสนับสนุน และการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ^{๒๓} การบริหารว่า หมายถึง กลุ่มบุคคลหรือบุคคลที่ทำหน้าที่วางแผนให้คนอื่นทำงานแทน โดยอาศัยใช้ศาสตร์และศิลป์ เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย (Goal) ข้อกำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการบริหารต้องอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยการบริหาร (Factor Management) ด้วย^{๒๔}

อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อธรรมที่น่าศึกษาเหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าโดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมซึ่งมาจากคำว่าอุตสาหกรรมแปลว่าความเพียรแปลว่าประเทศที่ใช้ความเพียรพยายามในการสร้างกรรมให้เกิดขึ้นหรือประเทศที่ใช้อิทธิบาท ๔ ในการสร้างประเทศสูง^{๒๕}

อิทธิบาท ๔ คือสูตรสำเร็จของชีวิตตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าจิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลายจิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลายสิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิตเพราะฉะนั้นความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจไม่ว่าเราจะต้องทำอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคงทุกสิ่งจะสำเร็จได้ตั้งใจและอิทธิบาท๔ให้ถึงขั้นคือทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยใจรักด้วยความพากเพียรด้วยใจจดจ่อและใช้ปัญญาไตร่สวนอย่างสม่ำเสมอแล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน^{๒๖}

การบริหารคือการใช้กลยุทธ์เชิงรุกที่มีความสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่องในการบริหารจัดการทรัพยากรที่มีคุณค่ามากที่สุดในองค์กรนั้นคือบุคคลที่ทำงานทั้งกรณีทำงานรวมกันและกรณีที่ทำงานคนเดียวเพื่อบรรลุเป้าหมายในการประกอบธุรกิจใด ๆ กลยุทธ์ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์นั้นจะ

^{๒๑}ปรัชญา เวสารัชช, “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๖.

^{๒๒}พะยอม วงศ์สารศรี, **องค์การและการจัดการ**, (กรุงเทพมหานคร:พรหมมการพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๓.

^{๒๓}มัลลิกา ต้นสอน, **การจัดการยุคใหม่**, (กรุงเทพมหานคร : เอกซเปอร์เน็ท จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๑.

^{๒๔}ยุทธ ไถยวรรณ, **การบริหารการผลิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๕), หน้า ๒.

^{๒๕}พระครูโสภณปริยัติสุธี, (ศรีบรรพตธรรมโม), **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๑๖๓.

^{๒๖}สนอง วรอุไร, **ทำชีวิตให้ดีและมีสุข**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๙๗.

เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วไปตามเวลาและสถานการณ์จึงต้องมีการพัฒนาและปรับปรุงตลอดเวลาด้วย เหตุนี้ในธุรกิจหลากหลายประเภทและขนาดจึงมีแผนกหรือหน่วยงานที่ทำหน้าที่ในการจัดการทรัพยากรมนุษย์โดยเฉพาะซึ่งขนาดของแผนกหรือหน่วยงานนั้นจะมากน้อยก็ขึ้นอยู่กับขนาดของธุรกิจ

การบริหารหมายถึงศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผนจัดองค์การอำนวยการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ ๕ ประการคือการวางแผน (Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนวยการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง ๕ ประการจะถูกกำหนดโดยนักวิชาการสมัยใหม่ก็ตามแต่เมื่อก่อนทางปฏิบัติแล้วคนไทยเราก็บริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้วหน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ^{๒๗}

การบริหารหมายถึงกระบวนการนำเอาการตัดสินใจและนโยบายไปปฏิบัติส่วนการบริหารรัฐกิจนั้นหมายถึงเกี่ยวข้องกับให้นำเอานโยบายสาธารณะไปปฏิบัติได้เสนอภารกิจสำคัญในการบริหารไว้ ๗ ประการคือ^{๒๘}

๑) การวางแผนหมายถึงการกำหนดโครงการอย่างกว้าง ๆ ว่ามีอะไรบ้างที่จะต้องลงมือปฏิบัติตามลำดับ วางแนววิธีปฏิบัติพร้อมด้วยวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงานนั้นก่อนลงมือปฏิบัติการ

๒) การจัดองค์การหมายถึงการจัดรูปโครงสร้างหรือเค้าโครงของการบริหารโดยกำหนดอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ของหน่วยงานให้ชัดเจนพร้อมด้วยกำหนดลักษณะและวิธีการติดต่อสัมพันธ์ตามลำดับชั้นแห่งอำนาจหน้าที่สูงต่ำลดหลั่นลงไป

๓) การจัดคนเข้าทำงานหมายถึงการบริหารงานเกี่ยวกับตัวบุคคลของหน่วยงานการบริหารบุคคลดังกล่าวรวมทั้งการแสวงหาคนทำงานมาบรรจุการแต่งตั้งการฝึกอบรมและการพัฒนาบุคคลการบำรุงขวัญการเลื่อนขั้นลดชั้นตลอดจนการพิจารณาให้พ้นจากงานและการบำรุงรักษาสภาพของการทำงานให้ดีและมีประสิทธิภาพให้คงอยู่ต่อไป

๔) การสั่งการหมายถึงการอำนวยการหรือการวินิจฉัยสั่งการหลังจากการได้วิเคราะห์และพิจารณาโดยรอบคอบรวมทั้งการติดตามดูแลให้มีการปฏิบัติตามคำสั่งนั้น ๆ

๕) การประสานงานหมายถึงการประสานงานหรือติดต่อสัมพันธ์กับหน่วยงานย่อยหรือตำแหน่งต่าง ๆ ในองค์การเพื่อก่อให้เกิดการทำงานที่มีประสิทธิภาพไม่มีการทำงานที่ซ้ำซ้อนหรือขัดแย้งกันสามารถทำงานและประสานงานให้เกิดความกลมกลืนกันเพื่อวัตถุประสงค์หลักขององค์การ

๖) การรายงานหมายถึงการเสนอรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาหรือยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งบนและล่างเพื่อทราบความก้าวหน้าของงานทุกระยะสะดวกแก่การประสานงานอื่นจะเป็นการสร้างความเข้าใจอันดีร่วมกันตลอดจนเป็นการบำรุงขวัญไปในตัวด้วย

^{๒๗} พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูรธมมจิตโต), **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒-๓.

^{๒๘} ดินปรัชญพฤทธิ, **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๘.

๗) การงบประมาณหมายถึงการจัดสรรทรัพยากรหรือการทำงานงบประมาณการเงินวางแผนหรือโครงการในการจ่ายเงินการบัญชีและการควบคุมดูแลการใช้จ่ายเงินโดยรอบคอบและรัดกุม

สรุปได้ว่า การบริหารเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานขององค์กร เพราะเป็นเครื่องมืออันสำคัญในการทำงานให้เกิดผลสำเร็จ หรือล้มเหลว ของการทำงานและการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงาน การบริหารเป็นลักษณะการทำงานร่วมกันของบุคคลในองค์กร นักบริหารจะต้องคำนึงถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ เพราะการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและการเจริญเติบโตของการบริหาร ขององค์กร ดังนั้น การบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการดำเนินงานอย่างยิ่งที่จะดำรงชีวิตของบุคคลในสังคม

ตารางที่ ๒.๑ ความหมายของการบริหารงาน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ประพันธ์ สุริหาร, (๒๕๔๗, หน้า ๑๘)	การบริหาร เป็นทั้งศาสตร์และศิลปะในการทำงานให้สำเร็จโดยใช้คนอื่นเป็นความถนัดหรือทักษะส่วนบุคคลอันได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กรการสั่งการและการควบคุม รวมถึงการใช้ทรัพยากรอื่นๆ
พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต), (๒๕๔๑, หน้า ๒-๓)	การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่นซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ
กมล ฉายาวิวัฒนะ, (๒๕๕๐, หน้า ๓)	การบริหาร คือ ปัจจัยซึ่งเป็นเหตุทำให้มนุษย์กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการกระทำทางสังคม (Social Action) ที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษาพฤติกรรมของบุคคล
Lester & M.L.Goal (1977, p. ๑-๗)	การบริหาร คือ กลุ่มปัจจัยซึ่งเป็นเหตุทำให้มนุษย์กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใด สิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นทฤษฎีที่อธิบายถึงการกระทำทางสังคม (Social Action) (Reeder Reeder) (Directive Factors) ในเรื่องความเชื่อ (Reeder)
พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี(ว.วชิรเมธี), (๒๕๕๐, หน้า ๒๕-๓๒)	การบริหาร คือ ผู้บริหารงานที่ที่จะต้องมึวิธีการบริหารงานที่จะทำให้ชนะใจลูกน้อง ธรรมะสำหรับผู้บริหารงาน
ชาญชัย อาจิณสมภาร, (๒๕๔๐, หน้า ๑๑)	การบริหารหมายถึงกระบวนการสั่งการและควบคุมกิจกรรมของสมาชิกในองค์กรรูปนัยเพื่อวัตถุประสงค์ในการทำให้เป้าหมายและจุดมุ่งหมาย

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ติน ปรัชญพฤทธิ์ และอิสระ สุวรรณบถ, (๒๕๔๔, หน้า ๒๐)	<p>การบริหาร คือ</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) การวางแผน ๒) การจัดองค์การ ๓) การจัดคนเข้าทำงาน ๔) การสั่งการ ๕) การประสานงาน ๖) การรายงาน ๗) การงบประมาณ
พยอม วงศ์สารศรี, (๒๕๔๒, หน้า ๑๒)	<p>การบริหาร หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอนมีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย</p>
ธนจรส พุนสีทธิ, (๒๕๔๑, หน้า ๒๐)	<p>ความหมายการบริหารในความคิดเห็นของ George Rtery ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงานตามลำดับขั้นอันประกอบด้วย</p> <ul style="list-style-type: none"> การวางแผน(Planning) การจัดองค์การ (Organizing) การอำนวยการ (Actuating) การควบคุม (Controlling) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยคนและทรัพยากรอื่น
สมยศ นาวิการ, (๒๕๔๔, หน้า ๒๖)	<p>การบริหารว่า การบริหาร หมายถึงภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคนและวัสดุสามารถประสานเข้าด้วยกัน ประสิทธิภาพได้</p>
บุญช่วย ศิริเกษ, (๒๕๔๐, หน้า ๓)	<p>การบริหาร คือ การทำงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์ โดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยวิธีการดำเนินการตามกระบวนการบริหาร ซึ่งผู้บริหารจะต้องใช้ทั้งอำนาจหน้าที่ ภาวะผู้นำ ทักษะทางการบริหาร และความรู้ทางการบริหารด้วย</p>

ตารางที่ ๒.๑ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ปรัชญา เวสารัชช, (๒๕๔๓, หน้า ๒๖)	ความหมายของการบริหารจัดการที่ดี ซึ่งหมายถึง กลไกการทำงานของหน่วยงานใด ๆ ไม่ว่าจะรัฐบาล ระบบราชการ หรืออะไรก็ตามที่มีรูปแบบวิธีการบริหารจัดการที่ดี โดยพิจารณาถึง สามเรื่องหลัก ๆ ได้แก่ หลักการที่ดี
สมคิด บางโม, (๒๕๔๐, หน้า ๑๒)	การบริหาร หมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่ง ภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอนมี กลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มี เงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ

๒.๑.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงาน

จากการศึกษาเอกสารปรากฏว่า มีนักวิชาการได้ให้แนวความคิดเกี่ยวกับการบริหาร ไว้หลายท่าน ดังนี้

บริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคานิยามนี้ การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้นั้นคือในวันอาสาฬหบูชาเมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์^{๒๙}

การบริหารจัดการของพระพุทธองค์เพียบพร้อมไปด้วยปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ผู้บริหารผู้นำ และบุคลากรในองค์กรรู้ได้จริง ปฏิบัติการได้จริงและได้รับผลการปฏิบัติจริง (Really Enlightened) ผลลัพธ์ของงานหมุนเวียนขับเคลื่อนไปตามยุทธศาสตร์ยุทธวิธีและแนวทางที่พระพุทธองค์ทรงพิสูจนมาแล้วและบุคลากรในพุทธบริษัทสามารถพิสูจนให้เห็นผลด้วยตนเองได้หรือถ้ามีปัญหาที่มีพระพุทธองค์และผู้นำระดับต่าง ๆ คอยเป็นกัลยาณมิตรช่วยหรือแนะนำจนบรรลุผลสำเร็จในที่สุดโดยวิธีการดังกล่าวนี้ก่อให้เกิดเอกภาพและดุลยภาพในองค์กรโดยส่วนรวมหรือหากเห็นว่ามีความขัดแย้งก็หาข้อยุติเป็นที่สุดได้และข้อยุตินั้นก็จะเป็นที่ยอมรับโดยสังคมทั้งหมดแล้วจึงนำมาเป็นบรรทัดฐานในทางปฏิบัติและบังคับใช้เพื่อความผาสุกของบุคลากรในองค์กรอย่างยั่งยืนต่อไป^{๓๐} การบริหาร หมายถึง การบริหารหรือการจัดการ คือ กระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์การซึ่งมีลำดับการทำงานเป็น

^{๒๙} พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *พุทธวิธีการบริหาร*, ในวโรกาสที่ได้รับปริญญาบัตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์, (สาขาการบริหารองค์การมหาวิทยาลัยศรีปทุม), กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ตาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘), หน้า ๙.

^{๓๐} เมธาพันธ์ โพธิ์โรจน์, “การวิเคราะห์การจ้องค์การบริหารตามแนวมนุษยศาสตร์.ข”, *พุทธจักร* ปีที่ ๔๙ ฉบับที่ ๙ (เดือน ก.ย., ๒๕๔๘), หน้า ๔๗.

ขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่าง ๆ เป็นองค์ประกอบด้วย^{๓๑}

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่าการบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะกล่าวคือ การบริหารจัดการเป็นศาสตร์สาขาหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (knowledge) มีหลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยาสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ส่วน ในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำ ความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็น

๑) วัตถุประสงค์ที่แน่นอนกล่าวคือจะต้องรู้ว่าจะทำเนิการไปทำไมเพื่ออะไรและต้องการ อะไรจากการดำเนินการเช่นต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการหรือในการผลิตต้องรู้ว่าจะผลิตเพื่อใคร ต้องการผลตอบแทนเช่นใดถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการ ดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จเพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒) ทรัพยากรในการบริหารได้แก่วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมถึง ความสามารถในการจัดการทรัพยากรในการบริหารได้แก่ ๔Ms คือมนุษย์(Man)เงิน(Money) วัสดุ อุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓) มีการประสานงานระหว่างกันหรือเรียกได้ว่ามีปฏิริยาระหว่างกันกล่าวคือเป้าหมาย และวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔Ms หรือ ๖Ms ดังกล่าวจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่ง กันและเกิดปฏิริยาระหว่างกันหรือกล่าวได้ว่าต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้น จริงๆด้วยการนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิริยาระหว่างกันไม่เกิด ความสัมพันธ์ระหว่างกันการบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุ เป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือประสิทธิผลขององค์การหมายถึงความสามารถของ องค์การในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ ระยะเวลาโดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่าการบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะกล่าวคือ การบริหารจัดการเป็นศาสตร์สาขาหนึ่งซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปเพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (knowledge) มีหลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิง วิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยาสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ส่วน ในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำ ความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็น เรื่องศิลปะดังนั้นนักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๓๒}

^{๓๑} สมยศ นาวิกการ, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๒.

^{๓๒} สมคิด บางโม, องค์การและการจัดการ, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๔๐), หน้า ๕๒.

การบริหาร คือ การใช้ศาสตร์และศิลปะการนำเอาทรัพยากรการบริหาร(Administrative Resource) มาประกอบกันตามกระบวนการบริหาร (Process of Administration) ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ และเห็นว่าการบริหารมีลักษณะเด่นเป็นสากลอยู่หลายประการ คือ^{๓๓}

- ๑) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์
- ๒) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญ
- ๓) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน
- ๔) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ
- ๕) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล
- ๖) การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลฉะนั้นจึงต้องอาศัยความร่วมมือใจ (Collective Mind) เพื่อให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group Cooperation) อันจะนำไปสู่พลังรวมกลุ่ม (Group Effort) ในอันที่จะทำให้ภารกิจบรรลุวัตถุประสงค์
- ๗) การบริหารมีลักษณะการร่วมมือกันดำเนินการอย่างมีเหตุผล
- ๘) การบริหารมีลักษณะเป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้การบริหารไม่มีตัวตน (Intangible) แต่มีอิทธิพลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์

การบริหารเป็นกระบวนการของการวางแผนการจัดองค์การและสั่งการควบคุมกำกับความพยายามของสมาชิกขององค์การและใช้ทรัพยากรอื่น ๆ เพื่อความสำเร็จในเป้าหมายขององค์การที่กำหนดไว้ลักษณะที่สำคัญของการบริหารการบริหรมีลักษณะสำคัญ๘ประการดังนี้

๑) การบริหารเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งมิใช่บุคคลหนึ่งบุคคลใดหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งถ้าจะกล่าวถึงบุคคลผู้ทำหน้าที่บริหารนั้นก็เรียกว่าผู้บริหาร

๒) การบริหารเป็นงานที่จุดหมายทั้งนี้หมายความว่าในการบริหารงานนั้นจำเป็นต้องมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือจุดหมายไว้ก่อนไม่ว่าจะกำหนดไว้อย่างชัดเจนหรือไม่ก็ตามส่วนการบริหารนั้นจะเป็นแนวทางในการดำเนินงานให้สำเร็จตามจุดหมาย

๓) การบริหารเป็นแนวทางสำคัญที่มีอิทธิพลต่อสังคมภายในและภายนอกองค์กรดังเช่นถ้าผู้บริหารต้องการจะปรับปรุงวิธีปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นก็อาจได้โดยการจัดหาเครื่องจักรเครื่องมืออันทันสมัยมาใช้จัดการฝึกอบรมคนงานให้มีความสามารถยิ่งขึ้นซึ่งจะเป็นผลดีต่อองค์กรและผู้ปฏิบัติงานด้วยตัวอย่างผลกระทบต่อสังคมภายนอกเป็นต้นว่าถ้าองค์กรนั้น ๆ มีนโยบายที่จะทำประโยชน์ต่อสังคมเช่นส่งเสริมการศึกษาในชุมชนโดยให้ทุนการศึกษาหรือบริจาคเงินก่อสร้างโรงเรียนก็นับว่าองค์กรนั้นมีส่วนช่วยพัฒนาสังคมภายนอกองค์กรหรือองค์กรบางแห่งอาจไม่นำพาต่อความเดือดร้อนรำคาญซึ่งองค์กรของตนก่อขึ้นเช่นสิ่งเหล่านี้ย่อมเป็นผลของการบริหารอันมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

๔) การบริหารเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของกลุ่มคนธุรกิจก่อตั้งขึ้นเพื่อดำเนินการให้บรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์โดยกลุ่มคนมิใช่เป็นความสามารถของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงบุคคล

^{๓๓} พยอ มวงศ์สารศรี, การบริหารทรัพยากรมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : คณะวิทยาการจัดการสถาบันราชภัฏดุสิต, ๒๕๔๒), หน้า ๒๑.

เดียวเท่านั้นทั้งนี้เพราะว่าคนเราย่อมมีขอบเขตความสามารถกำจัดทั้งด้านกำลังกายกำลังสมองและเวลาจึงจำต้องได้รับความร่วมมือร่วมใจจากบุคคลมาช่วยกัน

๕) การบริหารจะได้รับผลสำเร็จด้วยดีก็แต่โดยการร่วมแรงร่วมใจของบุคคลอื่น ๆ นอกเหนือไปจากเจ้าของธุรกิจทั้งนี้เนื่องจากบรรดาเจ้าของเช่นผู้ถือหุ้นอาจไม่มีเวลาหรือความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารจึงต้องจัดหาผู้อื่นที่มีความสามารถในการบริหารให้มาบริหารในองค์กร

๖) การบริหารจะดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ก็แต่โดยการใช้ความรู้ความชำนาญและการฝึกฝนอบรมทางด้านบริหารมาโดยเฉพาะจึงเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการบริหารเป็นวิชาชีพอย่างหนึ่งผู้บริหารโดยเฉพาะผู้บริหารสูงสุดไม่จำเป็นต้องมีความรู้ทางเทคนิคในการปฏิบัติโดยตรงแต่ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความชำนาญในการบริหารอันได้แก่การวางแผนการจัดองค์การ ฯลฯ

๗) การบริหารเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตนไม่สามารถมองเห็นได้แต่สิ่งที่จะแสดงให้เห็นว่าการบริหารดำเนินไปอย่างไรได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั่นก็คือผลงานเพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหารการดำเนินไปอย่างไรได้ผลดีหรือไม่เพียงใดนั่นก็คือผลงานเพราะว่าผลงานจะเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหาร

๘) เจ้าของธุรกิจไม่จำเป็นต้องทำหน้าที่ผู้บริหารเสียเองโดยทั่วไปแล้ว (ยกเว้นองค์กรขนาดเล็ก) คณะผู้บริหารมักจะเป็นกลุ่มบุคคลอื่น ๆ ที่มีความสามารถทางการบริหารทำหน้าที่ในนามของเจ้าของธุรกิจ^{๓๔}

สรุปได้ว่า การใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลแห่งความสำเร็จในการทำงานของหน่วยงานย่อมมีอุปสรรคต่าง ๆ ของการทำงานของทุกหน่วยงานควรใช้วิจารณ์ญาณยานในการตัดสินใจหรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับหน่วยงาน เป็นการพินิจพิเคราะห์ไตร่ตรอง และตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่เสมอ โดยรู้จักค้นคว้าคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุงงานและวิธีทำงานให้ดีขึ้นและก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมทั้งภาครัฐและเอกชน

ตารางที่ ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารงาน

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระเทพโสภณ, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๔๘, หน้า ๙)	การบริหารจัดการของพระพุทธองค์เพียบพร้อมไปด้วยปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ผู้บริหารผู้นำและบุคลากรในองค์กรรู้ได้จริง ปฏิบัติการได้จริงและได้รับผลการปฏิบัติจริง (Really Enlightened)

^{๓๔} สมยศ นาวิการ, การบริหารเชิงกลยุทธ์, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔), หน้า ๗๘.

ตารางที่ ๒.๒ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
เมธาพันธ์ โพธิ์โรจน์, (๒๕๔๘, หน้า ๔๗)	การบริหาร มาจากภาษาบาลีว่า บริหาร มาจาก ศัพท์ว่า ปริ แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความ นำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร การปกครอง ดำเนินการ อำนวยการ จัดการ จัดให้ วาง ส่งเสริม และบำรุง
สิริอร วิชชาวุธ, (๒๕๔๔, หน้า ๔ - ๑๐)	การบริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความจำเป็นและ นำศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพิจารณาในฐานะที่ เราเป็นสมาชิกของสังคม
พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมมจิตโต), (๒๕๔๙, หน้า ๓ - ๕)	การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัย ผู้อื่น (Getting things done through other people)
ฟาโย, (๒๕๔๕, หน้า, ๖๘ - ๖๙)	<ul style="list-style-type: none"> ๑) P คือ Planning หมายถึง การวางแผน ๒) O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร ๓) S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็น การสรรหาบุคลากร ๔) D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ ๕) C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล
ธีรวุฒิ บุญโยโสภณ และ วีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, (หน้า ๑๒)	การบริหารจัดการของพระพุทธองค์เพียบพร้อม ไปด้วยปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ผู้บริหารผู้นำและ บุคลากรในองค์กรรู้ได้จริง
ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ, (๒๕๔๒, หน้า๓)	การบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะ กล่าวคือ การบริหารจัดการเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เพราะมีองค์ประกอบของ ความรู้ (knowledge) มีหลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้า เจริญวิทยาศาสตร์ เป็นศาสตร์ทางสังคม
วันทนา กอวัฒนสกุล, (๒๕๔๒, หน้า๔๑)	การบริหารคือการใช้ศาสตร์และศิลปะการนำเอา ทรัพยากร การบริหาร (Administrative Resource)

ตารางที่ ๒.๒ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมยศ นาวิการ, (๒๕๔๔, หน้า๗๘)	๑) การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ ๒) การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเบื้องต้นประกอบที่สำคัญ ๓) การบริหารต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน ๔) การบริหารมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ ๕) การบริหารเป็นการดำเนินการร่วมกันของกลุ่มบุคคล ๖) การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล

๒.๑.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลมีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายองค์การบริหารส่วนตำบลไว้หลากหลายในที่นี้ผู้วิจัยยกตัวอย่างมาเฉพาะที่เห็นว่าน่าสนใจศึกษาดังนี้

หลักสำคัญของการบริหาร ๕ ลักษณะคือ

๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคนและโดยอาศัยคนหมายความว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคมคืออาศัยกลุ่มคนที่รวมกันทำงานเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การบริหารจะต้องรับผิดชอบให้สำเร็จโดยอาศัยความร่วมมือของบุคคลอื่นมิฉะนั้นจะทำงานไม่สำเร็จสาระสำคัญของการบริหารในข้อนี้แสดงให้เห็นว่าผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องมีสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้คือมีความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่ดีมีความเป็นผู้นำและสามารถทำงานเป็นทีมได้มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้หากมีการเปลี่ยนแปลงในสถานการณ์และมีความสามารถทำงานบรรลุเป้าหมายได้^{๓๔}

๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์การ เป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ขององค์การต้องอาศัยความร่วมมือกันของคนทุกคนจึงจะทำให้สำเร็จลงได้เป้าหมายเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้บริหารจะต้องทำให้บรรลุได้นั้นจะต้องมีลักษณะสำคัญ ๓ ประการคือเป้าหมายต้องสูงแล้วสามารถทำให้สำเร็จเป้าหมายสูงเกินไปก็ทำให้สำเร็จไม่ได้เป้าหมายต่ำไปก็ไม่ท้าทายไม่มีคุณค่าประการที่สองการจะไปถึงเป้าหมายจะต้องมีระบบงานที่ดีมีแผนงานที่มีประสิทธิภาพประการสุดท้ายจะต้องระบุเวลาที่จะทำให้บรรลุเป้าหมายนั้น

^{๓๔} เสนาะ ตีเยาว์, หลักการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๑-๒.

๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ คำว่า ประสิทธิภาพ หมายความว่าทำงานบรรลุผลสำเร็จตามที่กำหนดส่วนคำว่าประสิทธิภาพหมายความว่าทำงานโดยใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำสุดการทำงานให้สำเร็จอย่างเดียวนั้นไม่พอแต่จะต้องคำนึงถึงค่าใช้จ่ายที่ประหยัดอีกด้วยการทำงานให้ได้ดีทั้งสองอย่างคืองานบรรลุผลตามที่ต้องการและการใช้ทรัพยากรต่ำสุดจึงเป็นความสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ

๔. การบริหารเป็นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่าเราอาศัยในโลกที่มีทรัพยากรจำกัดการใช้ทรัพยากรต่าง ๆ จึงต้องตระหนัก๒ข้อใหญ่ ๆ คือ เมื่อใช้ทรัพยากรใดไปแล้วทรัพยากรนั้นจะหมดสิ้นไปไม่สามารถกลับคืนมาใหม่ได้และจะต้องเลือกใช้ทรัพยากรให้เหมาะสมอย่าให้เกิดสิ้นเปลืองโดยเปล่าประโยชน์ดังนั้นการบริหารกับเศรษฐศาสตร์จึงมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดเศรษฐศาสตร์เป็นการศึกษาถึงการกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างไรส่วนผู้บริหารในองค์กรจะต้องผลิตสินค้าและบริหารให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล

๕. การบริหารจะต้องเผชิญกับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ผู้บริหารที่ประสบความสำเร็จจะต้องสามารถคาดคะเนเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างถูกต้องและสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงนั้น

การบริหารงานไม่ว่าจะเป็นรูปแบบผู้นำโครงสร้างระบบราชการและหน้าที่ของผู้บริหารในองค์กรแห่งหนึ่งสามารถนำมาประยุกต์ไปใช้กับองค์กรเรียกว่า วิธีที่ดีที่สุด (one best way) อย่างไรก็ตามผู้บริหารในแต่ละองค์กรจะเผชิญกับสถานการณ์เฉพาะที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองไม่มีหลักสากลใดที่สามารถใช้ได้กับทุกปัญหาผู้บริหารต้องศึกษาการบริหาร โดยมีประสบการณ์จากกรณีศึกษา (case study) จำนวนมากและวิเคราะห์ว่าวิธีการใดที่สามารถใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ^{๓๖}

การบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participation Management) เป็นแนวทางการบริหารที่เปิดโอกาสให้พนักงานเข้ามามีส่วนร่วมในการคิดการวางแผนและการตัดสินใจในงานต่าง ๆ ที่เขามีส่วนรับผิดชอบอยู่การมีส่วนร่วมในกิจกรรมขององค์กรทำให้พนักงานเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของมีส่วนได้ส่วนเสียกับการดำเนินงานต่าง ๆ ขององค์กรใดที่ใช้นโยบายการบริหารแบบนี้เป็นการแสดงให้เห็นว่าพนักงานได้รู้ว่าฝ่ายบริหารเห็นความสำคัญของพนักงานที่มีต่อความสำเร็จขององค์กร ทำให้เกิดความรู้สึกที่ดี มีความภูมิใจ และรับผิดชอบต่องานอย่างเต็มที่ซึ่งเป็นการจูงใจในการทำงานที่ดีวิธีหนึ่ง^{๓๗}

องค์ประกอบของการบริหารที่สำคัญและมีความจำเป็นต่อองค์กรดังนี้

๑) วัตถุประสงค์ที่แน่นอนกล่าวคือจะต้องรู้ว่าจะดำเนินการไปทำไมเพื่ออะไรและต้องการอะไรจากการดำเนินการเช่นต้องมีวัตถุประสงค์ในการให้บริการหรือในการผลิตต้องรู้ว่าจะผลิตเพื่อใครต้องการผลตอบแทนเช่นใดถ้าหากไม่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์แล้วก็ไม่มีความหมายที่จะบริหารการดำเนินงานต่าง ๆ จะไม่มีผลสำเร็จเพราะไม่มีเป้าหมายกำหนดไว้แน่นอน

๒) ทรัพยากรในการบริหารได้แก่วัตถุและเครื่องใช้เพื่อประกอบการดำเนินงานรวมถึงความสามารถในการจัดการทรัพยากรในการบริหารได้แก่ ๔Ms คือมนุษย์(Man)เงิน(Money)วัสดุ

^{๓๖} สมยศ นาวิการ, การบริหารตามสถานการณ์, (กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕), หน้า ๔๙.

^{๓๗} สุพิน เกษาคุปต์, การจัดการปฏิบัติการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๙๒ - ๙๓.

อุปกรณ์ (Material) และความสามารถในการจัดการ (Management) หรือ ๖Ms ที่มีเครื่องจักร (Machine) และตลาด (Market) เพิ่มเข้ามาซึ่งในปัจจุบันมีความจำเป็นมากขึ้น

๓) มีการประสานงานระหว่างกันหรือเรียกได้ว่ามีปฏิริยาระหว่างกันกล่าวคือเป้าหมายและวัตถุประสงค์รวมทั้งทรัพยากรในการบริหารทั้ง ๔Ms หรือ ๖Ms ดังกล่าวจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและเกิดปฏิริยาระหว่างกันหรือกล่าวได้ว่าจะต้องมีระบบของการทำงานร่วมกันและที่เกิดขึ้นจริงๆ ด้วยการนำปัจจัยทั้งหลายเบื้องต้นมาไว้ร่วมกันแล้วไม่เกิดปฏิริยาระหว่างกันไม่เกิดความสัมพันธ์ระหว่างการบริหารก็จะไม่เกิดขึ้น

๔) ประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารงานนั้นสิ่งที่วัดผลสำเร็จของงานว่าบรรลุเป้าหมายของวัตถุประสงค์ขององค์การก็คือประสิทธิผลขององค์การหมายถึงความสามารถขององค์การในอันที่จะบริหารงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การในการใช้ทรัพยากรขององค์การที่มีอยู่ระยะสั้นโดยเปรียบเทียบกับปัจจัยนำเข้าและค่าใช้จ่ายกับปัจจัยนำออกและรายได้ขององค์การ^{๓๘}

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารไว้ว่าการบริหารมีลักษณะเป็นทั้งศาสตร์และศิลปะกล่าวคือการบริหารจัดเป็นศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งเป็นที่ยอมรับกันทั่วไป เพราะมีองค์ประกอบของความรู้ (knowledge) มีหลักเกณฑ์ (principle) และทฤษฎี (theory) ที่เกิดจากการศึกษาค้นคว้าเชิงวิทยาศาสตร์เป็นศาสตร์ทางสังคมซึ่งอยู่กลุ่มเดียวกับวิชาจิตวิทยาสังคมวิทยาและรัฐศาสตร์ส่วนในทางปฏิบัตินั้นจะขึ้นอยู่กับความสามารถประสบการณ์และทักษะของผู้บริหารแต่ละคนที่จะนำความรู้หลักการและทฤษฎีไปปรับหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นเรื่องศิลปะดังนั้นนักบริหารที่เก่งต้องมีศาสตร์และศิลปะ^{๓๙} การบริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความจำเป็นและนำศึกษาอย่างยิ่งโดยเฉพาะพิจารณาในฐานะที่เราเป็นสมาชิกของสังคมแท้จริงแล้วบทบาทและความสำคัญของการบริหารนั้นมีควบคู่มากับการดำรงชีพของมนุษย์ที่เดียวเพราะเมื่อมนุษย์รวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นกลุ่มมีหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาที่มีการแบ่งงานกันทำตามลักษณะความรู้ความสามารถมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างพวกเขาและเผ่าเดียวกันโดยมีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำกับความประพฤติของกลุ่มชนเหล่านั้นเมื่อกลุ่มสังคมขยายตัวเติบโตขึ้นมีความซับซ้อนมากขึ้นมนุษย์ก็เริ่มสร้างและวางระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นโดยเรียนรู้จากประสบการณ์และความเชื่อถือทั้งนี้ก็โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความสำเร็จเรียบร้อยขึ้นในองค์การและเกิดความสงบสุขขึ้นในสังคมนั้นอาจสรุปถึงความเจริญเติบโตและความสำคัญของการบริหารได้ดังนี้คือ

๑) การบริหารนั้นได้เจริญเติบโตควบคู่มากับการดำรงชีพของมนุษย์และเป็นสิ่งช่วยให้มนุษย์ดำรงชีพอยู่ร่วมกันได้อย่างผาสุก

๒) จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วเป็นผลทำให้องค์การต่าง ๆ ต้องขยายงานด้านบริหารให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

^{๓๘} สมคิด บางโม, การบริหาร, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔), หน้า ๖๒-๖๓.

^{๓๙} นภดล เสงเจริญ, เทคนิคการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ข้าราชการ, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖.

๓) การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคมความก้าวหน้าทางวิทยาการ (Technology) ในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรมทำให้การบริหารเกิดการเปลี่ยนแปลงและก้าวหน้าอย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

๔) การบริหารเป็นมรรควิธีที่สำคัญในอันที่จะนำสังคมและโลกไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

๕) การบริหารจะช่วยชี้ให้ทราบถึงแนวโน้มทั้งในด้านความเจริญและความเสื่อมของสังคมในอนาคต

๖) การบริหารมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในสังคม ฉะนั้นความสำเร็จของการบริหารจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยสภาพแวดล้อมทางสังคมและวัฒนธรรมทางการเมือง (Political socio-cultural factor environment) อยู่เป็นอันมาก

๗) การบริหารมีลักษณะต้องใช้การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือ ซึ่งนักบริหารจำต้องคำนึงปัจจัยแวดล้อมต่าง ๆ และการวินิจฉัยสั่งการนี้เองที่เป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหารและความเติบโตของการบริหาร

๘) ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในสำนักงานหรือในครอบครัวย่อมมีส่วนเกี่ยวข้องพันกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจและจำเป็นต่อการที่จะดำรงชีพอย่างฉลาด

๙) การบริหารกับการเมืองเป็นสิ่งคู่กันไม่อาจแยกจากกันได้โดยเด็ดขาดดังที่กล่าวกันว่า “การเมืองกับการบริหารนั้นเปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญอันเดียวกัน (Politics and administration are the two sides of a single coin)” ฉะนั้นการศึกษาวิชาบริหารจึงต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมทางการเมืองด้วย^{๕๐}

สรุปได้ว่า แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารเป็นพฤติกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมที่ผู้บริหารควรมีหลักการตัดสินใจ เพื่อเป็นแนวทางในการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรต่างๆ ทั้งที่เป็นองค์กรที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชน ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ โดยการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งการดำเนินการดังกล่าวนี้ต้องใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์เพื่อให้บุคคลต่างๆ เกิดความร่วมมือกันในการปฏิบัติงาน กระบวนการบริหารเป็นภารกิจที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติหน้าที่ตามลำดับขั้นตอน เป็นระบบระเบียบให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุดต่อองค์กร

ตารางที่ ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการปกครองส่วนท้องถิ่น

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
เสนาะ ตีแยว, (๒๕๔๔, หน้า ๑ - ๒)	การบริหารจัดการของพระพุทธรองค์เพียบพร้อมไปด้วยปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ผู้บริหารผู้นำและบุคลากรในองค์กรรู้ได้จริง (Really Enlightened)

^{๕๐} ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคนอื่นๆ, พฤติกรรมองค์กร, (กรุงเทพมหานคร: อีระฟิล์มและไชน่า, ๒๕๔๒), หน้า ๑๑-๑๓.

ตารางที่ ๒.๓ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สมยศ นาวิการ, (๒๕๔๕, หน้า๔๙)	คำว่า บริหาร มาจากภาษาบาลีว่า ปรีหาร มาจากศัพท์ว่า ปรี แปลว่า รอบ และ หร ธาตุในความนำไป ดังนั้น คำว่า บริหาร จึงแปลว่า นำไป โดยรอบ อีกสำนวนหนึ่ง คำว่า บริหาร แปลว่า อ้อมหนี, หลีกหนี, หลบหนี
สุพิน เกษาคุปต์, (๒๕๔๔, หน้า๙๒ - ๙๓)	การบริหารเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความจำเป็นและนำศึกษาอย่างยิ่ง โดยเฉพาะพิจารณาในฐานะที่เราเป็นสมาชิกของสังคม
สมคิด บางโม, (๒๕๔๔, หน้า๖๒ - ๖๓)	การบริหารเป็นวิธีการทำให้งานสำเร็จโดยอาศัยผู้อื่น (Getting things done through other people) และกล่าวว่าหน้าที่ของผู้บริหารเป็นผู้บริหารให้สำเร็จ มี ๕ ประการ ตามคำย่อภาษาอังกฤษว่า“POSDC”
ธงชัย สันติวงศ์, (๒๕๔๓, หน้า๕๒)	<ol style="list-style-type: none"> ๑) P คือ Planning หมายถึง การวางแผน ๒) O คือ Organizing หมายถึง การจัดองค์กร ๓) S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากร ๔) D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ ๕) C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล
Don Hellriegel, (๑๙๘๒, หน้า๖)	<p>การวางแผน (Planning)</p> <p>การอำนวยการ (Directing)</p> <p>และความร่วมมือ (Coordinating)</p> <p>โดยเฉพาะกิจกรรมด้านเศรษฐกิจ</p>
พระสมรส ฐมมรโส, (ขวัญหอม), (๒๕๕๔, หน้า ๒๑ - ๒๒)	<p>กระบวนการบริหารทั้ง ๔ ขั้นตอน</p> <ol style="list-style-type: none"> ๑) การวางแผน (plan - P) ๒) การปฏิบัติตามแผน(do - D) ๓) การตรวจสอบ (check - C) ๔) การปฏิบัติ (action - A)
เสนาะ ตีแยว, (๒๕๔๔, หน้า ๑ - ๒)	<ol style="list-style-type: none"> ๑. การบริหารเป็นการทำงานกับคน ๒. การบริหารทำให้งานบรรลุเป้าหมายขององค์กรเป้าหมาย ๓. การบริหารเป็นการสมดุลระหว่างประสิทธิผลและประสิทธิภาพ ๔. การบริหารเป็น

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

ในพระพุทธศาสนานั้น องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาถึงอิทธิบาท ๔ ประการ คือ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย ฉันทสมาธิ ปธานสังขาร^{๔๑} หมายถึง สมาธิที่เกิดจากฉันทะ และความเพียรที่มุ่งมั่น เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิริยสมาธิ ปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย จิตตสมาธิ ปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาท ประกอบด้วย วิมังสาสมาธิ ปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้น อิทธิบาท ๔ มีองค์ประกอบดังนี้ ฉันทะ^{๔๒} หมายถึง สร้างความพอใจในกุศล คือ ความประสงค์จะทำยิ่งขึ้น ความพึงพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม ฉันทสมาธิ^{๔๓} หมายถึง สมาธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ จิตตะ หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญูญาณธาตุที่สมกัน และปธานสังขารหมายถึง ความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) ปรารถนาความเพียร ประคองจิต ความขะมักเขม้น^{๔๔} ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดสาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์ วิริยะผลสัมมาวายามะ วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลง ความวิจยธรรม สัมมาทิฐิสมาธิหมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สัมมาสมาธิ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว) นอกจากนี้ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสถึง อิทธิบาท ซึ่งได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ดังนี้

อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

- ๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
- ๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร
- ๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
- ๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร^{๔๕}

อิทธิบาท อิทธิ แปลว่า ฤทธิ์ บาท แปลว่า ทางปฏิบัติ รวมกันเข้าเป็นศัพท์เดียว อิทธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติเพื่อ ให้บังเกิดฤทธิ์ ฤทธิ์ของคนสามัญก็คือการทำงานให้สำเร็จสมประสงค์ เพราะฉะนั้นอิทธิบาทจึงแปลว่า คุณเครื่องสำเร็จ ความประสงค์ หรืออีกอย่าง คือ ปฏิบัติทางความสำเร็จ^{๔๖}

^{๔๑} อก.เอกก. (ไทย) ๑/๓๙๘/๔๔๕.

^{๔๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๔๗/๑๗๗.

^{๔๓} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๙๒.

^{๔๔} อก.ปญจก. (ไทย) ๓/๖๗-๗๐/๓๓.

^{๔๕} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑ - ๔๖๕/๓๔๒ - ๓๕๗.

^{๔๖} ปิ่น มุฑกันต์, พ.อ. แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักรธรรมตรี, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๒๖.

อิทธิบาท แยกเป็น “อิทธิ” แปลว่า ความสำเร็จ “บาท” แปลว่า ฐาน เจริญ ดังนั้น อิทธิบาท จึงแปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^{๔๗}

อิทธิบาท ๔ สรุปได้ว่าหลักธรรมที่ไม่เคยล้าสมัย หรือหลักธรรมอันเป็นหลักแห่งความสำเร็จ หรือทางแห่งความสำเร็จ ๔ ประการ ที่ในปัจจุบันแม้เราจะหลงลืมกันไปบ้างว่า คืออะไร แต่ถ้าหากได้ย้อนรำลึกกันบ้างว่า มีอะไร และคืออะไร จะเห็นได้ว่าหลักธรรมอายุ ๒ พันกว่าปี ไม่มีคราวใดที่จะเรียกว่าล้าสมัย

๑) ฉันทะ เพราะเหตุว่าทรงรักสิ่งที่ทรงทำ จึงได้ทำสิ่งที่ทำอยู่ในขณะนี้

๒) วิริยะ คือความพากเพียร ความพยายามไม่ย่อท้อ

๓) จิตตะ คือความเอาจดจ่อในสิ่งที่ทรงทำ เพราะฉะนั้นท่านจึงทำได้

๔) วิมังสา ทำงานแล้วไม่ทิ้ง คอยตรวจสอบ ทบทวน ไตร่ตรอง พิจารณา

ดังนั้น หลักความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการ ที่เรียกว่า อิทธิบาท (ธรรมให้ถึงความสำเร็จ) ซึ่งมี ๔ ข้อ คือ^{๔๘}

๑. ฉันทะ รักงาน (การเห็นคุณค่า ความรัก ความพอใจ) คือ มีใจรัก พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะอย่างได้รางวัลหรือผลกำไร

๒. วิริยะ สู้งาน (ความเพียร เห็นเป็นความท้าทาย ใจสู้ ขยัน) คือ พากเพียรทำขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำให้สำเร็จด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

๓. จิตตะ ใส่ใจงาน (ความคิด อุทิศตัวต่องาน ใจจดจ่อ จริงจัง) คือ เอาจิตฝึกฝน ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยจิตใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อย ๆ เสมอ ๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

๔. วิมังสา ทำงานด้วยปัญญา (ไตร่ตรอง พิสูจน์ ทดสอบ ตรวจสอบ ปรับปรุงแก้ไข) ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้องในสิ่งที่ทำนั้นโดยรู้จักทดลอง วางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

อิทธิบาท คือ ทางที่จะไปสู่ความสำเร็จ ๔ ประการ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจ ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ และ ๔) วิมังสา ไตร่ตรองค้นคว้าในสิ่งนั้น ๆ ถ้าเรารักสิ่งนั้น เอาใจใส่สิ่งนั้น มันก็ก้าวหน้าการคิดการทำการก็ก้าวหน้าต่อไปเพราะเรารักสิ่งนั้นถ้าไม่รักมันก็ไม่ไปได้^{๔๙}

สรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติให้เอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นหนทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่างๆ ตามความคาดหมายที่วางไว้ในการประกอบ

^{๔๗} พุทธศาสนิกชน, **ฆราวาสธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๓๗), หน้า ๙๐.

^{๔๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **ธรรมนุญชีวิตร**, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๐.

^{๔๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ), **พจนานุกรมธรรมปัญญาฉันทะ**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕๐.

ภารกิจและหน้าที่หรือหน่วยงานของท่านที่ต้องมีความสำคัญและเอาใจใส่ในการทำงานให้ดีขึ้น ซึ่งประกอบด้วยฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิด) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง)

องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้^{๕๐}

๑) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ และพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นหรือสิ่งนั้นบรรลุ พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและรักจุดหมายของงาน พุดให้ลึกกลงไปในทางธรรมว่า ความรักความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นจุดหมายของสิ่งที่กระทำหรือซึ่งจะเข้าถึงได้ด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่งนั้น ๆ เข้าถึงหรือดำรงอยู่ในภาวะที่ดีทั้งดงามที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมันหรืออยากให้ภาวะดีงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดหมายที่ดีงามนั้น เมื่อเห็นสิ่งนั้นหรืองานนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมาย ก็เกิดปิติเป็นความเอิบอิ่มใจ ครั้นสิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมายก็ได้รับสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจที่พร้อมด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ขอบเขตถ้าสามารถปลุกเร้าฉันทะให้เกิดอย่างแรงกล้า เกิดความรักในคุณค่าความดีงามความสมบูรณ์ของสิ่งนั้นหรือจุดหมายนั้นอย่างเต็มที่แล้ว คนก็จะทุ่มเทชีวิตจิตใจอุทิศให้แก่สิ่งนั้น เมื่อรักแท้ก็มอบใจให้อาจถึงขนาดยอมสละชีวิตเพื่อสิ่งนั้นได้เมื่อมีฉันทะแล้วก็ต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุดให้สำเร็จผลอย่างดีที่สุดของสิ่งนั้นของงานนั้น ไม่หวั่นพะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย จิตใจก็มุ่งมั่นแน่วแน่มั่นคงในการดำเนินสู่จุดหมาย เดินเรียบสม่ำเสมอ ไม่ชานไม่สาย ฉันทสมาธิ จึงเกิดขึ้นโดยนัยนี้ และพร้อมนั้นประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ก็ย่อมเกิดควบคู่ไปด้วย

๒) วิริยะ แปลว่า ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึงถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลู่ถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมากหรืออาจใช้เวลายาวนานเท่านี้ปีเท่านี้เดือนเขาก็ไม่ท้อถอยกลับเห็นเป็นสิ่งท้าทายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียร เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิก็เกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไปด้วยกัน

๓) จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้น งานนั้น หลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีก็ไม่รู้ ทำจนลืมนวัน ลืมคืน ลืมกินลืมนอน ความมีใจฝักใฝ่เช่นนี้ ย่อมนำไปสู่สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำ มีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่าเป็นจิตตสมาธิพร้อมนั้นก็เกิดประธานสังขาร คือ ความเพียรสร้างสรรค์ร่วมสนับสนุนไปด้วย

๔) วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลย บกพร่องหรือขัดข้อง เป็นต้น ในกิจที่ทำ รู้จักทดลองและคิดค้นหาทางแก้ไขและปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิซึ่งจะเห็นได้ไม่ยากคนมี

^{๕๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๘๔๒ - ๘๔๔.

วิมังสาเป็นพวกชอบคิด ค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไร ก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไมจึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้เท่านั้น ถ้าองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างนี้ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทน จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดังไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ ซึ่งก็จะมีประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น ๆ

อิทธิบาท ๔ นี้ เกื้อหนุนกัน และมักมาด้วยกัน เช่น เกิดฉันทะ มีใจรักแล้วก็ทำให้พากเพียร เมื่อพากเพียร ก็เอาใจจดจ่อใส่ใจอยู่เสมอ และเปิดช่องให้ใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองแต่ที่แยกพิจารณาแต่ละข้ออย่างนี้ ก็ด้วยถือเอาภาวะที่เด่นเป็นใหญ่ เป็นตัวนำเป็นตัวชักจูงข้ออื่น ๆ

สรุปได้ว่า งานทุกอย่างจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความขยันหมั่นเพียร ความวิริยะอุตสาหะ เป็นเครื่องมืออีกอย่างหนึ่งที่จะนำคุณไปสู่ความสำเร็จได้ ยิ่งขยันเท่าไรผลตอบแทนที่คุณจะได้รับก็ยิ่งมากเท่านั้น ที่สำคัญความวิริยะจะเกิดขึ้นได้ก็ด้วยความรักในงานจากฉันทะนั้นเอง และความวิริยะไม่ใช่การทำงานแบบเอาเป็นเอาตาย แต่เป็นการหมั่นฝึกฝนตนเองต่างหากตามหลักธรรมะที่ใช้ในการทำงาน เป็นเรื่องง่าย ๆ โกลัศตัวหากเรานำอิทธิบาท ๔ มาปรับใช้ในการทำงานรักงานที่ทำขยันทำงานรับผิดชอบงาน และรู้จักไตร่ตรองให้ถี่ถ้วนทางแห่งความเพียรให้เกิดผลสำเร็จสำเร็จในการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

๑) ฉันทะ คือ ความพอใจ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจใฝ่รักในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้น หรือสิ่งนั้นบรรลุถึงจุดหมาย และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป ซึ่งจะแสดงออกมาด้วยการกระทำด้วยความพอใจ เต็มใจ และสนใจในสิ่งที่ตนกำลังกระทำอยู่หรืองานที่ได้รับมอบหมายให้ทำงานด้วยใจรัก

๒) วิริยะ คือ ความเพียร ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่ท้อถอย ซึ่งแสดงออกมาด้วยความเพียร พยายามในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรู้สึกไม่ท้อถอย และมีความกล้าที่จะกระทำงานนั้น ๆ ถ้าเห็นอะไรเป็นอุปสรรคหรืองานที่มาอยู่ข้างหน้าแล้วจะต้องเอาชนะทำให้สำเร็จ ทำงานให้เป็นเรื่องที่ทำหายจะสู้และจะพยายามเพื่อให้สำเร็จ

๓) จิตตะ คือ ความตั้งใจ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ใฝ่คิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาใจฝักใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปอุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ ซึ่งแสดงออกมาด้วยการเอาใจใส่ จดจ่อ ตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง ไม่ปล่อยให้ความคิดฟุ้งซ่าน

๔) วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจหาเหตุผลแลตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น ชอบคิด ค้นหาเหตุผลชอบสอบสวนทดลอง มีการวางแผน วัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงซึ่งแสดงออกด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผลในสิ่งที่กระทำด้วยความพินิจพิเคราะห์ มีการวางแผน และวัดผลงานที่กระทำเสมอ

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ บทของพระธรรมเช่นว่าจะมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่าอิทธิบาท นี้ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัวคนที่มีการทำงานย่อมทำงาน

ด้วยความพอใจความขยันขันแข็ง ความเอาใจใส่ใคร่ครวญอยู่เสมอนี้เรียกว่าเขามีอิทธิบาททั้งสี่ ประการนั้นอยู่โดยไม่รู้สีกตัว^{๕๑}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ ข้อธรรมะที่เป็นบันไดแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติกิจทุกอย่างประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจในสิ่งที่เราจะทำ วิริยะ ความเพียรไม่ท้อถอยในการประกอบกิจนั้น ๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้น ๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไป บันไดสู่ความสำเร็จสี่ประการที่กล่าวนี้ข้อสุดท้ายสำคัญสุด^{๕๒}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ ทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่วามนุษย์ไม่แปลกแยกจากความเป็นจริงของธรรมชาติตั้งแต่ขั้นพื้นฐานทุกอย่างก็สอดคล้องไปกันได้หมดไม่มีอะไรเสียหายเมื่อเราวางฐานได้ดีแล้วเราก็ใช้หลักการต่าง ๆ ในการทำงานบนพื้นฐานแห่งความถูกต้องนั้นเมื่อพื้นฐานถูกต้องแล้วเราเอาธรรมะอะไรมาใช้ตอนนี้ก็เดินหน้าไปด้วยดี เช่น เอาหลักอิทธิบาทมาใช้ก็คือ หลักแห่งความสำเร็จ^{๕๓}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ซึ่งต้องไม่เหลือวิสัยคือสิ่งที่ตนประสงค์นั้นต้องอยู่ในวิสัยที่อาจใช้ความเพียรพยายามทำให้เกิดขึ้นได้มิใช่เป็นความเพ้อฝันที่ไม่มีโอกาสประสบความสำเร็จคุณธรรมกลุ่มนี้เรียกว่า อิทธิบาท ๔^{๕๔}

อิทธิบาท แปลว่า ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือเปล่งง่าย ๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่างคือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) แปลให้จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำเอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน^{๕๕}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อธรรมที่น่าศึกษาเหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมซึ่งมาจากคำว่าอุตสาหกรรมแปลว่าความเพียรพยายาม และคำว่า กรรม แปลว่า การกระทำ เมื่อรวมกันแล้วได้คำว่าประเทศอุตสาหกรรมซึ่งแปลว่า ประเทศที่ใช้ความเพียรพยายามในการสร้างกรรมให้เกิดขึ้นหรือประเทศที่ใช้อิทธิบาท ๔ ในการสร้างประเทศสูง^{๕๖}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ ความกระทำให้แจ้งความเข้าถึงซึ่งธรรมเหล่านั้น อิทธิบาท คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขาร

^{๕๑} พุทธทาสภิกขุ, **การทำงานที่เป็นสุข**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๙), หน้า ๓๐.

^{๕๒} หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ, **งานคือชีวิตชีวิตคืองานบันดาลสุข**, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๖๐.

^{๕๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมะกับการทำงาน**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๗๙.

^{๕๔} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), **อธิบายหลักกรรมตามหมวดจากนวโกวาท**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๑๖๖.

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๔๒-๘๔๖.

^{๕๖} พระจุฬินพงษ์ อารยจิตโต (รักเรียน), **การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

ชั้นวิญญูณชั้นของบุคคลผู้บรรลุนิยามเหล่านั้นเจริญอิทธิบาท คือ ย่อมเสพ เจริญ ทำให้มากซึ่งธรรมเหล่านั้นด้วยเหตุนี้จึงเรียกว่า เจริญอิทธิบาท^{๕๗}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาทแบ่งได้ คือ อิทธิ แปลว่า ทางปฏิบัติ รวมกันเข้าเป็นศัพท์เดียว อิทธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติเพื่อให้บังเกิดฤทธิ์ ฤทธิ์ของคนสามัญก็คือการทำงานให้สำเร็จสมประสงค์เพราะฉะนั้นอิทธิบาทจึงแปลว่า คุณเครื่องสำเร็จความประสงค์หรืออีกอย่างคือ ปฏิบัติทางความสำเร็จ^{๕๘}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ สูตรสำเร็จของชีวิตตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าจิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลายจิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลายสิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิตเพราะฉะนั้นความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจไม่ว่าเราจะต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคงทุกสิ่งจะสำเร็จได้ตั้งใจและอิทธิบาท ๔ ให้ถึงขั้น คือ ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยใจรักด้วยความพากเพียรด้วยใจจดจ่อและใช้ปัญญาไตร่สวนอย่างสม่ำเสมอแล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน^{๕๙}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่างด้วยกัน ได้แก่ ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ เอาใจฝักใฝ่ ๔) วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนแล้วแสดงความต่างกันเพียงฝ่ายพระอภิธรรมเจริญโลกุตตรมานประกอบด้วยอิทธิบาท^{๖๐}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ หลักอิทธิบาท ๔ คือ มงคลสูตร ข้อนี้พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่าให้ประสบผลสำเร็จแม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้างก็ให้ยึดหลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^{๖๑} เพื่อบอกทางแห่งความสำเร็จในชีวิตเกี่ยวกับการงานเมื่อจะทำงานใด ๆ ให้ประสบผลสำเร็จแม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา^{๖๒}

สรุปได้ว่า จากข้อมูลเชิงวิชาการที่ได้กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปประเด็นสำคัญได้ว่าความหมายและความสำคัญของหลักอิทธิบาท ๔ หมายถึง สิ่งที่ทำให้ไปสู่ความสำเร็จ ตามคำสอนทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจสำหรับผู้ที่ต้องการความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความร่วมมือสร้างความปลอดภัยกันสามัคคีกันของเจ้าหน้าที่พนักงานทุกหน่วยงานของท่านประกอบไปด้วย ฉันทะ คือ ความพอใจ วิริยะ คือ ความพากเพียร จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ และ วิมังสา คือ การไตร่ตรอง

^{๕๗} พระมหานรงค์ศักดิ์ จิตญาโณ, พระอภิธรรมปิฎก ๑, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๒๒๐ - ๒๒๑.

^{๕๘} พระมหาธีรพล ธีรบุญโณ แผงสะโต, การสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๕๕๕), หน้า ๗-๑๐.

^{๕๙} สนอง วรอุไร, ทำชีวิตให้ดีและมีสุข, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐), หน้า ๙๗.

^{๖๐} สุชีพ ปุญญานุภาพ, พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน, พิมพ์ครั้งที่ ๑๖, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๖๗๖.

^{๖๑} อัครเมธี สิริวรรณ, เปิดโอกาสให้ชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล, กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อุทยานความรู้, ๒๕๕๐), หน้า ๙๓.

^{๖๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๘.

ตารางที่ ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับหลักอิทธิบาท ๔

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อง.เอกก. (ไทย), ๑/๓๙๘/๔๔๕	ในพระพุทธศาสนานั้น องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาถึงอิทธิบาท ๔ ประการ คือ เจริญอิทธิบาท ๔ ฉันทะ วิริยะ จิตตสมาธิ วิมังสา
ม.ม. (ไทย), ๑๒/๒๔๗/๑๗๗	อิทธิบาท ๔ มีองค์ประกอบ สมาธิที่เกิดจาก ฉันทะสมาธิ วิริยะสมาธิ จิตตสมาธิ วิมังสาสมาธิ
ม.ม. (ไทย), ๑๓/๒๔๗/๒๙๒	สมาธิที่เกิดจาก ฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น วิริยะสมาธิปธานสังขาร จิตตสมาธิสมาธิปธาน วิมังสาสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์
อง.ปญจก. (ไทย), ๓/๖๗-๗๐/๓๓	สร้างความพอใจในกุศล คือ ความประสงค์จะทำ ยิ่งขึ้น ความพึงพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำความ ฉลาด ความพอใจในธรรม ฉันทสมาธิ
ม.ม. (ไทย), ๑๓/๒๔๗/๒๙๒	หมายถึง สร้างความพอใจในกุศล คือ ความประสงค์จะทำยิ่งขึ้น ความพึงพอใจ ความใคร่เพื่อ จะทำความฉลาด ความพอใจในธรรม ฉันทสมาธิ
อง.ปญจก. (ไทย), ๓/๖๗-๗๐/๓๓	สมาธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารถ ความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ จิตตะ หมายถึง มโน มานัส มโนวิญญาณธาตุที่สมกัน และปธานสังขารหมายถึง ความเพียรที่มุ่งมั่น (ปธาน) ปรารถความเพียร ประคองจิต ความขะมักเขม้น
อภิ.วิ. (ไทย), ๓๕/๔๓๑ - ๔๖๕/๓๔๒ - ๓๕๗	อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและ ปธานสังขาร ๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิและ ปธานสังขาร ๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและ ปธานสังขาร ๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและ ปธานสังขาร

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ปิ่น มุทุกันต์, (๒๕๓๕, หน้า ๒๒๖)	อิทธิบาท อิทธิ แปลว่า ฤทธิ์ บาท แปลว่า ทางปฏิบัติ รวมกันเข้าเป็นศัพท์เดียว อิทธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติเพื่อ ให้บังเกิดฤทธิ์
พุทธทาสภิกขุ, (๒๕๓๗, หน้า ๙๐)	อิทธิบาท แยกเป็น“อิทธิ” แปลว่า ความสำเร็จ “บาท” แปลว่า ฐานเชิงรอง ดังนั้น อิทธิบาท จึง แปลว่า รากฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งมี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา
พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), (๒๕๔๒, หน้า ๘๔๒ - ๘๔๔)	องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ๑) ฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ได้แก่ ความมีใจรักในสิ่งที่ทำ ๒) วิริยะ แปลว่า ความอดทน อดกลั้น อดทน บั่น ก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ๓) จิตตะ แปลว่า ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อเฝ้าคิดเรื่องนั้นใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อย ไม่ห่างไปไหน ๔) วิมังสา แปลว่า ความสอบสวนไตร่ตรอง
พุทธทาสภิกขุ, (๒๕๔๙, หน้า ๓๐)	ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ บทของพระธรรมเช่นว่าจะมีฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ที่เรียกว่าอิทธิบาท ๔ นี้ต้องมีและมีได้โดยไม่รู้สีกตัวคนที่มีการทำงานยอมทำงานด้วยความพอใจ
หลวงพ่อปัญญานันทภิกขุ, (ม.ป.ป, หน้า ๖๐)	ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ ความพอใจในเรื่องที่เราจะทำ วิริยะ ความเพียรไม่ทอดทิ้งในการประกอบกิจนั้นๆ จิตตะ เอาใจใส่ไม่ทอดธุระในเรื่องนั้นๆ วิมังสา จะต้องทำงานนั้นต่อไป บั่นได้สู่ความสำเร็จ

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตฺโต), (๒๕๔๓, หน้า ๗๙)	อิทธิบาท ๔ คือ ทางแห่งความสำเร็จ จุดเริ่มที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ ถ้าเราพัฒนาคนถูกต้องอย่างที่ว่ามนุษย์ไม่แปลกแยกจากความเป็นจริงของธรรมชาติตั้งแต่ขั้นพื้นฐานทุกอย่างยิ่ง
พระเทพดิลก, (ระแบบ จิตตภาโณ), (๒๕๔๘, หน้า ๑๖๖)	อิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ คุณธรรมที่จะนำผู้ประพฤติปฏิบัติให้ประสบความสำเร็จในสิ่งที่ตนประสงค์ซึ่งต้องไม่เหลือวิสัยคือสิ่งที่ตนประสงค์นั้นต้องอยู่ในวิสัยที่อาจใช้ความเพียรพยายาม
พระครูโสภณปริยัติสุธี, (ศรีบรรพต ธีรธมฺโม), (๒๕๕๒, หน้า ๑๖๓)	อิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อธรรมที่นำศึกษาเหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า
พระมหาณรงค์ศักดิ์ จิตตภาโณ, (๒๕๔๖, หน้า ๒๒๐ - ๒๒๑)	อิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ ความสำเร็จ ความสำเร็จด้วยดี การสำเร็จ ความกระทำให้แจ้ง ความเข้าถึงซึ่งธรรมเหล่านั้น อิทธิบาท คือ เวทนาขันธ สัญญาขันธ สังขารขันธ วิญญาณขันธ ของบุคคลผู้บรรลุธรรมเหล่านั้น
ปิ่น มุทุกันต์, (๒๕๓๕, หน้า ๒๒๖)	อิทธิบาท ๔ คือ อิทธิ แปลว่า ทางปฏิบัติ รวมกันเข้าเป็นศัพท์เดียว อิทธิบาท แปลว่า ทางปฏิบัติ เพื่อให้บังเกิดฤทธิ์ ฤทธิ์ของคนสามัญก็คือการทำงานให้สำเร็จสมประสงค์เพราะฉะนั้นอิทธิบาทจึงแปลว่า คุณเครื่องสำเร็จความประสงค์หรืออีกอย่างคือ
สนอง วรอุไร, (๒๕๕๐, หน้า ๙๗)	ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ คือ คุณเครื่องให้บรรลุความสำเร็จ ๔ อย่างด้วยกัน ได้แก่ ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ เอาใจฝึกฝน ๔) วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนด้วยอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

ตารางที่ ๒.๔ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สุชีพ ปุญญานุภาพ, (๒๕๓๙, หน้า ๖๗๖)	อิทธิบาท ๔ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒) วิริยะ ความเพียร ๓) จิตตะ เอาใจฝึกฝน ๔) วิมังสา ใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนแล้วแสดง ความต่างกัน
อัครเมธี สิริวรานนท์, (๒๕๕๐, หน้า ๙๓)	ความหมายของอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เพื่อบอกทางแห่ง ความสำเร็จในชีวิตเกี่ยวกับการงานเมื่อจะทำงาน ใด ๆ ให้ประสบผลสำเร็จแม้จะมีอุปสรรคอยู่บ้าง คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

๒.๒.๑ ความหมายของอิทธิบาท ๔

จากอิทธิบาทสูตร ดังกล่าว มีผู้อธิบายความหมายของ อิทธิบาท ๔ ไว้ที่น่าสนใจดังนี้
อิทธิบาท ๔ คือ การใช้คุณธรรมนำทางสู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ ต้องมีความพอใจ มีความเพียร มี
สมาธิ จึงทำให้เกิดปัญญา^{๖๓}

ภิกษุเหล่านั้นเจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย ฉันทสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและ
ความเพียรสร้างสรรค์) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและ
ความเพียรสร้างสรรค์) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะ
และความเพียรสร้างสรรค์) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปานสังขาร (สมาธิที่เกิดจาก
วิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์)^{๖๔}

อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่
เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป) วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วย
ความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดอถอย) จิตตะ(ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและ
ทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกฝนไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ)
วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและ
ตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง^{๖๕}

อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่ง

^{๖๓} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๖๓/๔๐๓.

^{๖๔} อก.ติก. (ไทย) ๒๐/๑๖๓/๔๐๓.

^{๖๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร :
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖๐.

ซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ

- ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
- ๒) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น
- ๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น
- ๔) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

ธรรม ๔ อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่าง ๆ มีหน้าที่เฉพาะของตน

ฉันทะ คือความพอใจ ในฐานะเป็นสิ่งที่ ตนถือว่า ดีที่สุด ที่มนุษย์เรา ควรจะได้ ข้อนี้ เป็นกำลังใจ อันแรก ที่ทำให้เกิด คุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ

วิริยะ คือความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อ ไม่ขาดตอนเป็นระยะยาวจนประสบความสำเร็จ คำนี้ มีความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง

จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้งสิ่งนั้นไปจากความรู้สึกรักของตัวทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัด อยู่ในใจเสมอ คำนี้ รวมความหมาย ของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

๔) วิมังสา ความใคร่ครวญหรือทดลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจตรา หาเหตุผลและตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เจริญขึ้น เพื่อไปสู่ความสัมฤทธิ์ผล^{๖๖}

ความหมายของ อิทธิบาท ๔ ว่าเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสำเร็จมี ๔ ประการ ได้แก่

๑) ฉันทะ คือ ความพอใจในงานที่ทำ หมายถึงงานที่ทำนั้นเป็นสิ่งที่ตนชอบเป็นความชอบ หรือความพอใจที่มีอยู่แล้วเกี่ยวกับงาน แต่คนเราไม่ได้มีโอกาสทำงานที่ตนชอบเสมอไปงานในหน้าที่ และงานที่จำเป็นต้องทำก็มีอยู่มาก งานเช่นนี้ ถ้าไม่มีความชอบมาแต่เดิมก็ต้องสร้างความชอบ ความพอใจหรือแรงจูงใจในการทำงานขึ้น ความพอใจหรือแรงจูงใจนี้เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ถ้าได้ศึกษาให้รู้งาน นั้นอย่างละเอียด รู้วิธีทำงาน และจุดหมายของงานนั้นเป็นอย่างดีแล้ว เมื่อสร้างความพอใจในงานได้ และลงมือทำงานก็เท่ากับงานนั้นสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง

๒) วิริยะ คือ ความเพียรหรือความขยันทำงาน วิริยะจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฉันทะ ดังนั้น การจะขยันหมั่นเพียรทำงานให้สำเร็จได้ต้องสร้างฉันทะให้มาก นอกจากฉันทะแล้วสิ่งเสริมแรง ก็เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างวิริยะ สิ่งเสริมแรง ได้แก่ รางวัล ของตอบแทน คำชม เป็นต้น การมีเพื่อน คอยให้กำลังใจและการมองเห็นความสำเร็จเป็นขั้น ๆ สิ่งเสริมแรงเหล่านี้จะช่วยให้มีความ ขยันหมั่นเพียรมากขึ้น

๓) จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ หรือฝักใฝ่ในการนั้นเสมอ ตรวจสอบแล้วงานได้ทำไปแล้วเท่าไร ยังเหลือเท่าไรจึงจะสำเร็จ ในการทำงานมีอุปสรรคหรือข้อบกพร่องอย่างไร หรืองานนั้นทำไป ได้อย่างราบรื่น จิตตะจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฉันทะและวิริยะ ถ้ามีความพอใจมาก ความขยันมาก ความเอาใจใส่ก็มากตามเป็นการมุ่งตรงต่อความสำเร็จอย่างรวดเร็ว

๔) วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลและกระบวนการทำงาน วิมังสาเป็นผลของ

^{๖๖} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), ทำอย่างไรจึงเรียนเก่ง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๓๙.

จิตตะ คือเมื่อตรวจตราดูแล้วเห็นว่าการทำงานบกพร่อง หรือผิดวัตถุประสงค์ก็จัดการแก้ไข ความบกพร่อง และทำงานให้ตรงวัตถุประสงค์ อีกอย่างหนึ่งก็พิจารณาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอนงานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้น ๆ อย่างไร เป็นผลที่พึงปรารถนาหรือไม่ ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลไม่พึงปรารถนาก็จัดการแก้ไข^{๖๗}

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อธรรมที่น่าศึกษาเหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า โดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมซึ่งมาจากคำว่าอุตสาหกรรมแปลว่าความเพียรพยายาม และคำว่า กรรมแปลว่า การกระทำ เมื่อรวมกันแล้วได้คำว่าประเทศอุตสาหกรรมซึ่งแปลว่า ประเทศที่ใช้ความเพียรพยายามในการสร้างกรรมให้เกิดขึ้นหรือประเทศที่ใช้อิทธิบาท ๔ ในการสร้างประเทศสูง^{๖๘}

ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อน เกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องเป็นต้นในกิจที่ทำรู้จักทดลองและคิดหาทางแก้ไขปรับปรุง ข้อนี้เป็นการใช้ปัญญาชักนำสมาธิ ซึ่งจะเห็นได้ไม่ยาก คนมีวิมิงสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลอง เมื่อทำอะไรก็พิจารณาทดสอบไป เช่น คิดว่าผลนี้เกิดจากเหตุอะไร ทำไม่จึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบเหล่านี้ ถ้าองค์ประกอบนี้ออกเสียจะเป็นอย่างนี้ ถ้าเพิ่มองค์ประกอบนี้เข้าไปแทนจะเกิดผลอย่างนี้ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้ว ไม่เกิดผลอย่างนี้ คาคดหมาย เป็นเพราะอะไร จะแก้ไขที่จุดไหน ฯลฯ หรือในการปฏิบัติธรรม ก็ชอบพิจารณาใคร่ครวญสอบสวน เช่นว่า ธรรมข้อนี้ ๆ มีความหมายว่าอย่างไร มีจุดหมายอย่างไร ควรใช้ในโอกาสอย่างไร ควบคู่สัมพันธ์กับข้อธรรมอื่นข้อใดปฏิบัติธรรมคราวนี้ไม่ค่อยก้าวหน้า อินทรีย์ใดอ่อนไป อินทรีย์ใดเกินไป คนปัจจุบันในสภาพอย่างนี้ขาดแคลนธรรมข้อใดมาก จะนำธรรมข้อนี้เข้าไปควรใช้วิธีการอย่างไร ไตควรเน้นความหมายด้านไหนเป็นต้น การคิดหาเหตุผลสอบสวนทดลองอย่างนี้ ย่อมช่วยรวม จิตให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างต่อเนื่อง เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวกและกำลัง เรียกว่าเป็นวิมิงสาสมาธิซึ่งก็มีประธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วย เช่นเดียวกับสมาธิข้ออื่น ๆ^{๖๙}

ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้นคือให้บุคคล ปลุกฝังความพอใจในหน้าที่การงานในอาชีพ ในการประพฤติปฏิบัติความดีทั้งหลายแม้ว่าจะไม่เคยมีความพอใจมาก่อนแต่ก็ให้ใช้ ปัญญา พินิจพิจารณาให้เห็นประโยชน์ของเรื่องเหล่านั้นแล้วปลุกฝังความพอใจให้บังเกิดขึ้น คนเรานั้นไม่ว่าจะทำอะไรก็ตาม ถ้าเริ่มต้นที่จะทำการงานนั้น ให้สำเร็จไปได้ฉันทะ ความพอใจ คือบันไดขั้นแรกที่จะนำคนไปสู่ความสำเร็จในเรื่องนั้น ๆ^{๗๐}

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๖๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัททอมรินทร์พริ้นติ้ง แอน พลับ ลิชซิ่ง จำกัด มหาชน, , ๒๕๕๐), หน้า ๓๙.

^{๖๙} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ฌมจิตโต), **พุทธวิถีสัทธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

^{๗๐} พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), **ธรรมปริทรรศน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แปดสีเบจด์, ๒๕๕๐), หน้า ๕๔.

ฉันทะ ความรักงาน คือจะต้องเป็นผู้รักงานที่ตนมีหน้าที่ที่รับผิดชอบอยู่และทั้งจะต้องเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้งาน และเพิ่มพูนวิชาความรู้ความสามารถในการทำกิจการงาน และมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่ที่รับผิดชอบ หรือกิจการงานอาชีพของตนจนสำเร็จเรียบร้อยอยู่เสมอไม่เป็นคนผัดวันประกันพรุ่ง ไม่ปล่อยให้งานค้างค้ำเป็นดินพอกหางหมู ต้องทำงานด้วยใจรัก จิตใจจึงมีพลังกล้าแข็ง ผลักดันให้กิจการงานที่ทำนั้นสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงได้การทำกิจการงานใด ๆ ถ้าขาดใจรักที่จะทำแล้ว กิจการงานนั้นหวังความสำเร็จและความเจริญได้ยากเหมือนดังเช่น นักเรียนนักศึกษา ถ้าใจไม่รักเรียน หรือเรียนด้วยจิตใจท้อแท้แล้ว ผลการเรียนย่อมไม่ดี คือยอมแตกต่างหรือเรียนไม่สำเร็จ เพราะฉะนั้นต้องปลูกใจรัก ในกิจการงานใน หน้าที่ ๆ ตนรับผิดชอบหรือในอาชีพของตน จึงจะถึงความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าได้^{๗๑}

ฉันทะ คือความพอใจชอบใจยินดี อยากรักใคร่ต้องการที่ดั่งงามสบายเกื้อกูลเป็นกุศลดั่งนั้นฉันทะในที่นี้ หมายถึง กุศลธรรมฉันทะที่เรียกสั้น ๆ ว่า กุศลฉันทะ แปลว่า ความพอใจ ความชอบ ความอยากในสิ่งที่ดั่งงาม สิ่งที่เกิดจากชีวิตจิตใจ หรือสิ่งที่เป็นผลดี เกื้อกูลแก่ความเจริญงอกงามในทางที่เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขทั้งแก่ตนเองและคนอื่นทำในสิ่งที่ดั่งงามหรือทางที่ดั่งงามเกิดขึ้น อยากรักในสิ่งที่เป็ประโยชน์สำเร็จผลเป็นจริงขึ้นด้วยเหตุนี้ฉันทะ มุ่งประสงค์อรรถหรือตัวประโยชน์เป็นสำคัญดั่งที่ กล่าวมานี้ สามารถสรุปได้ว่าการพัฒนาในงานนั้น บุคคลพึงมีฉันทะเป็นสิ่งแรก แต่ถ้าไม่มีก็ ควรสร้างหรือทำจิตไว้ให้เกิดความรัก ความพอใจในงานนั้น ๆ ให้ได้แต่ต้องเป็นความพอใจในงานที่ถูกต้องดั่งงาม ซึ่งเป็นประโยชน์ทั้งตนเองเพื่อนร่วมงานองค์กรรวมถึงครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติด้วย วิริยะ เพียรประกอบสิ่งนั้นเมื่อบุคคลมีใจรักใคร่พอใจในงานที่ตนเองรับผิดชอบ ซึ่งถือว่าเป็นบันไดขั้นแรกแล้ว บุคคลก็ต้องก้าวขึ้นสู่บันไดขั้นที่ ๒ คือวิริยะ ความพากเพียรพยายามในการที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จสมประสงค์ด้วยความขยันหมั่นประกอบหมั่นกระทำงานนั้นด้วยความตั้งใจมั่นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระไม่ทอดทิ้งและไม่ท้อถอย^{๗๒}

อิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อธรรมที่น่าศึกษาเหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าโดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมซึ่งมาจากคำว่าอุตสาหกรรม แปลว่าความเพียรพยายาม และคำว่า กรรม แปลว่า การกระทำ เมื่อรวมกันแล้วได้คำว่าประเทศอุตสาหกรรมซึ่งแปลว่า ประเทศที่ใช้ความเพียรพยายามในการสร้างกรรมให้เกิดขึ้นหรือประเทศที่ใช้อิทธิบาท ๔ ในการสร้างประเทศสูง^{๗๓}

งานที่ทำและมีการติดตามผลงานไว้ว่า จิตตะ ความเป็นผู้มีจิตใจจดจ่ออยู่กับภาระงาน ผู้ที่จะทำงานได้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องเป็นผู้เอาใจใส่ต่อกิจการงานที่ทำ และมุ่งมั่นกระทำอย่างต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จไม่ทอดทิ้ง หรือวางธุระเสียกลางคัน ไม่เป็นคนจับจด หรือทำงานแบบทำ ๆ หยุด ๆ เหมือนกิ้งก่าที่มีปกติคลาน ๆ ไปหนอยก้หยุดเสียแล้ว ไม่มุ่งต่อไปให้ถึงจุดหมายปลายทางให้สำเร็จ กิจการงานจึงล้มเหลวหรือสำเร็จได้ยาก สำหรับการบริหารกิจการงานของ

^{๗๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๔.

^{๗๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ประยุทธ์ปยุตโต), พุทธธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๔๙๐ - ๔๙.

^{๗๓} พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน), การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑.

หน่วยงานหรือองค์กรที่มีความรับผิดชอบสูง ที่มีวิธีการบริหารที่ทันสมัย หัวหน้าหน่วยงาน หรือผู้บริหารจะต้องคอยดูแลเอาใจใส่ติดตามผลงาน หน่วยงานต่าง ๆ ภายในองค์กรของตน เพื่อประกอบการพิจารณาวินิจฉัย ตัดสินใจและสั่งการ ให้กิจการงานทุกหน่วยดำเนินตามนโยบายและแผนงาน ให้ถึงความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้โดยจะมีหน่วยงานทำหน้าที่ ติดตามผลงาน และตรวจงาน เพื่อทำหน้าที่คอยเป็นหูเป็นตา คือ ติดตามผลงานและตรวจงานแล้วรายงานความคืบหน้าของงานแต่ละหน่วยให้ผู้บังคับบัญชาหน่วยเหนือทราบเป็นระยะ ๆ เพื่อประกอบการวินิจฉัย และสั่งการให้การดำเนินกิจการงานแต่ละหน่วย ปฏิบัติงานให้สำเร็จตามวัตถุประสงค์สำหรับหน่วยงานหรือองค์กรที่หัวหน้า หรือผู้บังคับบัญชาเอาแต่ส่งลูกน้องให้ทำโดยที่ตนเองไม่เอาใจใส่ติดตามผลงาน หรือตรวจตราดูงานให้รู้ความคืบหน้า ให้รู้ปัญหาหรืออุปสรรคในการทำงานของผู้ช่วย หรือผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาแล้ว กิจการงานทั้งหลายที่ตนได้แต่สั่ง ๆ ออกไปนั้น ย่อมยากที่จะสำเร็จด้วยดี มีประสิทธิภาพสูงได้^{๗๔}

อิทธิบาท ๔ คือ สูตรสำเร็จของชีวิตตามที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่าจิตเป็นรากฐานของสิ่งทั้งหลายจิตประเสริฐกว่าสิ่งทั้งหลายสิ่งทั้งหลายสำเร็จได้ด้วยจิตเพราะฉะนั้นความสำเร็จจึงอยู่ที่ใจไม่ว่าเราต้องการอะไรหากเราตั้งใจกำหนดจิตไว้มั่นคงทุกสิ่งจะสำเร็จได้ตั้งใจและอิทธิบาท ๔ ให้ถึงขั้นคือ ทำสิ่งต่างๆ ด้วยใจรักด้วยความพากเพียรด้วยใจจดจ่อและใช้ปัญญาไตร่สวนอย่างสม่ำเสมอแล้วความสำเร็จจะไม่หนีไปไหน^{๗๕}

อิทธิบาท ๔ ไว้ดังนี้ อิทธิบาท ๔ เป็นหัวข้อธรรมที่น่าศึกษาเหตุเพราะประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าได้ใช้หมวดธรรมข้อนี้พัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้าโดยเฉพาะประเทศอุตสาหกรรมซึ่งมาจากคำว่าอุตสาหกรรม แปลว่าความเพียรพยายาม และคำว่า กรรม แปลว่า การกระทำ เมื่อรวมกันแล้วได้คำว่าประเทศอุตสาหกรรมซึ่งแปลว่า ประเทศที่ใช้ความเพียรพยายามในการสร้างกรรมให้เกิดขึ้นหรือประเทศที่ใช้อิทธิบาท ๔ ในการสร้างประเทศสูง^{๗๖}

อิทธิบาท ๔ มี ๒ นัย คือ นัยแห่งพระสูตรและนัยแห่งพระอภิธรรมจะแสดงหนักไปทางโลกุตตระ ในที่นี้เป็นการศึกษาตามนัยแห่งพระสูตร ความหมายของอิทธิบาทมีดังนี้ ความพอใจ การทำ ความพอใจ ความใคร่เพื่อจะทำ ความฉลาด ความพอใจในธรรม นี้เรียกว่า ฉันทะ ความปรารถนา ความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอุตสาหะ ความอดทน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ท้อถอยทั้งฉันทะ ไม่ท้อถอยทั้งอุระ ความประคับประคองอุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยอินทรีย์วิริยผละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า วิริยะ จิต มโนมานัส วิญญาณธาตุ นี้เรียกว่า จิต ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลงความวิจยธรรม สัมมาทิฐิ นี้เรียกว่า วิมังสา^{๗๗}

^{๗๔} พระมหาธีรพล ธีรปญโญ (แฝงสะโด), การสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงาน, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๗-๑๐

^{๗๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑-๑๔.

^{๗๖} พันส หันนาคินทร์, ประสบการณ์ในการบริหารบุคลากร, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๔๒-๔๖.

^{๗๗} ปัญญา ใช้บางยาง, ธรรมอธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘), หน้า ๕๐.

ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ หรือแปลงง่าย ๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่างคือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) แปลให้ง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียร ทำเอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน^{๗๘}

อิทธิบาท มาจากคำ ๒ คำ คือ อิทธิ หมายถึง ความสำเร็จ ความสัมฤทธิ์ การบรรลุผล และ บาท หมายถึง วิธีทาง เป็นรากฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น อิทธิบาท หมายถึง วิธีทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ เป็นหลักในการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการประกอบกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ โดยความหมายของความสำเร็จนั้น ควรเป็นความสำเร็จในทางที่ดีทางสร้างสรรค์ มากกว่าความชั่วทางทำลาย หลักธรรมนี้เรียกอีกอย่างว่าธรรมสามัคคี เป็นหลักธรรมที่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกัน ผู้กระทำจะต้องร่วมกันกระทำทั้ง ๔ ข้อ ถึงจะนำไปถึงความสำเร็จที่หวังไว้จะทำเพียงข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้

อิทธิ แปลว่า ความยิ่งใหญ่ บาท แปลว่า ทางเดิน อิทธิบาท จึงแปลว่า ทางเดินที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่นั่นเอง ถ้าเราปรารถนาจะประสบความสำเร็จในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการงานก็ดี การศึกษาก็ดี หรือ กิจกรรมงานใด ๆ ก็ตามเราต้องใช้อิทธิบาท๔

ฉันทะ (Aspiration)

ความพอใจ ใฝ่รัก ใฝ่หาความรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ ความชอบใจ ความยินดี มีความพอใจในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ หรือให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวได้ว่า รักงานและรักจุดหมายของงานด้วย เป็นความอยากและความต้องการอย่างหนึ่ง ซึ่งความอยากของฉันทะ จะทำให้เกิดความสุข ความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งหรืองานนั้นบรรลุความสำเร็จ ดังนั้นหากการทำงานมีจุดเริ่มต้นของการทำงานเกิดขึ้นที่ใจ เมื่อใจรักงานก็อยากจะทำเต็มใจที่จะทำงานนั้น ก็จะมีความต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลที่ดีที่สุดในเรื่องนั้น โดยจะไม่พะวังกับสิ่งล่อใจหรือผลตอบแทนอื่น ๆ จิตใจจะแน่วแน่ในการทำงาน ฉันทะ จึงไม่เป็นเพียงแคร์รักในงานที่ทำเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงการอยากทำให้ดีขึ้น นั่นคือ เมื่อจะทำอะไรแล้วจะต้องทำให้ดีที่สุด ให้เรียบร้อยสมบูรณ์ ฉันทะจะเกิดการทำงานอย่างสม่ำเสมอจนถึงสำเร็จได้ด้วยดีด้วยความสมบูรณ์ในงาน^{๗๙}

ฉันทะ คือความพอใจ ความเต็มใจในการทำงานซึ่งเป็น จุดเริ่มต้นของการทำงาน เมื่อใจรักแล้วก็อยากจะทำเต็มใจที่จะทำงานนั้น งานก็ย่อมสำเร็จ ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ถ้าไม่ฉันทะแล้วก็ไปไม่รอด ไม่ว่าจะทำอะไร คนเจริญก้าวหน้าก็ต้องมีใจรักทุ่มเทศึกษาค้นคว้าเรื่องนั้นโดยเฉพาะทุ่มเทความรัก ทุ่มเทความสามารถลงไปในเรื่องนั้น ก็ก้าวหน้าเป็นไปด้วยดี ฉันทะ คือ ความรัก จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเราเล็งเห็นผลของงานว่าถ้าทำงานนี้แล้วจะได้อะไร ฉันทะ คือ ความพึงพอใจหรือต้องการที่จะทำหรือใฝ่ใจในสิ่งที่ทำนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

^{๗๘} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๘๔-๘๖.

^{๗๙} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ธรรมะกับการทำงาน, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๑๘๓.

ผู้บริหารควรมีความรัก ความพอใจในงานบริหาร รักในวิชาชีพ รักศิษย์ รักที่จะเห็นเพื่อนร่วมงานมีความเจริญก้าวหน้า และประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิต การให้คำปรึกษา บริหารทำไปด้วยใจรัก ในวิชาชีพ ไม่ได้ทำไปเพราะพอให้เสร็จไปพอให้ผ่านไปเพราะเป็นหน้าที่^{๘๐}

การใช้ข้ออิทธิบาท ๔ ที่ใช้เป็นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับฉันทะว่า “ ให้มีความพอใจ เรียกว่า ฉันทะ พอใจในการที่จะกระทำ พอใจในการที่จะศึกษาค้นคว้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สิ่งใดที่เรารัก เราพอใจ ก็มักจะทำสิ่งนั้นให้ดี แต่สิ่งใดเราไม่ชอบไม่ค่อยพอใจ ทำสิ่งนั้นก็ไม่ได้ดี คนที่เก่งในเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าเราศึกษาดูแล้วก็จะพบความจริงข้อหนึ่งว่า คนนั้นเขาชอบมากในเรื่องนั้น ชอบมากในเรื่องนั้นจึงเก่งในเรื่องนั้น เพราะฉะนั้น เราจะต้องเพาะความพอใจในการที่จะปฏิบัติให้เกิดขึ้นในการที่พิจารณาตัวเองตักเตือนตนเองให้เกิดขึ้น อย่างนี้เรียกว่า เป็นฐานขั้นต้นที่เรามีไว้”

ฉันทะ คือ ความชอบใจ ความรัก ความพอใจในงาน ในสิ่งที่เราจะกระทำ ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจ ความรักและความเต็มใจเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่ง เพราะมีฉันทะในกิจการงานใด ถือว่าเป็นผู้เริ่มงานที่ดีผู้เริ่มงานที่ดี ถือว่าทำงานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง การมีความรักการงานใด ก็ทำงานนั้นพอใจที่จะทำการงานใด ก็ทำการงานนั้น และเก็บใจในการงานใด ก็ทำการงานนั้น ผลงานย่อมเกิดขึ้น หากไม่รักไม่เต็มใจไม่พอใจในการงาน ผลงานก็จะไม่เกิด ผู้บริหาร ต้องยึดหลัก

ฉันทะ ๓ ประการ คือ รักอาชีพบริหาร พอใจในการบริหาร และเต็มใจที่จะเป็นผู้บริหาร รักอาชีพบริหาร คือ อยากรับเป็นผู้บริหารที่มีเจตคติที่ดีต่อการบริหาร ชอบวิธีการบริหาร และพยายามศึกษาหาความรู้เรื่องการบริหารฝึกฝนอบรมตนเรื่องการบริหารอยู่เสมอ พอใจในการบริหาร คือ ไม่บ่นหรือปริปากพูดเมื่อมีปัญหา เกี่ยวกับการบริหาร พยายามหาทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคให้สำเร็จ ลุล่วงไปจนได้ พึงพอใจให้กับการบริหารอย่างเต็มที่ หากผู้บริหารรักและเต็มใจ ในการบริหารครบถ้วนทั้งสามประการแล้ว ผลงานย่อมเกิดขึ้น ผู้บริหารจะต้องหาทางให้ผู้ใต้บังคับบัญชารักพอใจ และเต็มใจในการทำงานด้วยการทำงานจึงจะบังเกิดประสิทธิผล

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ฉันทะ คือ ความพอใจ รักใคร่ชอบเต็มใจ ใฝ่ใจในการทำงานอยู่เสมอ และทุ่มเทความสามารถ ทุ่มเทชีวิตจิตใจ เพื่อทำงานนั้นให้สำเร็จและให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความปรารถนาที่จะทำงานนั้นให้ดีที่สุดโดยไม่พะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย

วิริยะ (Exertion)

ความเพียร ความบากบั่น ความพยายามทำหน้าที่อย่างไม่ท้อถอย มีใจสู้โดยไม่หวั่นกลัว ต่ออุปสรรคและความยากลำบาก ในการทำงานแม้ว่างานจะถูกใจ แต่ถ้าไม่ขยันฝึกฝนจนชำนาญหรือมีความเพียรพยายาม งานย่อมไม่เกิดผลสำเร็จขึ้นได้ ต้องมีความกล้าที่จะทำงานนั้น ต้องมีจิตใจที่แน่วแน่ มั่นคง มุ่งตรงต่อจุดหมาย ในการสร้างเสริมวิริยะจะต้องสร้างที่ฐานรากของจิตใจ คือ ต้องจุดจิตสำนึกในการฝึกฝน โดยมองเห็นว่างานเป็นสิ่งที่ท้าทาย ใจสู้เมื่อทำแล้วก็จะไม่ท้อถอย วิริยะจึงมีความจำเป็นยิ่งสำหรับงานทุกอย่างรวมทั้งงานบริหารการศึกษา

^{๘๐} พระครูสังฆรักษ์ธรรมาภ สุกโท (จำปาเทศ), การพัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๗-๑๐

ความเพียร ได้แก่ความอาจหาญ แก่กล้า บากบั่นก้าวไป ใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดแก่เขาแล้ว แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุถึงได้ยากนักมีอุปสรรคมากมาย หรืออาจใช้เวลายาวนาน ก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่จะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จคนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิเกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยะสมาธิ วิริยะ คือ ความเพียร หรือขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนเอาธุระ ไม่ท้อถอย

ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความขยันแข็งแรง มีความมานะพยายามพากเพียรที่จะค้นหาความรู้เทคนิคที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการบริหารมาบริหารเพื่อที่จะให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเกิดแรงจูงใจ มีความรู้กว้างขวางและลึกซึ้งต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ที่ตนได้รับมอบหมายเพื่อให้การเรียนการสอนประสพผลดี ตรงตามหลักสูตรผู้บริหารตั้งไว้ หมั่นร่วมประชุมเพื่อปรึกษา เพื่อวางจุดหมายร่วมกันหรือประชุมเพื่อจะให้คำปรึกษาทั้งในส่วนที่เป็นหมู่และเป็นรายบุคคล^{๕๑}

วิริยะ หมายถึง ความเพียร ความบากบั่น ความก้าวไปข้างหน้ามานะที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จบุคคลที่มีความเพียรนั้นย่อมนอกกลัวต่อความยากลำบาก ไม่กลัวต่ออุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น มีความคิดแต่เพียงว่าต้องทำให้สำเร็จ จะไม่เลิกละเป็นอันขาด แต่ถ้าขาดความเพียรแล้วก็จะทำอะไรไม่สำเร็จ ความเบื่อหน่ายคือศัตรูของความเพียร วิริยะ คือความพากเพียร ความไม่ท้อถอย เป็นคุณธรรมทางใจ เรียกความรู้สึกนี้ว่า ความกล้า ที่กล่าวว่าความกล้าคือ ตรงข้ามกับความเกียจคร้านทุกคนคือคนขลาด คนกลัว กลัวหนาว กลัวร้อน กลัวแดด กลัวฝน จะทำงานแต่ละครั้งมักมีข้ออ้าง

การใช้ข้ออ้าง ๔ ที่ใช้เป็นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับวิริยะว่า ความเพียรให้มัน ความเพียรนี้สำคัญมาก ถ้าขาดแล้วมันไม่ก้าวหน้า เพราะความเพียรนี้เป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดกำลังให้เกิดความคิดความอ่านที่จะก้าวไปข้างหน้าคนที่มีความเพียรนั้นไม่กลัวต่ออุปสรรค เช่นว่า ไม่กลัวความหนาว ไม่กลัวความร้อน ไม่กลัวความหิว ไม่กลัวความยากลำบากไม่ว่าประเภทใด ๆ จะเหน็ดเหนื่อยก็ทนได้ ถ้าขาดความเพียรแล้วกำลังจะไม่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จะไม่ก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ชอบเลย วิริยะ คือ ความขยันหมั่นเพียร ความอุตสาหพยายาม การทำงานของเราให้สมบูรณ์

วิริยะ ได้แก่ ความเพียร เมื่อมีความรัก ความพอใจ และมีความเต็มใจในการประกอบอาชีพ ทางการทำงานแล้วจะต้องมีความขยันหมั่นเพียร ช่วยกันสนับสนุน เพราะขณะทำงานอาชีพย่อมมีความเกียจคร้านครอบงำทำให้ท้อถอย บางครั้งสละทิ้งการทำงาน โดยมีเหตุผลข้ออ้างต่าง ๆ เช่น หนาว ร้อนนักแล้วจึงไม่ทำงานมีผลลัดวันประกันพรุ่งอยู่ร่ำไป การกระทำเช่นนี้ ถือว่า เป็นการประมาท ย่อมทำให้การทำงานเสียหายได้ วิริยะ จึงเป็นธรรมที่ทำให้การทำงานสำเร็จตามความประสงค์ในการประกอบกิจการงานได้ ผู้บริหารจะต้องวิริยะอุตสาหะในการทำงาน ไม่ประมาทวัน เวลา หรือการผลัดวันประกันพรุ่ง อ้างเหตุความไม่พร้อมหรือไม่เหมาะสมต่าง ๆ ต้องเพียรพยายามทำงานในความรับผิดชอบให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากมีงานล้นมือก็จะต้องใช้วิธีเสริมแรง หรือศิลปะการพุดจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความพากเพียรในการทำงานในหน้าที่ของตนนั้น ๆ ให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปด้วยเพราะผลงานหรือความสำเร็จของผู้ใต้บังคับบัญชาก็คือ ความสำเร็จของผู้บริหารนั่นเอง

^{๕๑}พิทยา บวรวัฒนา, การบริหารเชิงบูรณาการ, (นนทบุรี : สำนักงานข้าราชการพลเรือน, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖.

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า วิริยะ คือ ความพากเพียร ชยัน อุตสาหะ บากบั่น เอาธุระ มีความเข้มแข็งอดทน มุมานะที่จะทำงานให้สำเร็จไม่ทอดทิ้ง ไม่เลิกละ ทำงานได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องจนกว่างานนั้นจะประสบความสำเร็จ มีความอาจหาญแก้อั้วกล้า ใจสู้ ไม่หวั่นกลัว ไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรค และความยากลำบากต่าง ๆ ในงาน มองความลำบากและอุปสรรคในงาน เป็นสิ่งที่ท้าทายที่ต้องเอาชนะเพื่อให้งานสำเร็จให้ได้

จิตตะ (Thoughtfulness)

จิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ได้แก่ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝักคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหนถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรืองานใดงานหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรในเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้นชุลง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัวอะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีไม่รู้ ทำจนลืมน้ำลืมน้ำมันลืมนอน ความมีใจจดจ่อฝักใฝ่เช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมาก เฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่า จิตตสมาธิ จิตตะ คือ ความคิดหรือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิดไม่ปล่อยให้จิตใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปผู้บริหารต้องใส่ใจฝักใฝ่รับผิดชอบทุกอย่างในโรงเรียน ผู้บริหารต้องมีความ ตั้งใจ มีความมั่นใจแน่วแน่ในอันที่จะวางตัวให้เป็นตัวอย่างทางคุณธรรมและจริยธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดทั้งทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคมผู้บริหารต้องหนักแน่นและซื่อสัตย์ต่อตัวเองและผู้อื่นเสมอ^{๘๒}

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า จิตตะ คือ ความคิดจดจ่อ เอาใจใส่ ฝักใฝ่จดจ่ออยู่กับหน้าที่และงานที่ทำ มีความตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงานที่ทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ทอดธุระ ไม่ปล่อยปะละเลยในงานที่ทำ ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่าน เลื่อยล่อยไปจากงาน บางที่อาจทำงานชุลง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนจนไม่เอาใจใส่หรือไม่สนใจสิ่งอื่น สนใจที่จะรับรู้แค่เพียงเรื่องเกี่ยวกับงานที่กำลังทำเท่านั้น

วิมังสา (Investigation)

การสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบหาข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำ เป็นต้น รู้จักทดลองคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง คนที่มีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองการคิดหาเหตุผลและชอบทดลองอย่างนี้ย่อมช่วยรวมจิตให้คอยกำหนดและติดตาม เรื่องที่พิจารณาอย่างติดใจตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่ แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่านไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ วิมังสาคือ ความไตร่ตรองหรือทดลอง ได้แก่หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำมีการวางแผนวัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุงงาน

การไตร่ตรองและให้เหตุผล ใช้สติปัญญาพิจารณาคิดหาเหตุผลรู้จักวิธีการบริหารงานให้สำเร็จไปด้วยความเรียบร้อยและทันต่อเหตุการณ์เมื่อเจอปัญหาใด ๆ ผู้บริหารต้องใช้ปัญญา ไตร่ตรองไม่แว่ววาม รู้จักใช้เหตุผลด้วยตนเองก็ควรที่จะกระตุ้นให้ผู้ใต้บังคับบัญชา รู้จักคิด รู้จักไตร่ตรอง

^{๘๒} มัชฌิมา นิกาย, อรรถกถา, อรรถกถาสุตตปิฎก : พุทธธรรมเพื่อการบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา (เลข : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๒), หน้า ๒๔.

พิจารณาสิ่งต่าง ๆ อย่างถี่ถ้วน และมีเหตุผลอีกด้วยความหมายของอิทธิบาท ๔ นั้นมีผู้ให้ความหมายไว้มากผู้วิจัยได้รวบรวมและขอเสนอรายละเอียดดังต่อไปนี้

ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ(ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือแปลงๆว่า ทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่างคือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวนไตร่ตรอง) แปลให้จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียร ทำเอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน^{๘๓}

ความสำเร็จ ความสัมฤทธิ์ การบรรลุผล และ บาท หมายถึง วิถีทาง เป็นรากฐานที่นำไปสู่ความสำเร็จ ดังนั้น อิทธิบาท หมายถึง วิถีทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ เป็นหลักในการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการประกอบกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ โดยความหมายของความสำเร็จนั้น ควรเป็นความสำเร็จในทางที่ดี ทางสร้างสรรค์ มากกว่าความชั่วทางทำลาย หลักธรรมนี้เรียกอีกอย่างว่าธรรมสามัคคี เป็นหลักธรรมที่การปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกัน ผู้กระทำจะต้องร่วมกันกระทำทั้ง ๔ ข้อ ถึงจะไปถึงความสำเร็จที่หวังไว้จะทำเพียงข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้

อิทธิ แปลว่า ความยิ่งใหญ่ บาท แปลว่า ทางเดิน อิทธิบาท จึงแปลว่า ทางเดินที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่นั่นเอง ถ้าเราปรารถนาจะประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่ว่าจะเป็นการงานที่ดี การศึกษาก็ดี หรือ กิจการงานใด ๆ ก็ตาม เราต้องใช้อิทธิบาท ๔

บุคคลถึงสิ่งที่ต้องการซึ่งไม่เหลือวิสัย จนกล่าวได้ว่าอิทธิบาท ๔ เป็นธรรมะที่เป็นธรรมะที่มีอุปการะแก่กันทุกชนิด ตั้งแต่งานของผู้ครองเรือนจนถึงงานของผู้บำเพ็ญสมณวิปัสสนา ๑๔ อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมสำหรับความสำเร็จ ซึ่งต้องใช้ในการทำงาน และเป็นทางเดียวที่จะปฏิบัติเพื่อนำไปสู่นิพพานได้ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย ย่อมเจริญด้วยอิทธิบาทเป็นเรื่องปรุปรุสมาธิ อันประกอบด้วย ฉันทะเป็นประธาน ด้วยวิริยะเป็นประธาน ด้วยจิตตะเป็นประธาน ด้วยวิมังสาเป็นประธาน”

ความหมายของอิทธิบาท ๔ ที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ หมายถึง คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จในการทำงาน เป็นคุณธรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำงานในชีวิตประจำวัน เป็นหลักในการปฏิบัติเพื่อเอาชนะอุปสรรคและปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จและความก้าวหน้าในหน้าที่การงานตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจจดจ่อ) และวิมังสา (การใช้ปัญญาไตร่ตรอง)

ฉันทะ (Aspiration)

ฉันทะ หมายถึง ความพอใจ ใฝ่รัก ใฝ่หาความรู้ ใฝ่สร้างสรรค์ ความชอบใจ ความยินดี มีความพอใจในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้น อยากทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ หรือให้บรรลุเป้าหมาย กล่าวคือ รักงาน และรักจุดหมายของงานด้วย เป็นความอยากและความต้องการอย่างหนึ่ง ซึ่งความอยากของฉันทะ จะทำให้เกิดความสุข ความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งหรืองานนั้นบรรลุความสำเร็จ ดังนั้นหากการทำงานมีจุดเริ่มต้นของการทำงานเกิดขึ้นที่ใจ เมื่อใจรักงานก็อยากจะทำเต็มที่ที่จะทำงานนั้น ก็จะมีความต้องการทำสิ่งนั้นให้ดีที่สุด ให้สำเร็จผลที่ดีที่สุดในเรื่องนั้น โดยจะไม่พะวังกับสิ่งล่อใจหรือผลตอบแทนอื่น ๆ จิตใจจะแน่วแน่ในการทำงาน ฉันทะ จึงไม่เป็นเพียงแคร์รักในงานที่ทำเท่านั้น แต่ยังคงคลุม

^{๘๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), ภาวะผู้นำ : ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๓๑-๓๒.

ถึงการอยากทำให้ดีด้วย นั่นคือ เมื่อจะทำอะไรแล้วจะต้องทำให้ดีที่สุด ให้เรียบร้อยสมบูรณ์ ฉันทะจะเกิดการทำงานอย่างสม่ำเสมองานก็จะสำเร็จได้ดีด้วยและมีความสมบูรณ์ในงาน

ฉันทะ คือความพอใจ ความเต็มใจในการทำงานซึ่งเป็น จุดเริ่มต้นของการทำงาน เมื่อใจรักแล้วก็อยากจะทำเต็มที่ที่จะทำงานนั้น งานก็ย่อมสำเร็จ ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ถ้าไม่ฉันทะแล้วก็ไปไม่รอด ไม่ว่าจะทำอะไร คนเจริญก้าวหน้าก็ต้องมีใจรักทุ่มเทศึกษาค้นคว้าเรื่องนั้นโดยเฉพาะ ทุ่มเทความรัก ทุ่มเทความสามารถลงไปในเรื่องนั้นก็ก้าวหน้าเป็นไปด้วยดี ฉันทะ คือ ความรัก จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเราเล็งเห็นผลของงานว่าถ้าทำงานนี้แล้วจะได้อะไร ฉันทะ คือ ความพึงพอใจหรือต้องการที่จะทำ หรือใฝ่ใจในสิ่งที่ทำนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

ผู้บริหารควรมีความรัก ความพอใจในงานบริหาร รักในวิชาชีพ รักศิษย์ รักที่จะเห็นเพื่อนร่วมงานมีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตการให้คำปรึกษาบริหารทำไปด้วยใจรัก ในวิชาชีพ ไม่ได้ทำไปเพราะพอให้เสร็จไปพอให้ผ่านไปเพราะเป็นหน้าที่

การใช้ข้ออิทธิบาท ๔ ที่ใช้เป็นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับฉันทะว่าให้มีความพอใจ เรียกว่า ฉันทะ พอใจในการที่จะกระทำ พอใจในการที่จะศึกษาค้นคว้าให้เกิดความรู้ความเข้าใจ สิ่งใดเรารักเราพอใจ ก็มักจะทำสิ่งนั้นให้ดี แต่สิ่งใดเราไม่ชอบไม่ค่อยพอใจ ทำสิ่งนั้นก็ไม่ได้ดี คนที่เก่งในเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าเราศึกษาคูแล้วก็จะพบความจริงข้อหนึ่งว่า คนนั้นเขาชอบมากในเรื่องนั้น ชอบมากในเรื่องนั้นจึงเก่งในเรื่องนั้น เพราะฉะนั้น เราจะต้องเพาะความพอใจในการที่จะปฏิบัติให้เกิดขึ้นในการที่พิจารณาตัวเองตักเตือนตนเองให้เกิดขึ้น อย่างนี้เรียกว่า เป็นฐานขั้นต้นที่เราทำได้

ฉันทะ คือ ความชอบใจ ความรัก ความพอใจในงาน ในสิ่งที่เราจะกระทำ ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจ ความรักและความเต็มใจเป็นคุณธรรมสำคัญยิ่ง เพราะมีฉันทะในกิจการงานใด ถือว่าเป็นผู้เริ่มงานที่ดี ผู้เริ่มงานที่ดี ถือว่าทำงานสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง การมีความรักการงานใด ก็ทำงานนั้นพอใจที่จะทำการงานใด ก็ทำการงานนั้น และเก็บใจในการงานใด ก็ทำการงานนั้น ผลงานย่อมเกิดขึ้น หากไม่รักไม่เต็มใจ ไม่พอใจในการงาน ผลงานก็จะไม่เกิด ผู้บริหาร ต้องยึดหลัก ฉันทะ ๓ ประการ

คือ รักอาชีพบริหาร พอใจในการบริหาร และเต็มใจที่จะเป็นผู้บริหาร รักอาชีพบริหาร คืออยากเป็นผู้บริหารที่มีเจตคติที่ดีต่อการบริหาร ชอบวิธีการบริหาร และพยายามศึกษาหาความรู้เรื่องการบริหาร ฝึกฝนอบรมตนเรื่องการบริหารอยู่เสมอ พอใจในการบริหาร คือ ไม่บ่นหรือปริปากพูดเมื่อมีปัญหา เกี่ยวกับการบริหาร พยายามหาทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคให้สำเร็จลุล่วงไปจนได้ พึงพอใจให้กับการบริหารอย่างเต็มที่ หากผู้บริหารรักและเต็มใจ ในการบริหารครบถ้วนทั้งสามประการแล้วผลงานย่อมเกิดขึ้น ผู้บริหารจะต้องหาทางให้ผู้ใต้บังคับบัญชา รัก พอใจ และเต็มใจในการทำงาน ด้วยการงานจึงจะบังเกิดประสิทธิผล

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ฉันทะ คือ ความพอใจ รักใคร่ชอบเต็มใจ ใฝ่ใจในการทำงานอยู่เสมอ และทุ่มเทความสามารถ ทุ่มเทชีวิตจิตใจ เพื่อทำงานนั้นให้สำเร็จและให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป มีความปรารถนาที่จะทำงานนั้นให้ดีที่สุดโดยไม่พะวงกับสิ่งล่อเร้าหรือผลตอบแทนทั้งหลาย

วิริยะ (Exertion)

ความเพียร ได้แก่ความอาจหาญ แกล้วกล้า บากบั่นก้าวไปใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดแก่เขาแล้ว

แม้ได้ยืนยันว่าจุดหมายนั้นจะบรรลุถึงได้ยากนักมีอุปสรรคมากมาย หรืออาจใช้เวลายาวนาน ก็ไม่ท้อถอย กลับเห็นเป็นสิ่งที่ท้าทายที่จะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จ คนที่มีความเพียรเท่ากับมีแรงหนุนเวลาทำงาน หรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่ มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิเกิดขึ้นได้ เรียกว่าเป็นวิริยะ สมาธิ วิริยะ คือ ความเพียร หรือขยันหมั่นเพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทนเอา ธุระ ไม่ท้อถอย

วิริยะ หมายถึง ความเพียร ความบากบั่น ความก้าวไปข้างหน้า มุมานะที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ บุคคลที่มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่อความยากลำบาก ไม่กลัวต่ออุปสรรคใด ๆ ทั้งสิ้น มีความคิดแต่เพียงว่าต้องทำให้สำเร็จ จะไม่เลิกละเป็นอันขาด แต่ถ้าขาดความเพียรแล้วก็จะทำอะไรไม่สำเร็จ ความเบื่อง่ายคือศัตรูของความเพียร วิริยะ คือความพากเพียร ความไม่ท้อถอย เป็นคุณธรรมทางใจ เรียกความรู้สึกนี้ว่า ความกล้า ที่กล่าวว่าความกล้าคือ ตรงข้ามกับความเกียจคร้านทุกคนคือ คนขลาด คนกลัว กลัวหนาว กลัวร้อน กลัวแดด กลัวฝน จะทำงานแต่ครั้งมักมีข้ออ้าง

การใช้ข้ออ้าง ๔ ที่ใช้เป็นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับวิริยะว่า ความเพียรให้มั่น ความเพียรนี้สำคัญมาก ถ้าขาดแล้วมันไม่ก้าวหน้า เพราะความเพียรนี้เป็นเครื่องกระตุ้นให้เกิดกำลัง ให้เกิดความคิดความอ่าน ที่จะก้าวไปข้างหน้า คนที่มีความเพียรนั้น ไม่กลัวต่ออุปสรรค เช่นว่า ไม่กลัวความหนาว ไม่กลัวความร้อน ไม่กลัวความหิว ไม่กลัวความยากลำบากไม่ว่าประเภทใด ๆ จะเหน็ดเหนื่อยก็ทนได้ ถ้าขาดความเพียรแล้วกำลังจะไม่เกิดขึ้นเป็นอันขาด จะไม่ก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ชอบเลย วิริยะ คือ ความขยันหมั่นเพียร ความอุตสาหพยายาม การทำงานของเราให้สมบูรณ์

วิริยะ ได้แก่ ความเพียร เมื่อมีความรัก ความพอใจ และมีความเต็มใจในการประกอบอาชีพ ทางการทำงานแล้วจะต้องมีความขยันหมั่นเพียร ช่วยกันสนับสนุน เพราะขณะทำงานอาชีพย่อมมีความเกียจคร้านครอบงำทำให้ท้อถอย บางครั้งสละทิ้งการทำงาน โดยมีเหตุผลข้ออ้างต่าง ๆ เช่น หนาว นึก ร้อนนั้ก แล้วจึงไม่ทำงานมีผลัดวันประกันพรุ่งอยู่ร่ำไป การกระทำเช่นนี้ ถือว่า เป็นการประมาท ย่อมทำให้การทำงานเสียหายได้ วิริยะ จึงเป็นธรรมที่ทำให้การทำงานสำเร็จตามความประสงค์ในการประกอบกิจการงานได้ ผู้บริหารจะต้องวิริยะอุตสาหะในการทำงาน ไม่ประมาทวัน เวลา หรือการผลัดวันประกันพรุ่ง อ้างเหตุความไม่พร้อมหรือไม่เหมาะสมต่าง ๆ ต้องเพียรพยายามทำงานในความรับผิดชอบ ให้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี หากมีงานล้นมือก็จะต้องใช้วิธีเสริมแรง หรือศิลปะการพูดจูงใจ ผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีความพากเพียรในการทำงานในหน้าที่ของตนนั้น ๆ ให้สำเร็จเสร็จสิ้นไปด้วย เพราะผลงานหรือความสำเร็จของผู้ใต้บังคับบัญชาก็คือ ความสำเร็จของผู้บริหารนั่นเอง

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า วิริยะ คือ ความพากเพียร ขยัน อุตสาหะ บากบั่น เอาธุระ มีความเข้มแข็งอดทน มุมานะที่จะทำงานให้สำเร็จไม่ท้อถอย ไม่เลิกละ ทำงานได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องจนกว่างานนั้นจะประสบความสำเร็จ มีความอาจหาญแกล้วกล้า ใจสู้ ไม่หวั่นกลัว ไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรค และความยากลำบากต่าง ๆ ในงาน มองความลำบากและอุปสรรคในงาน เป็นสิ่งที่ท้าทายที่ต้องเอาชนะเพื่อให้งานสำเร็จให้ได้

จิตตะ (Thoughtfulness)

จิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝึกฝน ได้แก่ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝ่าคิดเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรืองานใดงานหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรในเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องงานนั้นจะ

สนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้น ชลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ร่างกาย การแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีไม่รู้ ทำจนลืมนวันลืมนคืน ลืมกิน ลืมนอนความมีใจจดจ่อฝึกฝนเช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แบบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่า จิตตสมาธิ จิตตะ คือ ความคิดหรือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้น ด้วยความคิด ไม่ปล่อยให้จิตใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไปผู้บริหารต้องใส่ใจฝึกฝนรับผิดชอบทุกอย่างในโรงเรียน ผู้บริหารต้องมีความ ตั้งใจ มีความมั่นใจแน่วแน่ในอันที่จะวางตัวให้เป็นตัวอย่างทางคุณธรรม และจริยธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดทั้งทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม ผู้บริหารต้องหนักแน่น และซื่อสัตย์ต่อตัวเองและผู้อื่นเสมอ^{๘๔}

การใช้อิทธิบาท ๔ ที่เป็นฐาน ในส่วนที่เกี่ยวกับจิตตะไว้ว่า คำว่าเอาใจใส่หมายถึง ความว่าใจจดจ่ออยู่กับเรื่องนั้น เช่นในเรื่องที่เราจะคิดจะค้นจะปฏิบัติในเรื่องอะไรเอาใจคิดไว้เสมอพูดกับตัวเองไว้บ่อยๆ คิดไว้บ่อยๆ กำลังใจมันก็เกิดขึ้นในการที่จะศึกษาในการที่จะปฏิบัติในการที่จะก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ชอบเพราะมีความคิดจดจ่ออยู่ในเรื่องนั้น เราจะตั้งจุดไว้ ตั้งเข็มไว้ แล้วใจก็อยู่กับเรื่องนั้น อยู่ด้วยปัญญาอยู่ด้วยเหตุผล จิตตะ คือ ความจดจ่อใส่ใจ หรือความตั้งมั่นของจิตใจ คือการมีสมาธิ จิตตะ คือ ความเอาใจใส่จดจ่อ ได้แก่ การทำใจให้เข้มแข็ง การทำงานต้องทำงานตามเวลา มีใจจดจ่ออยู่กับงาน มุ่งให้งานสำเร็จ ไม่ทำงานแบบหยุด ๆ ทำ ๆ หากกำลังทำงานอย่างใด ก็ต้องทำงานอย่างนั้นให้สำเร็จก่อนจึงทำงานอย่างอื่นต่อไป ผู้บริหารจะต้องอุทิศเวลาให้กับงาน มีใจจดจ่อกับงาน มีการกำหนดตารางในการทำงาน มีปฏิทินปฏิบัติงาน จัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนของงาน ทำงานอย่างมีระบบและมีแบบแผน มีพลังจิตที่เข้มแข็งไม่ย่อมนย่อ ท้อแท้ต่อการทำงาน ติดตามประเมินผลตลอดจากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า จิตตะ คือ ความคิดจดจ่อ เอาใจใส่ ฝึกใจจดจ่ออยู่กับหน้าที่และงานที่ทำ มีความตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงานที่ทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ทอดธุระไม่ปล่อยปะละเลยในงานที่ทำไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่าน เลื่อยลอยไปจากงาน บางทีอาจทำงานชลุกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนจนไม่เอาใจใส่หรือไม่สนใจสิ่งอื่น สนใจที่จะรับรู้แค่เพียงเรื่องเกี่ยวกับงานที่กำลังทำเท่านั้น

วิมังสา (Investigation)

วิมังสาการสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบหาข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำ เป็นต้น รู้จักทดลองคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง คนที่มีวิมังสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองการคิดหาเหตุผลและชอบทดลองอย่างนี้ย่อมช่วยรวมจิตให้คอยกำหนดและติดตาม เรื่องที่พิจารณาอย่างติดใจตลอดเวลา เป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิ วิมังสาคือความไตร่ตรองหรือทดลอง ได้แก่หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำ มีการวางแผนวัดผล คิดค้น วิธีแก้ไขปรับปรุงงาน^{๘๕}

การใช้อิทธิบาท ๔ ที่เป็นฐาน ในส่วนที่เกี่ยวกับวิมังสาไว้ว่า วิมังสาหมายความว่า ไตร่ตรองค้นคว้าหาเหตุผลในเรื่องนั้น ให้มันรู้ชัดตามสภาพที่เป็นจริง อะไรก็ตามที่มันเกิดขึ้นแล้วต้อง

^{๘๔} มัลลิกา ต้นสอน, การจัดการยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : เอ็กซเปอร์เน็ท, ๒๕๔๓), หน้า ๖๔.

^{๘๕} ไพฑูรย์ สินลารัตน์, ความรู้คู่คุณธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์, ๒๕๔๒, หน้า ๒๖๕.

เอามาพิจารณาแยกแยะวิเคราะห์วิจัยออกไปว่าสิ่งนั้นคืออะไร มันมาจากอะไร เพื่อให้รู้ว่าอะไรเป็นอะไรถูกต้องตามสภาพที่มันเป็นอยู่จริง ๆ วิมังสา คือความใคร่ครวญ การใช้เหตุผล ใช้สติ ใช้ปัญญา รู้จักคิด รู้จักอ่าน ว่าสิ่งที่ทำไปนั้นถูกหรือผิดอย่างไร ถ้าสิ่งที่ทำไปได้ผลดีก็ควรจะทำให้มากขึ้น ถ้าสิ่งไหนผิดก็ควรที่จะแก้ไข มันก็จะนำไปสู่ผลหรือความสำเร็จนั่นเอง

การตรึกตรองหาเหตุผลในงานนั้นๆ เป็นลักษณะการใช้ปัญญาหาเหตุผล ปัญญา คือความรู้ที่รู้แจ้ง ปัญญาเกิดจากการฟัง การคิด การสั่งสอน อบรม เมื่อมีปัญหาแล้วก็นำมาพิจารณาพิจารณาหาเหตุผล คือ พิจารณาทางก้าวหน้า มิฉะนั้นจะเป็นคนล่าหลังเขา เมื่อบริหารจะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ในด้านการบริหาร อาจจะมาจากการฟัง การศึกษาดูงาน การเข้าอบรมในสถานที่และโอกาสต่าง ๆ หรืออาจมาจากการสังเกตแล้วนำมาพิจารณาปรับปรุงแก้ไขประยุกต์ให้เหมาะสมกับองค์การหรือหน่วยงานของตน ผู้บริหารจะต้องเป็นคนหูไว ตาไว ทันสมัย ทันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ข่าวสารหรือที่เรียกว่า IT (Information technology) นำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้บริหารแทนกำลังคนซึ่งขาดแคลน

สรุปได้ว่า วิมังสา คือ การสอบสวน ไตร่ตรองพิจารณาใช้ปัญญาในการใคร่ครวญหาเหตุผล ตรวจสอบข้อบกพร่องในงานที่ทำอยู่ รู้จักคิดค้น ทดลองหาทางแก้ไขปรับปรุงงานและวิธีการทำงานให้ดียิ่งขึ้นก้าวหน้ายิ่งขึ้นอยู่เสมอตามหลักองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ เป็นสิ่งที่เกื้อหนุนกันบุคคลที่จะสามารถบรรลุถึงความสำเร็จและเป้าหมายในการทำงานได้ จะต้อง เป็นบุคคลที่มีหลักธรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกันหรือกล่าวถึงอิทธิบาท ๔ ได้สั้นๆ ว่า “มีใจรักพากเพียรทำด้วยจิตฝักใฝ่และใช้ปัญญาไตร่ตรองพิจารณา หลักปฏิบัติได้ว่าอยากทำมันให้ดีที่สุด มีอะไรต้องทำมันให้สำเร็จ ทำงานอย่างอุทิศตัวอุทิศใจและใช้ปัญญาจัดการงานสู่จุดหมาย

ตารางที่ ๒.๕ ความหมายของอิทธิบาท ๔

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๑๖๓/๔๐๓ /๖๒	จากอิทธิบาทสูตร ดังกล่าว มีผู้อธิบายความหมายของ อิทธิบาท ๔ ไว้ที่น่าสนใจ ดังนี้อิทธิบาท ๔ คือ การใช้คุณธรรมนำทางสู่ความสำเร็จที่ตนประสงค์ ต้องมีความพอใจ มีความเพียร มีสมาธิ จึงทำให้เกิดปัญญา
อง.ต.ก. (ไทย) ๒๐/๑๖๓/๔๐๓.	อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำ ใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่งๆ ขึ้นไป) วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดทิ้ง) จิตตะ(ความคิดมุ่งไป

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), (๒๕๔๖, หน้า ๑๖๐)	บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ ๑) ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น๒) วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น๓) จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น๔) วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้นธรรม ๔ อย่าง
พระครูสังฆรักษ์ธณภ สุภทฺโท (จำปาเทศ), (๒๕๔๐, หน้า ๑๐-๑๓)	ความสำคัญของอิทธิบาท ๔ ว่า การกระทำทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นการดำเนินชีวิต การแสวงหาความรู้ การประกอบสัมมาชีพ หรือการทำวิจัย จะสำเร็จประสงค์ได้นั้น ต้องพึ่งพาอุปสรรคความยากลำบากมากน้อยเพียงใดตามลักษณะของสิ่งที่ทำอยู่นั้น อิทธิบาท ๔
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) (๒๕๕๑, หน้า ๑๖๐.	ความหมายของอิทธิบาท ๔ ฉันทะความพอใจ วิริยะ ความเพียร จิตตะเอาใจฝักใฝ่ และ วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน
วิจิตร สังข์ประพันธ์, (๒๕๔๘),หน้า๖๒.	ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้นคือให้บุคคลปลุกฝังความพอใจในหน้าที่การงานในอาชีพ ในการประพฤติปฏิบัติความดีทั้งหลายแม้ว่าจะไม่เคยมีความพอใจมาก่อนแต่ให้ใช้ ปัญญาพิจารณาให้เห็นประโยชน์ของเรื่องเหล่านั้น
พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต),(๒๕๔๙, หน้า ๖๓)	ฉันทะ ความรักงาน คือจะต้องเป็นผู้รักงานที่ตนมีหน้าที่ที่รับผิดชอบอยู่และทั้งจะต้องเอาใจใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้งาน และเพิ่มพูนวิชาความรู้ความสามารถในการทำกิจการงาน และมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่รับผิดชอบ
พระราชญาณวิสิฐ, (เสริมชัย ชยมงคล), (หน้า ๕๒ - ๕๓)	การทำงาน หรือกิจการใด ๆ ผู้นั้นต้องหมั่นพิจารณาหาเหตุผลประกอบไว้ว่า การทำงานทั้งหลายเหล่านั้น ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศึกษาเล่าเรียน ทำการงาน หรือปฏิบัติหน้าที่อะไรก็ตาม บุคคลจะต้องประสบกับเรื่องแปลก ๆ ใหม่ๆ

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
สนอง วรอุไร, (๒๕๕๐, หน้า ๙๗)	ความตริตตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น ๆ หมายความว่า ใช้ปัญญาสอดส่องเทียบเคียง เปรียบเทียบ ทั้งเหตุ ทั้งผล ในการทำงานหรือ ความดีต่าง ๆ ที่ตนกระทำมาแล้ว ค่อยย้อนกลับ ไปดูว่าตนได้ทำเหตุ ปลูกฉันทะ ใช้วิริยะ ได้ตั้ง
พระเทพดิลก (ระแบบ จิตญาโณ), (๒๕๕๐, หน้า ๙)	ฉันทะ ความรักงาน คือจะต้องเป็นผู้รักงานที่ ตนมีหน้าที่ที่รับผิดชอบอยู่และทั้งจะต้องเอาใจ ใส่กระตือรือร้นในการเรียนรู้งาน และเพิ่มพูน วิชาความรู้ความสามารถในการทำกิจการงาน และมุ่งมั่นที่จะทำงานในหน้าที่รับผิดชอบ
พิทยา บวรวัฒนา, (๒๕๔๒, หน้า ๒๙)	วิริยะ ความตริตตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น ๆ หมายความว่า ใช้ปัญญาสอดส่องเทียบเคียง เปรียบเทียบ ทั้งเหตุ ทั้งผล ในการทำงานหรือ ความดีต่าง ๆ ที่ตนกระทำมาแล้ว ค่อยย้อนกลับ ไปดูว่าตนได้ทำเหตุ ปลูกฉันทะ ใช้วิริยะ ได้ตั้ง จิตตะในการนั้น ๆ ใ่ว่มาไม่น้อยเท่าไร และได้ผล เท่าไรจะสำเร็จมากน้อยเพียงใด หรือไม่สำเร็จ เพราะเหตุใด ตนเองจะต้องสอบสวน เปรียบเทียบเองเป็นดีที่สุด ให้ทราบ
พระมหาธีรพล ธีรบุญโณ (แฝงสะโด), (๒๕๔๙, หน้า ๒๒๐-๒๓๐)	ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ(ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือ แปลงง่าย ๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิต ตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวน ไตร่ตรอง) สอบสวน
มัญชานา อินทุสมิต, (๒๕๔๒, หน้า ๒๔)	อิทธิ แปลว่า ความยิ่งใหญ่ บาท แปลว่า ทางเดิน อิทธิบาท จึงแปลว่า ทางเดินที่จะ นำไปสู่ความยิ่งใหญ่ นั่นเอง ถ้าเราปรารถนาจะ ประสบความสำเร็จในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการงานก็ ดีการศึกษาที่ดี

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระเทพดิลก, (ระแบบ จิตญาณโณ), (๒๕๔๐, หน้า ๕๕)	ฉันทะ คือความพอใจ ความเต็มใจในการทำงานซึ่งเป็น จุดเริ่มต้นของการทำงาน เมื่อใจรักแล้วก็อยากจะทำเต็มที่ที่จะทำงานนั้น งานก็ย่อมสำเร็จ ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น
พระเทพวิสุทธิญาณ, (อุบล นนทโก), (๒๕๔๖, หน้า ๙๕ - ๙๖)	การใช้อิทธิบาท ๔ ฉันทะ คือ ความชอบใจ ความรัก ความพอใจในงาน ในสิ่งที่เราจะกระทำ ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจ ความรักและความเต็มใจเป็นคุณธรรมสำคัญ วิริยะ (Exertion) ความเพียร ความบากบั่น
พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต๙, (๒๕๔๓, หน้า ๘๔๒-๘๔๖)	จิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ได้แก่ ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝักใฝ่เรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหนถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรืองานใด งานหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่นๆ
พิทยา บวรวัฒนา, (๒๕๔๑, หน้า ๘๓)	อิทธิบาท หมายถึง วิธีทางที่จะนำไปสู่ความสำเร็จ เป็นหลักในการสร้างความสำเร็จให้แก่ตนเอง เป็นหลักธรรมที่นำมาใช้ในการประกอบกิจ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จ
พระครูโสภณปริยัติสุธี, (ศรีบรรดรร ธิธมโม), (๒๕๕๒, หน้า ๑๗๓)	ธรรมเครื่องให้ถึงอิทธิ(ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จหรือแปลง่าย ๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ มี ๔ อย่าง คือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวน ไตร่ตรอง) สอบสวน
มัลลิกา ต้นสอน, (๒๕๔๘, หน้า ๕๐)	อิทธิ แปลว่า ความยิ่งใหญ่ บาท แปลว่า ทางเดิน อิทธิบาท จึงแปลว่า ทางเดินที่จะนำไปสู่ความยิ่งใหญ่ นั่นเอง ถ้าเราปรารถนาจะประสบความสำเร็จในชีวิตไม่ว่าจะเป็นการงานก็ดี การศึกษาก็ดี

ตารางที่ ๒.๕ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ไพฑูรย์ สีนารินทร์, (๒๕๔๒, หน้า ๒๖๖)	ความเพียร ได้แก่ความอดทน อดกลั้น อดทนบากบั่นก้าวไปใจสู้ ไม่ย่อท้อ ไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความยากลำบาก ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความขยันแข็งแรง มีความมานะพยายาม
พระธรรมปิฎก, (ป.อ.ปยุตโต), (๒๕๔๓, หน้า ๘๔๒-๘๔๖)	วิมังสา การไตร่ตรองและให้เหตุผล ใช้สติปัญญาพิจารณาคิดหาเหตุผล รู้จักวิธีการบริหารงาน ให้สำเร็จไปด้วยความเรียบร้อย

จากข้อมูลตารางนักวิชาการ ๒.๑-๒.๕ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔ พอสรุปแต่ละด้านการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาได้ดังนี้

๑. ด้านฉันทะ ประชาชนมีความพึงพอใจในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีความเหมาะสมชัดเจนรวดเร็ว พนักงานควรพูดจาชักจูงด้วยน้ำเสียงที่จริงใจสุภาพดูแลเอาใจใส่ผู้มาใช้บริการอยู่เสมอ และควรให้บริการโดยยึดกฎระเบียบให้ความเท่าเทียมกันและเป็นธรรมในส่วนของผู้บริหาร พบว่า มีความเข้าใจในหลัก อิทธิบาท ๔ ไม่ชัดเจนจึงไม่สามารถนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการบริหารได้อย่างเต็มประสิทธิภาพได้ ฉันทะ คือ ความพอใจ ความเต็มใจในการทำงานซึ่งเป็น จุดเริ่มต้นของการทำงาน เมื่อใจรักแล้วก็อยากจะทำเต็มใจที่จะทำงานนั้น งานก็ย่อมสำเร็จ ฉันทะ พอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ถ้าไม่ฉันทะแล้วก็ไปไม่รอด ไม่ว่าจะทำอะไร คนเจริญก้าวหน้าก็ต้องมีใจรักทุ่มเทศึกษาค้นคว้าเรื่องนั้นโดยเฉพาะทุ่มเทความรัก ทุ่มเทความสามารถลงไปในเรื่องนั้นก็ก้าวหน้าไปไปด้วยดี ฉันทะ คือ ความรัก จะเกิดขึ้นได้ต่อเมื่อเราเห็นถึงผลของงานว่าถ้าทำงานนี้แล้วจะได้อะไร ฉันทะ คือ ความพึงพอใจหรือต้องการที่จะทำ หรือใฝ่ใจในสิ่งที่ทำนั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป การบริหารจัดการส่วนท้องถิ่นหรือปัจจุบันเราเรียกว่าเทศบาลแต่ละท้องถิ่นนั้นจำเป็นอย่างยิ่งต้องมีโครงสร้างที่ชัดเจน เพื่อนำเอานโยบายของรัฐบาลที่วางแผนเอาไว้ไปปฏิบัติให้เกิดประสิทธิภาพอันเป็นจริงเพื่อสนองตอบตามนโยบายแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติของรัฐบาลเป็นไปในทิศทางให้เกิดเป็นรูปธรรมขึ้นเมื่อก้าวถึงหลักพุทธธรรมหรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ทั้งในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ร่วมกันในสังคมตลอดถึงการปฏิบัติงาน พระพุทธเจ้านั้นพระองค์ทรงได้วางแผนหรือวางหลักการในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เอาไว้โดยทรงมุ่งเน้นการพัฒนาที่จิตใจเป็นสำคัญเพราะเมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องทางด้านร่างกายและจิตใจแล้วก็ได้เชื่อว่ามนุษย์ผู้นั้นได้รับการพัฒนาทุกอย่างเป็นคนที่มีจิตใจสูงและย่อมจะนำความสุขมาให้แก่ตนเองและผู้อื่นและแก่สังคมอันจะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุขตลอดทั้งสร้างความสำเร็จก้าวหน้าในการดำเนินชีวิตและ

การปฏิบัติงานให้แก่ตนเองได้เป็นอย่างดีและมีประสิทธิภาพ^{๘๖} การกำหนดนโยบายของหน่วยงาน ปัญหาด้านระบบและลักษณะการปฏิบัติงานที่เหมาะสมปัญหาเรื่องความซ้ำซ้อนของลักษณะงานของ ภายในหน่วยงานปัญหาสายงานใต้บังคับบัญชาผู้บังคับบัญชาขาดการเอาใจใส่หรือผูกจิตใจของผู้ใต้บังคับบัญชาให้มีขวัญกำลังใจในการทำงานปัญหาขาดการเชื่อมโยงและยึดเหนี่ยวจิตใจให้มุ่งสู่ความสำเร็จของงาน

๒. ด้านวิริยะ คือ ความพากเพียร ขยัน อุตสาหะ บากบั่น เอาธุระ มีความเข้มแข็งอดทน มุมานะที่จะทำงานให้สำเร็จไม่ท้อถอย ไม่เลิกละ ทำงานได้อย่างสม่ำเสมอต่อเนื่องจนกว่างานนั้นจะ ประสบความสำเร็จ มีความอาจหาญกล้ากล้า ใจสู้ ไม่หวั่นกลัว ไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรค และความ ยากลำบากต่าง ๆ ในงาน มองความลำบากและอุปสรรคในงานเป็นสิ่งที่ท้าทายที่ต้องเอาชนะเพื่อให้ งานสำเร็จให้ได้ฉะนั้นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล บ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาหลักธรรมหรือธรรมที่เป็นใหญ่ในกิจของตนหมายถึงเป็น ใหญ่ในการกระทำหน้าที่ของตนทำให้บุคคลมีศรัทธาไม่มีความเกียจคร้านไม่มีความประมาทไม่มีความ พึ่งชานและไม่มีความหลงเป็นพละปลั่งทำให้เกิดความมั่นคงความหลงจะเข้าครอบงำไม่ได้ความ เป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสถานภาพทางการศึกษา อนามัย เศรษฐกิจ ตามลักษณะสิ่งแวดล้อม ทางชีวภาพ กายภาพ เชื้อชาติ วัฒนธรรมและวิธีการเลี้ยงดูตามความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์แล้ว คุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับความพอใจของคนๆ นั้นวิริยะ คือ ความพากเพียร ขยัน อุตสาหะ บากบั่น เอาธุระ มีความเข้มแข็งอดทน มุมานะที่จะทำงานให้สำเร็จไม่ท้อถอย ไม่เลิกละ ทำงานได้อย่าง สม่ำเสมอต่อเนื่องจนกว่างานนั้นจะประสบความสำเร็จ มีความอาจหาญกล้ากล้า ใจสู้ ไม่หวั่นกลัว ไม่ย่อท้อ ต่ออุปสรรค และความยากลำบากต่าง ๆ ในงาน มองความลำบากและอุปสรรคในงานเป็น สิ่งที่ท้าทายที่ต้องเอาชนะเพื่อให้งานสำเร็จให้ได้

๓. ด้านจิตตะ ความคิดจดจ่อ หรือเอาใจฝักใฝ่ ได้แก่ความมีจิตผูกพัน จดจ่อ ฝ่าคิดเรื่อง นั้น ใจอยู่กับงานนั้น ไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใด เรื่องหนึ่ง หรือ งานใดงานหนึ่ง คนผู้นั้นจะไม่สนใจรับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรในเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่อง งานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันที บางทีจัดทำเรื่องนั้นงานนั้น ชลกง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืน ไม่เอาใจใส่ ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัว อะไรจะเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่นเกิดขึ้นใกล้ ๆ บางทีไม่รู้ ทำจนลืมวันลืม คืน ลืมกินลืมนอนความมีใจจดจ่อฝักใฝ่เช่นนี้ยอมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่ แนบสนิทในกิจที่ ทำมีกำลังมากเฉพาะสำหรับกิจนั้น เรียกว่า จิตตสมาธิ จิตตะ คือ ความคิดหรือตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยให้จิตใจฟุ้งชานเลื่อนลอยไปผู้บริหารต้องใส่ใจฝักใฝ่รับผิดชอบทุก อย่างในโรงเรียน ผู้บริหารต้องมีความ ตั้งใจ มีความมั่นใจแน่วแน่ในอันที่จะวางตัวให้เป็นตัวอย่างทาง คุณธรรมและจริยธรรมแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ตลอดทั้งทำตนเป็นตัวอย่างที่ดีของสังคม ผู้บริหารต้อง หนักแน่นและซื่อสัตย์ต่อตัวเองและผู้อื่นเสมอการใช้สิทธิบาท ๔ ที่ใช้เป็นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวกับ ฉันทะว่าให้มีความพอใจ เรียกว่า ฉันทะ พอใจในการที่จะกระทำ พอใจในการที่จะศึกษาค้นคว้าให้ เกิดความรู้ความเข้าใจ สิ่งใดเรารักเราพอใจ ก็มักจะทำสิ่งนั้นให้ดี แต่สิ่งใดเราไม่ชอบไม่ค่อยพอใจ ทำ

^{๘๖} กรมการปกครอง, ข้อคิด งานเขียน การบริหารการปกครองยุคใหม่, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ อสารศึกษาดินแดน, ๒๕๔๒), หน้า ๑.

สิ่งนั้นก็ได้ดี คนที่เก่งในเรื่องอะไรก็ตาม ถ้าเราศึกษาดูแล้วก็จะพบความจริงข้อหนึ่งว่า คนนั้นเขาชอบมากในเรื่องนั้น ชอบมากในเรื่องนั้นจึงเก่งในเรื่องนั้น เพราะฉะนั้น เราจะต้องเพาะความพอใจในการที่จะปฏิบัติให้เกิดขึ้นในการที่พิจารณาตัวเองตักเตือนตนเองให้เกิดขึ้น อย่างนี้เรียกว่า เป็นฐานขั้นต้นที่เรามีไว้การใช้อิทธิบาท ๔ ที่เป็นฐาน ในส่วนที่เกี่ยวกับจิตตะไว้ว่า คำว่าเอาใจใส่หมายถึง ความใจจดจ่ออยู่กับเรื่องนั้น เช่นในเรื่องที่เราจะคิดจะค้นจะปฏิบัติในเรื่องอะไรเอาใจคิดไว้เสมอพูดกับตัวเองไว้บ่อยๆ คิดไว้บ่อยๆ กำลังใจมันก็เกิดขึ้นในการที่จะศึกษาในการที่จะปฏิบัติในการที่จะก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ชอบเพราะมีความคิดจดจ่ออยู่ในเรื่องนั้น เราจะตั้งจุดไว้ ตั้งเข็มไว้ แล้วใจก็อยู่กับเรื่องนั้น อยู่ด้วยปัญญาอยู่ด้วยเหตุผล จิตตะ คือ ความจดจ่อใส่ใจ หรือความตั้งมั่นของจิตใจ คือการมีสมาธิ จิตตะ คือ ความเอาใจใส่จดจ่อ ได้แก่ การทำใจให้เข้มแข็ง การทำงานต้องทำงานตามเวลา มีใจจดจ่ออยู่กับงาน มุ่งให้งานสำเร็จ ไม่ทำงานแบบหยุด ๆ ทำ ๆ หากกำลังทำงานอย่างใด ก็ต้องทำงานอย่างนั้นให้สำเร็จก่อนจึงทำงานอย่างอื่นต่อไป ผู้บริหารจะต้องอุทิศเวลาให้กับงาน มีใจจดจ่อกับงาน มีการกำหนดตารางในการทำงาน มีปฏิทินปฏิบัติงาน จัดลำดับความสำคัญและความเร่งด่วนของงาน ทำงานอย่างมีระบบและมีแบบแผน มีพลังจิตที่เข้มแข็งไม่ย่อมนย่อ ท้อแท้ต่อการทำงาน ติดตามประเมินผลตลอดจากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น อาจสรุปได้ว่า จิตตะ คือ ความคิดจดจ่อ เอาใจใส่ ผูกใจจดจ่ออยู่กับหน้าที่และงานที่ทำ มีความตั้งมั่น มีสมาธิมั่นคงอยู่กับงานที่ทำงานด้วยความไม่ประมาท ไม่ทอดธุระไม่ปล่อยปะละเลยในงานที่ทำไม่ปล่อยให้ฟุ้งซ่าน เลื่อยลอยไปจากงาน บางที่อาจทำงานชุลง่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนจนไม่เอาใจใส่หรือไม่สนใจสิ่งอื่น สนใจที่จะรับรู้แค่เพียงเรื่องเกี่ยวกับงานที่กำลังทำเท่านั้น

๔. ด้านวิม้งสา การใช้ปัญญาพิจารณาตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบหาข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องหรือขัดข้องในกิจที่ทำ เป็นต้น รู้จักทดลองคิดค้นหาทางแก้ไขปรับปรุง คนที่มีวิม้งสาชอบคิดค้นหาเหตุผล ชอบสอบสวนทดลองการคิดหาเหตุผลและชอบทดลองอย่างนี้ย่อมช่วยรวมจิตให้คอยกำหนดและติดตาม เรื่องที่พิจารณาเป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นตั้งไปกับเรื่องที่พิจารณา ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิม้งสาสมาธิ วิม้งสาคือความไตร่ตรองหรือทดลอง ได้แก่ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณา ใคร่ครวญตรวจหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำ มีการวางแผนวัตถุประสงค์ วิธีแก้ไขปรับปรุงงาน^{๘๗}

สรุปได้ว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาตามหลักอิทธิบาท ๔ นี้พระพุทธรเจ้าทรงอุปมาเหมือน กับพาหนะที่จะนำคนไปสู่ความสำเร็จ ความสุข ความเจริญในโลกเพราะสังคมมนุษย์จำเป็นต้องอิงอาศัยหลักธรรมทั้ง๔ประการนี้ หลักธรรมที่ใช้ในการทำงานให้ไปสู่ความสำเร็จผู้บริหารควรมีความรัก ความพอใจในงานบริหาร รักในวิชาชีพ รักศิษย์ รักที่จะเห็นเพื่อนร่วมงานมีความเจริญก้าวหน้าและประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตการให้คำปรึกษาบริหารทำไปด้วยใจรัก ในวิชาชีพ ไม่ได้ทำไปเพราะพอให้เสร็จไปพอให้ผ่านไปเพราะเป็นหน้าที่

^{๘๗} ที.ม. (ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.

๒.๒.๒ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔

องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ในความหมายของพุทธศาสนานั้นมีการกล่าวเอาไว้อย่างมากมาย แต่หลัก ๆ แล้วจะมีความหมายความหมายที่เป็นแก่นแท้ในการปฏิบัติเพื่อให้เห็นชอบเพียง ๔ อย่าง ได้กล่าวถึงดังนี้^{๘๘}

๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทะสมาธิและปธานสังขาร
๒. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร
๓. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
๔. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร

ภิกษุผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดีเข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยจิตนี้ ด้วยสมาธินี้และด้วยปธานสังขารนี้ ด้วยประการฉะนี้ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขารการปรารถนาความเพียรทางใจ ความขะมักเขม้น ความบากบั่น ความชวนชวาย ความพยายาม ความอดสาหัส ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความหมั่น ความมุ่งมั่น อย่างไม่ทอดย ความไม่ทอดทิ้งฉันทะ ความไม่ทอดทิ้งธุระ ความเอาใจใส่ธุระ วิริยะวิริยีนทรีย์ วิริยะพละ สัมมาวายามะ นี้เรียกว่า ปธานสังขาร

ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

ฉันทะว่า ฉันทะ มีใจรัก คือพอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรักต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จ อย่งดีแห่งกิจการงานที่ทำมิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จ ๆ หรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร^{๘๙}

ฉันทะไว้ดังนี้^{๙๐}

ฉันทะ ได้แก่ ความพอใจรักในสิ่งที่ทำและพอใจฝึก ฝึในจุดหมายของสิ่งที่ทำนั้นอยากทำ สิ่งนั้น ๆ ให้สำเร็จ อยากให้งานนั้นบรรลุถึงจุดมุ่งหมาย พุดง่าย ๆ ว่ารักงานและจุดมุ่งหมายของงาน พุดให้ลึกลงไปทางธรรมว่าความรัก ความใฝ่ใจปรารถนาต่อภาวะที่ติงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ซึ่งเป็น

จุดหมายของสิ่งที่กระทำ หรือซึ่งจะเข้าถึงด้วยการกระทำนั้น อยากให้สิ่ง ๆ นั้นเข้าถึงหรือ อยู่ในภาวะที่ดีที่งดงาม ที่ประณีต ที่สมบูรณ์ที่สุดของมัน หรืออยากให้อาภาที่ติงามเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ ของสิ่งนั้น ๆ ของงานนั้น ๆ เกิดมีจริงขึ้น อยากทำให้สำเร็จผลตามจุดมุ่งหมายที่ติงามนั้น ความอยาก ที่เป็นฉันทะนี้เป็นคนละอย่างกันกับความอยากได้ในสิ่งนั้น ๆ มาเสพเสวยหรือเอามาเพื่อตัวตนในรูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าตัณหา ความอยากของฉันทะนั้นให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อเห็นสิ่งนั้น ๆ งานนั้น ๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึงความสมบูรณ์อยู่ในภาวะอันติงามของมันหรือพุดแยกออกไปว่า ขณะเมื่อสิ่งนั้นกำลังเดินหน้าไปสู่จุดหมายที่เกิดปติเป็นความอิมเอบใจครั้ง สิ่งหรืองานที่ทำบรรลุจุดหมาย ก็ได้รับโสมนัสเป็นความฉ่าชื่นใจ ที่พร้อมไปด้วยความรู้สึกโปร่งโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระ ไร้ขอบเขต ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุขความชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาเสพเสวยรสอร่อย หรือปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน เป็นความฉ่าชื่นใจที่เศร้าหมอหมกหมักตัวก็ติดกัน

^{๘๘} อภ.วิ.(ไทย) ๓๕/๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗.

^{๘๙} พระศรีปริยัติโมลี (สมชัย กุศลจิตโต), **สงฆ์ผู้นำสังคม**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๕๒.

^{๙๐} พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), **ธรรมกับการทำงาน**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

ตนไว้ในความคับแคบ และมักติดตามมาด้วยความหวังห่วงกังวลเศร้าเสียตายและหวั่นกลัว
หว่านระแวงบุญมี แทนแก้ว กล่าวว่ ฉันทะคือ ความพึงพอใจหรือต้องการที่จะทำหรือใฝ่ใจจะทำสิ่ง
นั้นอยู่เสมอ และปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป^{๙๑}

วิริยะ ความเพียรพยายามทำในสิ่งนั้น

คือขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทนเอาธุระ ไม่
ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ^{๙๒}

วิริยะต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่งสำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่น ในความ
เพียร ภาษาบาลีเรียกว่า วิริยะ พระพุทธภาษิตที่ว่า วิริยะ ทุกขมจเจติ คนที่จะพ้นทุกข์ได้เพราะความ
เพียร หรือว่าคำที่พระมหาชนก กล่าวว่ วายเมถว ปุริโส ยาว อตถสส นิบุปทา เกิดเป็นคนต้องทำ
เรื่องไป จนกว่าจะถึงจุดหมายปลายทาง^{๙๓}

บุคคลผู้ที่มีความเพียรนั้นย่อมไม่กลัวต่ออุปสรรค ไม่กลัวต่อความลำบาก ไม่กลัวต่ออะไร
ทั้งสิ้นเมื่อเราจะไปแล้วก็ให้ทำตามจุดที่เราตั้งใจไว้ แต่ขอให้ตั้งจุดมุ่งหมายในทางที่ตรงไม่ตั้งจุดมุ่งหมาย
ที่เกิดความเดือดร้อนแก่ใคร และความเพียรนั้นต้องเพียรสม่ำเสมอ ไม่ใช่เพียรชั่วครั้งชั่วคราวดังที่พระ
ผู้มีพระภาคเจ้าทรงตักเตือนว่ “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอยังไม่ถึงจุดหมายที่เธอต้องการ อย่าละ
ความเพียรเป็นอันขาด

ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญแกล้วกล้าบากบั่น ก้าวไปใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่อ
อุปสรรคและความยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้ว
แม้ได้ยินว่าจุดหมายนั้นจะลุล่วงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก หรืออาจให้เวลายาวเท่านั้นปี เท่านั้นเดือน
เขาก็ไม่ท้อถอย กับเห็นเป็นสิ่งที่ทำทนายที่เขาจะเอาชนะให้ได้ทำให้สำเร็จส่วนผู้ที่ขาดความเพียรอยาก
บรรลุความสำเร็จเหมือนกันแต่พอได้ยินว่าต้องใช้เวลาเป็นปีก็หมดแรงถอยหลัง คนที่มีความเพียร
เท่ากับมีแรงหนุน เวลาทำงานหรือปฏิบัติธรรมก็ตาม จิตใจจะแน่วแน่มั่นคง พุ่งตรงต่อจุดหมาย สมาธิ
ก็เกิดขึ้นได้เรียกว่าวิริยสมาธิ พร้อมทั้งมีปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เข้าประกอบคู่ไป
ด้วยกัน^{๙๔}

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ ได้ตรัสถึงคำว่ วิริยะ (ความเพียร) ว่
ท่านใดถึงพร้อมด้วยความพยายามโดยธรรม ไม่จมลงในห้วงมหรณพซึ่งประมาณมิได้เห็นปานนี้ ด้วย
กิจคือ ความพากเพียรของบุรุษ ท่านนั้นจงไปในสถานทีที่ใจของท่านยินดีนั้นเกิด และว่บุคคลเมื่อ
กระทำความเพียรแม้จะตายก็ไม่เชื่อว่เป็นหนี้ในระหว่างหมู่ญาติเทวดา และบิดามารดา อนึ่ง บุคคล
เมื่อทำกิจของผู้ชายย่อมไม่เดือดร้อนในภายหลัง^{๙๕}

^{๙๑} บุญมี แทนแก้ว, จริยศาสตร์, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔๑.

^{๙๒} พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่
๑๕, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐), หน้า ๓๕.

^{๙๓} อัง จตุกก. (ไทย) ๒๑/๓๒/๕๐-๕๑.

^{๙๔} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต), พุทธวิถีการบริหาร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐-๗๕.

^{๙๕} พระเทพดิลก (ระแบบ ฐิตญาโณ), ธรรมปริทัศน์, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราช
วิทยาลัย, ๒๕๔๔), หน้า ๒๖๒.

วิริยะหรือความเพียรนี้เป็นคุณค่าที่ก่อให้เกิดพลังงานในการทำกิจต่าง ๆ มีลักษณะแสดงให้เห็นว่าคุณคน ๆ นั้นเป็นคนรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานไม่ทอดทิ้งกิจการงานนั้น ดำเนินการงานที่คิดว่าจะทำนั้นว่าเป็นผู้ไม่เบื่องาน เมื่อมีงานมาถึงก็รีบทำโดยไม่ชักช้ามีความกระตือรือร้นในการทำงานไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ผู้มีลักษณะทั้งหมดยกเว้นที่กล่าวมานี้ย่อมได้ชื่อว่ามีวิริยะหรือมีความเพียรซึ่งสามารถประสบความสำเร็จในทุกกิจการส่วนคนที่มิมีนิสัยเกียจคร้านหนักไม่เอาเบาไม่สู้ ชอบผลัดวันประกันพรุ่งมักหาเหตุมาอ้างแก้ตัวเพื่อไม่ต้องทำงานจนติดเป็นนิสัย ย่อมเอากับใครลำบากอาชีพการงานย่อมย่ออยู่กับที่ตั้งฐานไม่ได้^{๕๖}

ความพยายามที่เรียกว่า วิริยะ แปลว่า ความเพียร อันจัดเป็นพระบารมีข้อหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงบำเพ็ญเป็นลำดับ คำว่า วิริยะ หรือความเพียร ตามศัพท์ แปลว่า ความเป็นวิริยะคือ คนกล้า หมายความว่า กล้าทั้งในทางไม่ทำ ทั้ง ในทางที่ทำได้จึงยังเป็นคำกลาง ๆ ซึ่งพุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า๔๐ วิริยะ คือความเพียรที่จะกล้าบากบั่น มีความหมายเป็นความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความพยายาม ความไม่ประโยคที่ว่า เกิดมาเป็นบุรุษ ต้องเพียรไปจนกว่าจะพบความสำเร็จ การทำงานด้วยวิริยะเป็นธรรมอย่างหนึ่ง วิริยะ ชนิดที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “วิริเยนทุกขกมจเจติ” (คนล่วงทุกข์เสียได้ด้วยเพราะวิริยะ) ส่วนที่เป็นข้อปฏิบัติหรือเป็นปฏิบัติของวิริยะ คือ ความเกียจคร้าน ตามศัพท์ว่า โภสชช ความนอนจม เมื่อกำจัดความเกียจคร้านได้แล้ว จึงจะมีความเพียรขึ้นได้ และความเพียรจะหายไปเมื่อความเกียจคร้านเกิดขึ้นมาก ลักษณะของความทรงตัวอยู่อย่างเข้มแข็งของความเพียร เรียกว่า ธาตุ กำหนดเป็น ๓ วาระ คือ เริ่มต้น (อารมภธาตุ) ดำเนิน (นิกกมธาตุ) ก้าวไปข้างหน้า (ปรกกมธาตุ) ส่วนเหตุของความเกียจคร้าน ที่ควรละมีหลายอย่าง เช่น ความติดสุข ความสุขสบาย ความกลัวลำบากตรากตรำความมั่งคั่งความผัดวันประกันพรุ่ง เป็นต้นย่อมหยุด ความไม่ถอยหลัง และความก้าวไปข้างหน้าความหมายมากมายเหล่านี้ล้วนเป็นชื่อของความเพียร ซึ่งสามารถใช้แทนกันได้รวมไปถึงคำว่าพระราชหรือกษัตริย์ก็มีความหมายเดียวกันดัง

วิริยะ แปลตามตัวอักษรว่าความเป็นผู้กล้า คือ แก่กล้าในกิจที่ทำไม่ย่อท้อ ย่อหย่อน ทำกิจด้วยกำลังทั้งหมด มีความบากบั่นมั่นคง (ทพหปรกโม) ไม่ทอดทิ้งธุระกลางคันหรือละทิ้งงานเสียกลางคัน (อนิกขิตตธโร) มีความเพียรอยู่เสมอไม่จับจดหรือหยุดงานเสีย ทำจนกว่าจะถึงจุดมุ่งหมายนั้น ๆ (อารทฐวิริโย) ชื่อว่าความเพียรสัตว์ทั้งหลายควรทำ (วิริย นามेत สุตเตหิ กตตพพ) ความเพียรเป็นสิ่งที่นักปราชญ์สรรเสริญเมื่อบุคคลได้ทำความเพียรเต็มกำลังของตนแล้วถึงไม่สำเร็จใครเล่าจะตำหนิได้นักปราชญ์ตำหนิคนที่ล้มเหลวเพราะความเพียรย่อหย่อนนั่นเอง^{๕๗}

จิตตะ การเอาใจฝักใฝ่ในสิ่งนั้น

กำลังจิต กำลังสมาธิหรือคุณภาพของจิต คุณภาพส่วนที่พึงปรารถนาของจิตเรียกว่ากำลังจิต หรือกำลังสมาธิ ซึ่งเลยเฟื่องไปถึงส่วนที่อบรมดีแล้ว คือจิตที่อบรมดีแล้วเดินมาถูกทางแล้วจึงจะมีคุณสมบัติแล้วมีกำลังมหาศาลของมัน

จิตตะ ความคิดจดจ่อหรือเอาใจใส่ฝักใฝ่ ได้แก่ ความมีจิตผูกพันจดจ่อเฝ้าเรื่องนั้น ใจอยู่กับงานนั้นไม่ปล่อยไม่ห่างไปไหน ถ้าจิตตะเป็นไปอย่างแรงกล้าในเรื่องใดเรื่องหนึ่งหรืองานอย่างใดอย่างหนึ่งคนผู้นั้นจะไม่สนใจไม่รับรู้เรื่องอื่น ๆ ใครพูดอะไรในเรื่องอื่น ๆ ไม่สนใจ แต่ถ้าพูดเรื่องนั้น

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน หน้า ๒๗๔.

^{๕๗} วคิน อินทสระ, พุทธปรัชญามหาธาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๐), หน้า ๔๓.

งานนั้นจะสนใจเป็นพิเศษทันทีบางที่จัดทำเรื่องนั้น งานนั้นขลุกข่วนอยู่ได้ทั้งวันทั้งคืนไม่เอาใจใส่ ร่างกายการแต่งเนื้อแต่งตัวอะไรเกิดขึ้นก็ไม่สนใจ เรื่องอื่น ๆ เกิดขึ้นใกล้ ๆ บางที่ก็ไม่รู้ ทำจนลืมนวัน ลืมคืน ลืมกินลืมนอนความมีใจจดจ่อเช่นนี้ย่อมทำให้สมาธิเกิดขึ้น จิตจะแน่วแน่แนบสนิทในกิจที่ทำมีกำลังมาเฉพาะทางจิตนั้นเรียกเป็นจิตตสมาธิ พร้อมกันนั้นก็เกิดปธานสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์ ร่วมสนับสนุนไปด้วยงานซึ่งบอกความหมายได้หลายคำเช่น ความสนใจ ความใฝ่ฝันความตั้งใจ ความใส่ใจ ความเอาใจใส่ เป็นต้นคนที่มีจิตตะเป็นที่ไม่ปล่อยปะละเลยกับงานของตน คอยตรวจตรางานอยู่เสมอ การงานจึงไม่บกพร่อง จิตตะจึงมีประโยชน์ที่กำจัดเสียซึ่งความประมาทเลินเล่อวิมังสา การพิจารณาใคร่ครวญหาเหตุผลในสิ่งนั้นวิมังสา ว่าวิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือหมั่น ใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลย บกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้นเพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป^{๔๘}

วิมังสา ความสอบสวนไตร่ตรอง ได้แก่ การใช้ปัญญาพิจารณาหมั่นใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่อง หรือข้อข้องใจ เป็นต้น ในกิจที่ทำรู้จักทดลองและคิดหาเหตุผล ขอบสอบสวนทดลองเมื่อทำอะไรก็คิดพิจารณาทดสอบไป เช่นคิดว่าเหตุผลนี้เกิดจากเหตุอะไรทำไมถึงเป็นอย่างนี้ ผลคราวนี้เกิดจากปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบนี้เข้าไป จะเกิดผลอย่างนี้ ลองเปลี่ยนองค์ประกอบนั้นแล้วไม่เกิดผลอย่างที่คาดหมาย เป็นเพราะอะไรจะแก้ไขจุดไหน ฯลฯ การคิดหาเหตุผลและสอบสวนทดลองอย่างนี้ ย่อมช่วยรวมจิตใจให้คอยกำหนดและติดตามเรื่องที่พิจารณาอย่างติดແจตลอดเวลาเป็นเหตุให้จิตแน่วแน่แล่นดิ่งไปกับเรื่องที่พิจารณาไม่ฟุ้งซ่าน ไม่วอกแวก และมีกำลัง เรียกว่าเป็นวิมังสาสมาธิซึ่งจะมีปธานเป็นสังขาร คือความเพียรสร้างสรรค์เกิดมาด้วยจากเอกสารดังกล่าวสรุปได้ว่าองค์ประกอบของอิทธิบาท ๔ ประกอบด้วยหลักธรรมที่ก่อให้เกิดความสำเร็จในด้านการเรียนและด้านอื่น ๆ อีกด้วย มี ๔ ประการคือ

๑. ฉันทะ คือ ความรักความพอใจในหน้าที่การเรียนและการงานของตนที่ได้รับมอบหมาย ไม่ทำเพื่อสักแต่ว่าทำมีความทุ่มเทเพื่อหวังให้การเรียนนั้นออกมาได้เป็นที่ชื่นชอบและพอใจทั้งตนเองและผู้อื่นด้วย

๒. วิริยะ คือ ความเพียรพยายามในหน้าที่การเรียน ไม่ย่อท้อต่อการเรียนไม่ว่าจะยากหรือง่ายก็พยายามจนให้ถึงที่สุด ไม่ย่อท้อจนกว่าการเรียนจะประสบความสำเร็จหรือไม่ล้มเลิกความเพียรก่อนที่จะได้ลองทำด้วยตนเอง

๓. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ในการเรียนของตนเอง ไม่คิดไปในเรื่องอื่นนอกจากเรื่องเรียน เมื่อทำหน้าที่ของตนเองไม่สำเร็จ มีความใส่ใจเอาใจใส่อยู่ตลอดเวลา คอยตรวจหาข้อบกพร่องอยู่เสมอ เพื่อที่จะได้นำมาแก้ไขให้ดีขึ้น

๔. วิมังสา คือ การใคร่ครวญไตร่ตรองหาเหตุผลของความผิดพลาดที่เกิดขึ้นว่ามันเกิดขึ้นได้เพราะอะไร แล้วหาหนทางแก้ไขข้อบกพร่องนั้นให้ดียิ่งขึ้นไป

การพัฒนางานด้วยหลักอิทธิบาท ๔ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่นำมาปรับปรุง หรือพัฒนางานให้ประสบผลสำเร็จอย่างดีนั้นคืออิทธิบาท ๔ ซึ่งเป็นหัวข้อธรรมที่จะช่วยให้ผู้ทำงานประสบ

^{๔๘} สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, “หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๓๙.

ความสำเร็จได้ตามประสงค์เพราะคำว่า อิทธิบาท หมายถึง คุณเครื่องให้สำเร็จความประสงค์หรือคุณธรรมเครื่องให้ถึงความเจริญก้าวหน้าในการทำงาน หรือทำกิจการใด ๆ ก็ตามซึ่งมี ๔ ประการคือ

๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในงานที่ทำ นั่นคือสิ่งแรกที่ผู้ทำงานจะต้องมีไว้ในใจคือ ฉันทะ ความพอใจในงานที่ได้รับมอบหมายแม้ว่างานนั้นตนไม่ถนัด หรือไม่ชอบเพียงใดก็ตาม ก็ต้องสร้างฉันทะให้เกิดให้มีย่างแท้จริงเพราะความพอใจรักใคร่ในงานเป็นบันไดขั้นแรกซึ่งถ้ามีฉันทะอย่างแท้จริงแล้ว ย่อมไม่รังเกียจ หรือเบื่อหน่ายในงานนั้นอย่างแน่นอน เป็นความรักที่จะทำความดีทำงานด้วยความ เต็มใจ และตั้งใจอย่างแรงกล้าที่จะทำงาน ซึ่งฉันทะในที่นี้ หมายถึง ฉันทะที่เป็นกุศลธรรม

๒. วิริยะ เพียรประกอบงานนั้น เมื่อสร้างหรือปลูกฉันทะที่เป็นกุศลธรรมให้ปรากฏในจิตใจแล้ว ก็ต้องขึ้นบันไดขั้นที่ ๒ คือความพากเพียรพยายามที่จะทำงานนั้นให้สำเร็จสมประสงค์ทำงานด้วยความเข้มแข็ง อดทน ไม่ท้อถอยหรือไม่ทอดธุระแต่อุทิศทั้งแรงกายและใจที่ทำความ ยินดี และตั้งใจ แม้ว่าจะประสบภัยปัญหาหรืออุปสรรคเพียงใดก็ตาม ก็ไม่ทิ้งงานกลางคัน เพราะงานสำเร็จได้ด้วยวิริยะ เขากับสุภาสิตวา วรเณน ทุกขมนจจติ บุคคลลงทุกข์ได้ด้วยวิริยะ

๓. จิตตะ เอาใจฝึกฝนในงานนั้นไม่วางธุระ เมื่อบุคคลผู้ทำงานมีฉันทะ และมีวิริยะในการทำงานแล้ว ก็ต้องขึ้นบันไดขั้นที่ ๓ คือจิตตะ เอาใจ ฝึกฝนตั้งจิตระบรู้งานที่ทำเอาใจใส่ต่องานที่ทำ และมีการติดตามผลงานอยู่อย่างสม่ำเสมอ เป็นการงานที่ต่อเนื่องจนกว่าจะสำเร็จ

๔. วิมังสา หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในงานนั้น เป็นบันไดขั้นสุดท้ายของผู้พัฒนางาน คือเป็นหัวใจของการทำงาน เพราะวิมังสาเป็นตัวประเมินผลของการทำงาน โดยใช้ปัญญาสอบสวน หรือใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ ตรวจสอบหาเหตุผล ตรวจสอบข้อบกพร่อง ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ เป็นการ พิจารณาตรวจสอบว่างานที่ตนทำไปนั้น ประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงไร เป็นไปตามความประสงค์หรือไม่ซึ่งวิมังสานี้ทานเปรียบไว้ว่า เมื่อทำงานไประยะหนึ่งก็ตรองพิจารณาว่าผลเป็นอย่างไร หรือเมื่อกลับไปบ้านก็พิจารณาว่างานที่ทำประสบผลสำเร็จ หรือมี ปัญหาอะไรบ้างและจะแก้ไขอย่างไร เป็นต้น เพราะวิมังสาเป็นเสมือนการตรวจสอบความคุ้มค่าของงานที่ทำได้ นั้นดั่งนั้นผู้ที่หวังความสำเร็จในงาน และความก้าวหน้าของตนเอง ก็ต้องพัฒนางานของตนด้วยอิทธิบาทให้ครบทั้ง ๔ ประการนี้ ก็มั่นใจได้ว่าท่านได้พัฒนางานให้สำเร็จตามประสงค์แล้ว

ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในอังกุตตรนิกายทุกนิบาต ได้กล่าวถึง อิทธิบาท ในอิทธิบาทสูตร ได้แก่ อิทธิบาท หมายถึง คุณเครื่องให้ถึงความสำเร็จ ๔ ประการ ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้^{๕๙}

๑.เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะ และความเพียรสร้างสรรค์)

๒.เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)

๓.เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)

^{๕๙}ที่.ปา. (ไทย). ๑๑/๓๑๗/๒๗๗.

๔.เจริณูอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์)

อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑) เจริณูอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร

๒) เจริณูอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร

๓) เจริณูอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร

๔) เจริณูอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร^{๑๐๐}

อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ (ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักจะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป) วิริยะ (ความเพียร คือ ขยันหมั่นประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดอถอย) จิตตะ (ความคิดมุ่งไป คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำและทำสิ่งนั้นด้วยความคิด เอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป อุทิศตัวอุทิศใจให้แก่สิ่งที่ทำ) วิมังสา (ความไตร่ตรอง หรือทลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง)

อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ หมายถึง สิ่งซึ่งมีคุณธรรม เครื่องให้ลุถึงความสำเร็จตามที่ตนประสงค์ ผู้หวังความสำเร็จในสิ่งใด ต้องทำตนให้สมบูรณ์ ด้วยสิ่งที่เรียกว่า อิทธิบาท ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ^{๑๐๑}

๑.ฉันทะ ความพอใจ คือ ความต้องการที่จะทำใฝ่ใจรักที่จะทำสิ่งนั้นอยู่เสมอและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดียิ่ง ๆ ขึ้นไป

๒.วิริยะ ความเพียร คือ ขยันหมั่นเพียร ทำงานด้วยความพยายาม เข้มแข็ง อดทน เอาธุระไม่ทอดอถอย

๓.จิตตะ ความคิด คือ ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิดเอาจิตฝึกใฝ่ไม่ปล่อยใจให้ฟุ้งซ่านเลื่อนลอยไป

๔.วิมังสา ความใคร่ครวญหรือทลอง คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อที่ยังหย่อนในสิ่งที่ทำนั้นมีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นหาวิธีแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น เจริญขึ้นเพื่อไปสู่ความสัมฤทธิ์ผลความหมายของอิทธิบาท ๔ ว่าเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความสำเร็จ มี ๔ ประการ ได้แก่^{๑๐๒}

๑.ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น

๒.วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น

๓.จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกใฝ่ในสิ่งนั้น

๔.วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น

^{๑๐๐} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑ - ๔๖๕/๓๔๒ - ๓๕๗.

^{๑๐๑} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), *ทำอย่างไรจึงจะเรียนเก่ง*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๓๙.

^{๑๐๒} อมร โสภณวิเชษฐวงศ์ และกวี อิศริวรรณ, *หนังสือเรียนสังคมศึกษารายวิชา ส ๐๑๘-ส ๐๑๙ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓*, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕), หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

ธรรม ๔ อย่างนี้ ย่อมเนื่องกัน แต่ละอย่างๆมีหน้าที่เฉพาะของตน ได้แก่

๑. ฉันทะ มีความพอใจในฐานะเป็นสิ่งที่ตนถือว่า ดีที่สุด ที่มนุษย์เรา ควรจะได้ ข้อนี้เป็นกำลังใจอันแรกที่ทำให้เกิดคุณธรรม ข้อต่อไป ทุกข้อ

๒. วิริยะ คือ ความพากเพียร หมายถึง การกระทำที่ติดต่อไม่ขาดตอน เป็นระยะยาวจนประสบความสำเร็จคำนี้ มีความหมายของความกล้าหาญเจืออยู่ด้วยส่วนหนึ่ง

๓. จิตตะ หมายถึงความไม่ทอดทิ้ง สิ่งนั้นไปจากความรู้สึกของตัว ทำสิ่งซึ่งเป็นวัตถุประสงค์ นั้นให้เด่นชัดคำนี้รวมความหมายของคำว่า สมาธิ อยู่ด้วยอย่างเต็มที่

๔. วิมังสา หมายถึง ความสอดส่องในเหตุและผล แห่งความสำเร็จ เกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ให้ลึกซึ้งยิ่ง ๆ ขึ้นไปตลอดเวลารวมความหมายของคำว่าปัญญาไว้อย่างเต็มที่

อิทธิบาท ๔ ว่าเป็นหนึ่งในคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้มีขึ้นในจิตใจ และพัฒนาให้เจริญออกมา จนกลายเป็นโนธรรม เนื่องจากเป็นคุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ๔ ประการ ได้แก่^{๑๐๓}

๑. ฉันทะ คือ ความพอใจในงานที่ทำ หมายถึง งานที่ทำนั้นเป็นสิ่งที่ตนชอบเป็นความชอบหรือความพอใจที่มีอยู่แล้วเกี่ยวกับงาน แต่คนเราไม่ได้มีโอกาสทำงานที่ตนชอบเสมอไป งานในหน้าที่และงานที่จำเป็นต้องทำก็มีอยู่มาก งานเช่นนี้ ถ้าไม่มีความชอบมาแต่เดิมก็ต้องสร้างความชอบความพอใจหรือแรงจูงใจในการทำงานขึ้น ความพอใจหรือแรงจูงใจนี้เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นได้ ถ้าได้ศึกษาให้รู้งานนั้นอย่างละเอียด รู้วิธีทำงาน และจุดหมายของงานนั้นเป็นอย่างดีแล้ว เมื่อสร้างความพอใจในงานได้และลงมือทำงานก็เท่ากับงานนั้นสำเร็จไปแล้วครึ่งหนึ่ง

๒. วิริยะ คือ ความเพียรหรือความขยันทำงาน วิริยะจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฉันทะ ดังนั้น การจะขยันหมั่นเพียรทำงานให้สำเร็จได้ต้องสร้างฉันทะให้มากนอกจากฉันทะแล้วสิ่งเสริมแรงก็เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างวิริยะ สิ่งเสริมแรง ได้แก่ รางวัล ของตอบแทน คำชม เป็นต้น การมีเพื่อนคอยให้กำลังใจและการมองเห็นความสำเร็จเป็นขั้น ๆ สิ่งเสริมแรงเหล่านี้จะช่วยให้มีความขยันหมั่นเพียรมากขึ้น

๓. จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ หรือฝึกฝนในการนั้นเสมอ ตรวจสอบแล้วงานได้ทำไปแล้วเท่าไร ยังเหลือเท่าไร จึงจะสำเร็จ ในการทำงานมีอุปสรรคหรือข้อบกพร่องอย่างไร หรืองานนั้นทำไปได้อย่างราบรื่น จิตตะจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฉันทะและวิริยะ ถ้ามีความพอใจมาก ความขยันมาก ความเอาใจใส่ก็มากตามเป็นการมุ่งตรงต่อความสำเร็จอย่างรวดเร็ว

๔. วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณา เหตุผล และกระบวนการทำงาน วิมังสาเป็นผลของจิตตะ คือ เมื่อตรวจตราดูแล้วเห็นว่าการทำงานบกพร่อง หรือผิดวัตถุประสงค์ก็จัดการแก้ไข ความบกพร่องและงานให้ตรงวัตถุประสงค์ อีกอย่างหนึ่งก็พิจารณาเหตุผลในการทำงานตามขั้นตอนงานที่ลงมือทำแล้วนั้นได้ผลเป็นขั้น ๆ อย่างไร เป็นผลที่พึงปรารถนาหรือไม่ ถ้าได้ผลไม่เป็นที่น่าพอใจหรือได้ผลไม่พึงปรารถนาก็จัดการแก้ไข

อิทธิบาท ๔ : ทางแห่งความสำเร็จ นอกจากการที่จะมีความไม่สันโดษ และสันโดษที่ถูกต้องแล้ว เพราะฉันทะทำให้ใจมาอยู่กับงานสิ่งที่ทำสิ่งที่เป่าหมายทำให้เกิดจิตใจฝึกฝนอย่างที่ว่า

^{๑๐๓} สมพร เทพสิทธิ, คุณธรรมและจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒), หน้า ๒๙.

มาเมื่อไหร่ เมื่อใจฝึกฝึกลงทำงานด้วยความแน่วแน่จริงจังสภาพที่จิตแน่วแน่อยู่กับสิ่งที่กระทำนั้น เราเรียกว่าเป็น “สมาธิ” เพราะฉะนั้น ฉันทะก็นำไปสู่สมาธิ สมาธิในการทำงานเกิดได้ด้วยการมีฉันทะ เมื่อมีสมาธิและใจรักงานนั้น ทำงานด้วยใจรัก ใจก็เป็นสุข เพราะฉะนั้น คนที่ทำงานด้วยฉันทะก็มีจิตใจเป็นสุข ใจเป็นสมาธิ สมาธิก็ทำให้เป็นสุขเพราะจิตใจสงบแน่วแน่ เมื่อทำจิตให้เป็นสมาธิแน่วแน่ ตั้งใจจริงจัง ใจรักงานนั้น ตั้งใจทำเต็มที่ มีความเพียรพยายามผลสำเร็จของงานก็เป็นผลสำเร็จที่ดี เรียกว่านำไปสู่ “ความเป็นเลิศ” ของงานนั้น หมายความว่า งานนั้นจะสำเร็จผลอย่างดีเลิศ อันนี้ก็เลยพัวพันไปหมด เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า ฉันทะเป็นคุณธรรมอย่างหนึ่งในอิทธิบาท ๔ คือธรรมที่เป็นเครื่องมือให้ถึงความสำเร็จ หรือเรียกง่าย ๆ ว่า “ทางแห่งความสำเร็จ” เมื่อพูดมาถึงอิทธิบาทแล้ว ก็จะต้องโยงไปถึงคุณธรรมข้ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย เพราะอิทธิบาทมี ๔ ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ฉันทะ คือ ข้อที่พูดมาแล้ว ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น รักงาน รักเป้าหมาย รักจุดหมายที่ตั้งงาม รักวัตถุประสงค์ของงานนั้น ข้อต่อไปนี้เป็น วิริยะ ความเพียร ความพยายาม จิตตะ ความเอาใจใส่ในสิ่งนั้น วิมังสา ความไตร่ตรองสอบสวนพิจารณาหรือถ้าจะพูดให้สั้น ๆ ง่าย ๆ ก็บอกว่า “มีใจรัก พากเพียรทำเอาใจฝึกฝึใช้ปัญญาสอบสวน นี่เป็นอิทธิบาท ๔ ฉันทะเป็นข้อที่ ๑ ตามปกติถ้ามีฉันทะแล้ว มันก็ช่วยให้เกิดคุณธรรมข้ออื่นในอิทธิบาท ๔ ตามมามันสัมพันธ์กัน ช่วยเหลือเกื้อหนุนกัน พอมีฉันทะใจรักแล้ว มันก็เกิดความเพียรพยายามเมื่อมีความเพียรพยายามใจก็ฝึกฝึจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น มีใจจดจ่อเอาใจใส่แล้วก็สามารถจะใช้ปัญญาพิจารณาสอบสวนเรื่องราวที่ไตร่ตรองถึงข้อบกพร่อง ข้อที่ควรแก้ไขหาทางทดลองปรับปรุงอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ มันก็ตามกันมา ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา เป็นชุดกันทีเดียว^{๑๐๔}

สรุปได้ว่า อิทธิบาท ๔ เป็นหนึ่งในคุณธรรมที่ควรปลูกฝังให้มีขึ้นในจิตใจ และพัฒนาให้เจริญงอกงาม ฉันทะ คือ ความพอใจในงานที่ทำ วิริยะ คือ ความเพียรหรือความขยันทำงาน จิตตะ คือ ความเอาใจใส่ หรือฝึกฝึในการนั้นเสมอ วิมังสา คือ การใช้ปัญญาพิจารณา เหตุผล และกระบวนการทำงานพอมีฉันทะใจรักแล้ว มันก็เกิดความเพียรพยายามเมื่อมีความเพียรพยายามใจก็ฝึกฝึจดจ่ออยู่กับสิ่งนั้น ๆ ไตร่ตรองถึงข้อบกพร่อง ข้อที่ควรแก้ไขหาทางทดลองปรับปรุงตั้งใจจริงจัง ใจรักงานนั้น ตั้งใจทำเต็มที่ มีความเพียรพยายามผลสำเร็จของงานก็เป็นผลสำเร็จ

^{๑๐๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๑๙.

ตารางที่ ๒.๖ องค์ประกอบของอิทธิบาท ๔

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อภิ.วิ. (ไทย), (๓๕, หน้า ๔๓๑-๔๔๓/๓๔๒-๓๔๗)	๑. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย ฉันทะสมาธิและปธานสังขาร ๒. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย วิริยสมาธิและปธานสังขาร ๓. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย จิตตสมาธิและปธานสังขาร ๔. ภิกษุในธรรมวินัยนี้เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วย วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร
จริยศาสตร์, (๓, หน้า ๑๔๑)	ความอยากของฉันทะนั้นทำให้เกิดความสุขความชื่นชม เมื่อเห็นสิ่งนั้นๆ งานนั้นๆ บรรลุความสำเร็จเข้าถึง ความสมบูรณ์อยู่ในภาวะอันดีงามของมันหรือพูดแยก ออกไปว่า ขณะเมื่อสิ่งนั้นกำลังเดินทางไปสู่จุดหมาย ที่เกิดปิติเป็นความอิมเอิบ
พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ.ปยุตโต), (๒๕๕๐, หน้า ๓๕)	โสมนัสเป็นความฉ่ำชื่นใจ ที่พร้อมไปด้วยความรู้สึก โปรงโล่งผ่องใสเบิกบานแผ่ออกไปเป็นอิสระไร้ ขอบเขต ส่วนความอยากของตัณหาให้เกิดความสุข ความชื่นชมเมื่อได้สิ่งนั้นมาเสพเสวยรสอร่อย หรือ ปรนเปรอความยิ่งใหญ่พองขยายของตัวตน
พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันทภิกขุ, (หน้า ๑๗๘-๑๘๒)	วิริยะต้องมีความเพียรมั่น คือ เมื่อมีกำลังใจเป็นสิ่ง สำคัญแล้ว ต่อไปก็มีความมั่น ในความเพียร ภาษา บาลีเรียกว่า วิริยะ พระพุทธภาษิตที่ว่า วิริเย ทุกขมัจเจติ
พ. สุวรรณ, (๒๕๔๑, หน้า ๖๐-๖๑)	วิริยะหรือความเพียรนี้เป็นคุณค่าที่ก่อให้เกิดพลังงาน ในการทำกิจต่าง ๆ มีลักษณะแสดงให้เห็นว่าคน ๆ นั้นเป็นคนรับผิดชอบต่อหน้าที่การงานไม่ทอดทิ้ง กิจการงานนั้น
พระธรรมปิฎก, (ป.อ. ปยุตโต), (๒๕๔๒, หน้า ๘๔๓)	ความเพียร ได้แก่ ความอาจหาญแก้อั้วกล้าบากบั่น ก้าวไปใจสู้ไม่ย่อท้อไม่หวั่นกลัวต่ออุปสรรคและความ ยากลำบาก เมื่อคนรู้ว่าสิ่งใดมีคุณค่าควรแก่การบรรลุ ถึง ถ้าวิริยะเกิดขึ้นแก่เขาแล้วแม้ได้ยิวว่าจุดหมายนั้น จะลู่ถึงได้ยากนัก มีอุปสรรคมาก

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช, (๒๕๔๒, หน้า ๒๔-๒๖)	ได้ตรัสถึงคำว่า วิริยะ (ความเพียร) ว่า ท่านใดถึงพร้อมด้วยความพยายามโดยธรรม ไม่จมลงในห้วงมหรณพซึ่งประมาณคือ ความพากเพียรของบุรุษ
วศิน อินทสระ, (๒๕๓๐, หน้า ๔๓)	ความพยายามที่เรียกว่า วิริยะ แปลว่า ความเพียร อันจัดเป็นพระบารมีข้อหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้ทรงบำเพ็ญเป็นลำดับ คำว่า วิริยะ หรือความเพียร ตามศัพท์ แปลว่า ความเป็น วีระคือ คนกล้า หมายความว่า ในทางไม่ทำ
บุญมี แทนแก้ว, (๒๕๓๙, หน้า ๑๔๑)	ความเพียรหรือความขยันหมั่น เพียรประกอบสิ่งนั้นด้วยความพยายาม เข้มแข็งอดทน เอาธุระไม่ทอดถอย
สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, (๒๕๕๐, หน้า ๒๓๙)	ฉันทสมาธิและปธานสังขาร วิริยสมาธิและปธานสังขาร จิตตสมาธิและปธานสังขาร วิมังสาสมาธิและปธานสังขาร
ปิ่น มุทุกันต์, พ.อ. (๒, หน้า ๑๘๔)	พินิจพิเคราะห์ หมายความว่า ทำงานด้วยปัญญา ด้วยสมองคิดวิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน
สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย, (๒๕๕๐, หน้า ๒๓๙)	วิมังสา ความไตร่ตรอง หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผล และตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนในสิ่งที่ทำนั้น มีการวางแผน วัตถุประสงค์ คัดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงอยู่เสมอ
ที.ปา. (ไทย), ๑๑, หน้า ๓๑๗/๒๗๗	๑. เจริญอุทฺธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร ๒. เจริญอุทฺธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิปธานสังขาร ๓. เจริญอุทฺธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิปธานสังขาร ๔. เจริญอุทฺธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิปธานสังขาร

ตารางที่ ๒.๖ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
อภิ.วิ. (ไทย), ๓๕, หน้า ๔๓๑ - ๔๖๕/ ๓๔๒ - ๓๕๗	อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร ๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร
พระธรรมโกศาจารย์, (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), (๒๕๔๑, หน้า ๓๙)	อิทธิบาท แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งจำแนกไว้เป็น ๔ คือ ๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น ๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น ๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น
สมพร เทพสิทธา, (๒๕๔๒, หน้า ๒๙)	๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น ๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น ๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น ๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น
อมร โสภณวิเชษฐวงศ์, และกวี อิศริวรร, (๒๕๓๕, หน้า ๑๐๒-๑๐๓)	อิทธิบาท ๔ : ทางแห่งความสำเร็จ นอกจากการที่จะมีความไม่สันโดษ และสันโดษที่ถูกต้องแล้ว เพราะฉันทะทำให้ใจมาอยู่กับงานสิ่งที่ทำสิ่งที่เป้นเป้าหมายทำให้เกิดจิตใจฝึกฝนอย่างที่ว่ามาเมื่อก็ เมื่อใจฝึกฝนทำงานด้วยความแน่วแน่จริงจัง

๒.๒.๓ อิทธิบาท ๔ ในพระไตรปิฎก

จากการทบทวนเอกสารปรากฏว่า มีนักวิชาการและผู้วิจัยได้ศึกษาและอธิบายถึงอิทธิบาท ๔ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎกไว้หลายท่าน ดังนี้ในพระพุทธศาสนานั้น สมานิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรที่มุ่งมั่น เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิริยสมาธิปธานสังขารหมายถึง สมานิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย จิตตสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมานิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์ เจริญอิทธิบาทประกอบด้วย วิมังสาสมาธิปธานสังขาร หมายถึง สมานิที่เกิดจากวิมังสาและความเพียรสร้างสรรค์ เพราะฉะนั้น อิทธิบาท ๔ มีองค์ประกอบ ดังนี้

ฉันทสมาธิ^{๑๐๕} หมายถึงสมาธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ จิต หมายถึง มโนมานัส มโนวิญญูณธาตุที่สมกัน ความบากบั่น ความตั้งหน้า ความพยายาม ความอดุสหาหะ ความทนทาน ความเข้มแข็ง ความก้าวไปอย่างไม่ท้อถอย ความไม่ทอดทิ้ง ธุระ ความประคับประคองธุระไว้ด้วยดี วิริยะ วิริยินทรีย์ วิริยะผลสัมมาวายามะ วิมังสา หมายถึง ปัญญา กิริยาที่รู้ชัด ความไม่หลงความวิจยธรรม สัมมาทิฐิสมาธิหมายถึง ความตั้งอยู่แห่งจิต ความดำรงอยู่แห่งจิต ความไม่ส่ายไปแห่งจิต ความไม่ฟุ้งซ่านแห่งจิต ภาวะที่จิตไม่ส่ายไป ความสงบ สัมมาสมาธิ (สภาวะที่จิตมีอารมณ์เดียว)

นอกจากนี้ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสถึง อิทธิบาท ซึ่งได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก ดังนี้ อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้^{๑๐๖}

- ๑) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
- ๒) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิและปธานสังขาร
- ๓) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
- ๔) เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร

หลักธรรมที่ทำให้ผู้ปฏิบัติบรรลุถึงความสำเร็จทั้งในการดำเนินชีวิตและการปฏิบัติงานต้องประกอบด้วยคุณสมบัติตามหลักอิทธิบาททั้ง ๔ ประการ ซึ่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ได้ทรงปฏิบัติมาด้วยพระองค์เองและได้ทรงตรัสสั่งสอนให้พุทธบริษัทได้รู้และปฏิบัติตามจนเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งและเห็นจริงตามคำสั่งสอนของพระองค์ ดังนั้นที่มาและความหมายของหลัก

อิทธิบาทจึงมีปรากฏตามในพุทธพจน์ ดังนี้

อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร
๒. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิริยะสมาธิและปธานสังขาร
๓. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร
๔. เจริญอิทธิบาทที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร^{๑๐๗}

ในมหาปริณิพพานสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอานุภาพของอิทธิบาท ๔ ประการไว้ว่า อานนท์ กรุงราชคฤห์นารีนรมย์ ภูเขาชิลมกุฏนารีนรม อิทธิบาท ๔ ผู้ใดผู้หนึ่งเจริญทำให้มากแล้วทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว ส่งสมแล้ว ปรารถนิต ผู้นั้นเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้หนึ่งกัลป์หรือเกินกว่าหนึ่งกัลป์ อิทธิบาท ๔ ตถาคตเจริญทำให้มากแล้วทำให้เป็นดุจยานแล้วทำให้เป็นที่ตั้งแล้วให้ตั้งมั่นแล้วส่งสมแล้วปรารถนิตแล้วตถาคตเมื่อมุ่งหวัง พึงดำรงอยู่ได้หนึ่งกัลป์หรือเกินกว่าหนึ่งกัลป์^{๑๐๘}

การเจริญอิทธิบาท ๔ ประการ โดยพวกเทพชั้นดาวดึงส์ได้กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท ๔ ประการนี้ แม้ที่ทรง

^{๑๐๕} ม.ม.(ไทย) ๑๓/๒๔๗/๒๕๒.

^{๑๐๖} ดูรายละเอียดใน อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑ - ๔๖๕/๓๔๒ - ๓๕๗.

^{๑๐๗} อภิ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๑/๓๔๒.

^{๑๐๘} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๑๗๙/๑๒๗.

บัญญัติไว้อย่างดีก็เพียงพอเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จเพื่อให้ชำนาญในเรื่องความสำเร็จเพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จภิกษุในธรรมวินัยนี้^{๑๐๙}

๑.เจริญอุทฺธิบาท คือฉันทสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากฉันทะและความเพียรสร้างสรรค์)

๒.เจริญอุทฺธิบาท คือวิริยสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์)

๓.เจริญอุทฺธิบาท คือจิตตสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากจิตตะและความเพียรสร้างสรรค์)

๔.เจริญอุทฺธิบาท คือวิมิงสาสมาธิปธานสังขาร (สมาธิที่เกิดจากวิมิงสาและความเพียรสร้างสรรค์) โดยเนื้อความในขณวสกุสูตรตั้งที่ได้กล่าวมานี้ แสดงถึงอานิสงส์ของการเจริญอุทฺธิบาทธรรมเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จ เพื่อเพิ่มพูนความชำนาญซึ่งก่อให้เกิดความสำเร็จ ตลอดทั้งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงเพื่อนำไปสู่ความสำเร็จตามสมประสงค์

ในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวถึง การเจริญอุทฺธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารดังนี้

ภิกษุเจริญอุทฺธิบาทที่ประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารเป็นอย่างไร ถ้าภิกษุทำฉันทะให้เป็นอธิบดีแล้วได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า

ฉันทสมาธิภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรรวณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อป้องกันบาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดมิให้เกิด

ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรรวณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว

ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรรวณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อยังกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด

ภิกษุนั้นสร้างฉันทะ พยายาม ปรรวณความเพียร ประคองจิต มุ่งมั่นเพื่อความดำรงอยู่ไม่เลือนหาย ภิกษุโยภาพ ไพบูลย์ เจริญเต็มทีแห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้วธรรมเหล่านี้เรียกว่าปธานสังขาร

ประมวलयอฉันทสมาธิและปธานสังขารเข้าเป็นอย่างเดียวกัน จึงนับได้ว่าฉันทสมาธิและปธานสังขาร ด้วยประการฉะนี้

บรรดาธรรมเหล่านั้น ฉันทะ เป็นโฉน

ความพอใจ การทำความพอใจ ความเป็นผู้ประสงค์จะทำความฉลาด ความพอใจในธรรมนี้เรียกว่า ฉันทะ

ภิกษุเป็นผู้เข้าไปถึงแล้ว เข้าไปถึงแล้วด้วยดี เข้ามาถึงแล้ว เข้ามาถึงแล้วด้วยดี เข้าถึงแล้ว เข้าถึงแล้วด้วยดี ประกอบแล้วด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขารนี้ ด้วยประการฉะนี้เพราะฉะนั้นจึง

เรียกว่า ประกอบด้วยฉันทสมาธิปธานสังขาร^{๑๑๐}

^{๑๐๙}ที.ม.(ไทย) ๑๐/๒๘๗/๒๑๘.

^{๑๑๐}อภ.วิ. (ไทย) ๓๕/๔๓๓/๓๔๓.

สรุปได้ว่า อธิธำบถ ๔ หมายถึง หลักธรรมที่ปฏิบัติเพื่อเอาชนะปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่เป็นแนวทางนำไปสู่ความสำเร็จในหน้าที่การงานต่าง ๆ พึ่งอาศัยความเพียรและความและความสามารถและความเอาใจใส่ในหน้าที่ตามที่มุ่งหวังไว้ ซึ่งประกอบด้วยฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิด) และวิมังสา (ความไตร่ตรอง)

ตารางที่ ๒.๗ อธิธำบถ ๔ ในพระไตรปิฎก

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ม.ม.(ไทย). ๑๓/๒๔๗/๒๙๒	เจริญอธิธำบถประกอบด้วย วิริยสมาธิปธานสังขารหมายถึง สมาธิที่เกิดจากวิริยะและความเพียรสร้างสรรค์
ดูรายละเอียดใน อภิ.วิ. (ไทย), ๓๕/๔๓๑/๔๖๕/๓๔๒ – ๓๕๗	สมาธิที่เกิดจากฉันทะ วิริยะ หมายถึง การปรารถนาความเพียรทางใจ สัมมาวายามะ จิต หมายถึง มโนมานัส มโนวิญญาณธาตุ
อภิ.วิ. (ไทย), ๓๕/๔๓๑/๓๔๒	อธิธำบถ ๔ ได้แก่ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ๑. เจริญอธิธำบถที่ประกอบด้วยฉันทาสมาธิและปธานสังขาร ๒. เจริญอธิธำบถที่ประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร ๓. เจริญอธิธำบถที่ประกอบด้วยจิตตสมาธิและปธานสังขาร ๔. เจริญอธิธำบถที่ประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและปธานสังขาร
ที.ม.(ไทย), ๑๐/๑๗๙/๑๒๗	ในมหาปริณีพพานสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงอานุภาพของอธิธำบถ ๔ ประการไว้ว่า อานนท์ กรุงราชคฤห์นารีนรมย์ ภูเขาคิฆณภูฏานารีนรม อธิธำบถ ๔
ที.ม.(ไทย), ๑๐/ ๒๘๗ /๒๑๘	การเจริญอธิธำบถ ๔ ประการ โดยพวกเทพชั้นดาวดึงส์ได้กล่าวว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น ทรงบัญญัติอธิธำบถ ๔ ประการ

๒.๓ ข้อมูลพื้นที่การวิจัย

องค์การบริหารส่วนตำบลองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาเป็นหน่วยการบริหารราชการส่วนท้องถิ่น จัดตั้งตามพระราชบัญญัติสภาตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.๒๕๓๗ ทั้งนี้ กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาฉบับ

ที่ทั่วไป เล่มที่ ๑๑๒ ตอนพิเศษ ๖ง ลงวันที่ ๒ มกราคม พ.ศ.๒๕๓๘ มีผลบังคับใช้ ตั้งแต่วันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ.๒๕๓๘ และดำเนินการตามอำนาจหน้าที่เป็นไปตามระเบียบข้อบังคับ และกฎหมายเพื่อบริการประชาชน และพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

๒.๓.๑ ที่ตั้งขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทยสภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาเขตพื้นที่

- ทิศเหนือ ติดกับ ตำบลบ้านเกาะ ตำบลจอหอ ตำบลโคกสูง ตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

- ทิศใต้ ติดกับ ตำบลมะเร็งตำบลหนองระเวียง ตำบลสุรนารีอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

- ทิศตะวันออก ติดกับ ตำบลหนองงูเหลือม ตำบลหนองยาง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

- ทิศตะวันตก ติดกับ ตำบลหัวทะเล และตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
แผนที่ตำบลบ้านโพธิ์จำนวน ๒๙.๗ ตารางกิโลเมตร

๒.๓.๒ ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไป ขององค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

สภาพดินโดยทั่วไปเป็นดินร่วน-เหนียว เหมาะแก่การใช้ประโยชน์ทางเกษตรกรรม ในปัจจุบันมีการอพยพเคลื่อนย้ายประชาชน มาอยู่ในบริเวณดังกล่าวเป็นจำนวนมาก ทำให้สภาพพื้นที่เปลี่ยนแปลง มีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้นจำนวนมาก ทำให้ภูมิประเทศเป็นสองลักษณะ คือ ชุมชนเมือง และชุมชนเกษตรดั้งเดิม

๒.๓.๓ ลักษณะภูมิอากาศ

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะภูมิอากาศเป็นแบบร้อนชื้นอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ประกอบด้วย ฤดูฝน ฤดูหนาว และฤดูร้อน เนื่องจากลักษณะพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มมีความแตกต่างของระดับพื้นดินเพียงเล็กน้อย สภาพภูมิอากาศจึงมีลักษณะค่อนข้างสม่ำเสมอตลอดพื้นที่ อุณหภูมิเฉลี่ยตามที่กรมอุตุนิยมวิทยารายงานอุณหภูมิเฉลี่ยต่ำสุด ๒๕ °C และอุณหภูมิเฉลี่ยสูงสุด ๓๓°C

องค์การบริหารส่วนตำบล องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีเขตการปกครองเต็มพื้นที่ทั้งตำบล มีเนื้อที่ทั้งตำบล จำนวน ๒๙.๗ ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ ๑๘,๕๖๒.๕๐ ไร่ รวม ๑๒ หมู่บ้าน โดยแบ่งเนื้อที่ ดังนี้

- หมู่ที่ ๑ บ้านยั้ง
- หมู่ที่ ๒ บ้านบูรณะพาณิช
- หมู่ที่ ๓ บ้านลองตอง
- หมู่ที่ ๔ บ้านหนองบัว
- หมู่ที่ ๕ บ้านวังหิน

หมู่ที่ ๖ บ้านมะค่า

หมู่ที่ ๗ บ้านแสนเมือง

หมู่ที่ ๘ บ้านโตนด

หมู่ที่ ๙ บ้านศรีพัฒนา

หมู่ที่ ๑๐ บ้านมะค่าพัฒนา

หมู่ที่ ๑๑ บ้านวนาศิริ

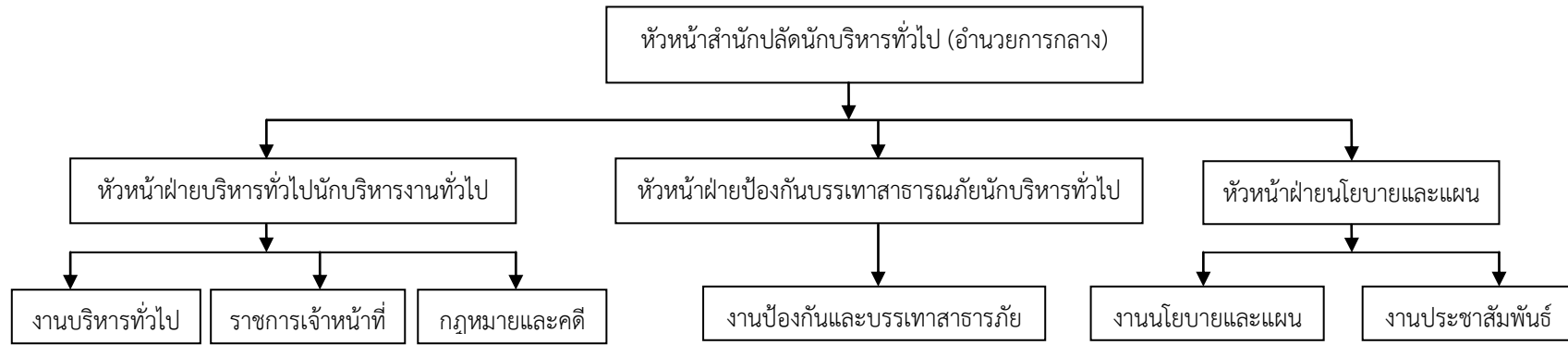
หมู่ที่ ๑๒ บ้านกระฉอด

จำนวนหมู่บ้านในเขตการปกครององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาจำนวน ๑๒ หมู่

๒.๓.๔ โครงสร้างองค์กร

แผนภูมิโครงสร้างการกำหนดส่วนราชการ การปกครององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ดังรูป

โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์

<p>นักทรัพยากรบุคคล ปง/ชง(๑)ลูกจ้างประจำ เจ้าหน้าที่ธุรการ(๑) ภารโรง(๑)</p>	<p>นิติกรชำนาญการ ชำนาญการ(๑) นักทรัพยากรบุคคล เจ้า ชำนาญการ(๑)</p>	<p>เจ้าพนักงานป้องกันบรรเทา สาธารณภัยชำนาญการ(๑) พนักงานธุรการ ปง/ชง(๑)</p>	<p>นักวิเคราะห์นโยบาย และแผนปฏิบัติการ(๑) เจ้าพนักงานป้องกันและบรรเทา สาธารณภัยปฏิบัติงาน(๑) ชำนาญงาน(๑) -เจ้าพนักงานธุรการ ปง/ปช (๑) ว่าง</p>	<p>นักประชาสัมพันธ์ พนักงานจ้างตามภารกิจ -ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ ประชาสัมพันธ์ -ผู้ช่วยนักวิชาการ(๑) พนักงานจ้างตามภารกิจ</p>
<p>พนักงานจ้างตามภารกิจ ผู้ช่วยเจ้าหน้าที่ธุรการ</p>	<p>พนักงานจ้างตามภารกิจ -ผู้ช่วยนิติกร(๑)</p>	<p>พนักงานเจ้าตามภารกิจ -พนักงานขับรถขนาดเบา(๔)</p>		

แผนภาพที่ ๒.๑ โครงสร้างองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารานุกรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ” ผลวิจัยพบว่า ประชาชนที่มารับบริการจากเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ มีความคิดเห็นว่าการบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารานุกรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เมื่อจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการรับบริการ ไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีอายุการศึกษา อาชีพประสบการณ์ ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการรับบริการ แตกต่างกัน^{๑๑๑}

การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสัปปุริสธรรม ๗” พบว่า การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสัปปุริสธรรม ๗ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากโดยมี (ค่าเฉลี่ยที่ระดับ ๓.๘๕) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านตามลำดับค่าเฉลี่ยน้อยไปหามากดังนี้คือด้านธัมมัญญู ด้านอัทธัญญู ด้านอัทธัญญู ด้านมัตตัญญู ด้านกาลัญญู ด้านปริสัญญูและด้านบุคคลัญญู^{๑๑๒}

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสงจังหวัดนครสวรรค์ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้านโดยมีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านคุณธรรมรองลงมา คือ ด้านความโปร่งใส และด้านค้ำค้ำเมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญต่างกันทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๑๓}

การศึกษาของโรงเรียนเอกชนนอกระบบในกรุงเทพมหานคร” พบว่า การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก คุณภาพการศึกษาตามมาตรฐานคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าระดับความคิดเห็นต่อคุณภาพการศึกษาอยู่ในระดับมากเรียงลำดับจากด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดไปหาน้อย คือ ด้านคุณภาพครู ด้าน

^{๑๑๑} นารีรัตน์ กว่างขวาง, “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารานุกรม ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้าที่ ๔๗.

^{๑๑๒} พระนันต์ ชยานนโท (ประเสริฐศิลป์), “การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสัปปุริสธรรม ๗”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้าที่ ๓๒.

^{๑๑๓} ธีระชัย อินทร์น้อย, ดาบตำรวจ, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้าที่ ๒๒๑-๒๒๗.

คุณภาพหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้ ด้านคุณภาพการบริหารจัดการ ด้านสนับสนุน ความร่วมมือจากภายนอกและด้านคุณภาพผู้เรียน ผู้จบการศึกษา ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารและครูเกี่ยวกับการบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่งประสบการณ์ในการปฏิบัติงานและ ประเภทโรงเรียน ผลการเปรียบเทียบ เมื่อจำแนกตามเพศ มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ^{๑๑๔}

การบริหารงานของสถานสงเคราะห์บ้านบางแค กรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔” พบว่า การบริหารของสถานสงเคราะห์บ้านบางแค กรุงเทพมหานคร ด้านการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า บุคลากรเจ้าหน้าที่ และประชาชนผู้ที่มีความเกี่ยวข้องข้องในฐานะผู้มารับบริการของสถานสงเคราะห์บ้านบางแค มีการบริหารงานของสถานสงเคราะห์บ้านบางแค กรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ มีการบริหารงาน ตามหลักพรหมวิหาร ๔ อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน การเปรียบเทียบการบริหารของสถานสงเคราะห์บางแค กรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลที่มีเพศอายุ วุฒิการศึกษา รายได้ และสถานภาพ พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลมีผลทำให้การบริหารงานของสถานสงเคราะห์บ้านบางแค กรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔ แตกต่างกันได้แก่ เพศอายุ วุฒิการศึกษา รายได้ และสถานภาพ^{๑๑๕}

ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลัก : สาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี ผลการวิจัยพบว่า ๑.ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๓๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรม อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน ๒.การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลใน อำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดงจังหวัดอุบลราชธานี แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศอายุต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๓. แนวทางในการนำหลักสาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ควรทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางแผนการทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ พูดยึดต่อกันเพื่อชักนำให้ประชาชนเกิดความสามัคคีปรองดอง และเกิดความรักความเห็นใจซึ่งกันและ

^{๑๑๔} นฤมล ราชบุรี, “การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนนอกระบบในกรุงเทพมหานคร”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้าที่ ๕๗.

^{๑๑๕} พระมหาทองดี นิปโก (สุราทิพย์), “การบริหารงานของสถานสงเคราะห์บ้านบางแค กรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้าที่ ๘๘.

กัน ทำงานเพื่อส่วนร่วมชื่อตรงต่อตนเอง ต่องาน ต่อบุคคลอื่น เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกไม่รับสินบนไม่ทุจริต ให้การช่วยเหลือจัดสวัสดิการหรือแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเสมอภาคเท่าเทียมกัน บริหารงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีวินัยในตนเองรักษากฎระเบียบที่ตั้งไว้ เคารพความคิดเห็นของกันและกัน เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมประชุมเพื่อเสนอปัญหา และความต้องการในท้องถิ่น แสดงความคิดเห็น วิจารณ์การทำงานและร้องทุกข์เรื่องราวต่าง ๆ ได้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไขพัฒนาตนเอง และองค์กรอยู่เสมอ^{๑๑๖}

ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์ผลการวิจัย พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงคิดเป็นร้อยละ ๕๕.๙ มีอายุตั้งแต่ ๒๑ – ๓๕ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๑.๕ มีระดับการศึกษา ประถมศึกษาคิดเป็นร้อยละ ๔๘.๙ มีอาชีพรับจ้าง / เกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ ๓๙.๘ เป็นประชาชนในพื้นที่คิดเป็นร้อยละ ๙๓.๐ มีรายได้ต่อเดือนไม่เกิน ๕,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๕๒.๔ ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะหลักสราณียธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สรุปได้ว่า ด้านระดับการศึกษา ด้านอาชีพ ด้านรายได้ เป็นไปตามสมมติฐาน ส่วนด้านเพศ อายุ และตำแหน่งหน้าที่ ไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ข้อเสนอแนะในการนำหลักสราณียธรรม มาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการบริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมมีดังนี้ ๑) มีความเชื่อตรงต่อหน้าที่ ในการให้บริการสาธารณะ ๒) สร้างความสามัคคีกลมเกลียวให้เกิดขึ้นทั้งกับฝ่ายเจ้าหน้าที่และฝ่ายประชาชน เพื่อความเป็นปึกแผ่นอันหนึ่งอันเดียวกันในการร่วมกันพัฒนาทั้ง ๓) ส่งเสริมข้อธรรมสาธารณะโภคี คือ การรู้จักเอื้อเพื่อแบ่งปันผลประโยชน์กันด้วยความยุติธรรม ช่วยเหลือกัน ไม่เห็นแก่ตัว ๔) ส่งเสริมการมีความคิดเห็นเป็นอย่างเดียวกัน รู้จักแสวงหาจุดร่วม และสงวนไว้ซึ่งจุดต่างของกันและกัน คิดในสิ่งที่ตรงกัน ปรับมุมมองให้ตรงกัน^{๑๑๗}

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบล กรณีศึกษา : องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ส่วนใหญ่บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในระดับมาก โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนตำบลถ้าใหญ่ ซึ่งไม่มีข้อปรับปรุงในการการบริการงานเลย ส่วนองค์การบริหารส่วนตำบลที่ต้องปรับปรุงการบริการงานมากที่สุด คือ องค์การบริหารส่วนตำบลกระปาง ควรทำการปรับปรุงมาก คือ หลักความคุ้มค่า รองลงมาองค์การบริหารส่วนตำบลกระปาง ควร

^{๑๑๖} พระมหาเอกมร ฐิตปญโญ (คงตางาม), “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลัก : สราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๐.

^{๑๑๗} อภรณ์รัตน์ เลิศไฝรอด, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๔.

ทำการปรับปรุงมาก คือ หลักนิติธรรม และองค์การบริหารส่วนตำบลเขาขาว ควรทำการปรับปรุงมาก คือ หลักความคุ้มค่า เพราะฉะนั้นองค์การบริหารส่วนตำบลควรให้ความสำคัญกับการบริหารงานหลัก ความคุ้มค่าให้มากกว่านี้เพื่อที่จะทำให้การบริหารงานในองค์การบริหารส่วนตำบลมีหลักธรรมาภิบาล ดังกล่าวในระดับมากยิ่งขึ้น^{๑๑๘}

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวังคีวิทยุ จังหวัดนครสวรรค์ ผลวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๙๘.๖๙ มีอายุต่ำกว่า ๓๑ ปี คิดเป็นร้อยละ ๙๐.๘๕ มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๘๘.๒๔ และมีตำแหน่งส่วนใหญ่ เป็นนักเรียน คิดเป็นร้อยละ ๘๗.๕๘ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีวังคีวิทยุ จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน อยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีวังคีวิทยุจังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา และตำแหน่ง ไม่แตกต่างกัน แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีวังคีวิทยุจังหวัดนครสวรรค์ บุคลากรต้องยึดหลักอิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่นด้วยความเอาใจใส่ในงานและมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอ ผลก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต^{๑๑๙}

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง ผลการวิจัยพบว่า ๑.ประชาชนมีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒. ผลเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานของตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน อายุต่างกันและระดับการศึกษาต่างกัน มีทัศนคติ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย แต่ในส่วนของประชาชนที่มีประสบการณ์ทำงานที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ จึงยอมรับสมมติฐานการวิจัยแนวทางการนำหลักธรรมาภิบาลประยุกต์ไปใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอลำปาง จังหวัดลำปาง

^{๑๑๘} กัญญา อินทนู, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลกรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอรุ่งเรือง จังหวัดนครสวรรค์”, รายงานการศึกษาอิสระ, ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น, วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐), หน้าที่ ๕๑.

^{๑๑๙} วิชญาภา เมธีวรฉัตร, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวังคีวิทยุจังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้าที่ ๙๙.

จังหวัดกำแพงเพชร เพื่อพัฒนาการบริหารงานให้สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลด้านหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใสลักษณะการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า คือ บุคลากรในองค์การโดยเฉพาะผู้บริหารต้องมีความรอบรู้ข้อกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของทางราชการ รวมทั้งการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและการเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง การปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต ยึดหลักความถูกต้อง เป็นธรรมกับทุกฝ่ายและมีความเสมอภาค เปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบกิจการภายในองค์การ และเปิดเผยข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อประชาชนอย่างตรงไปตรงมา เปิดโอกาสให้ประชาชนรับรู้เพื่อเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญและการมีส่วนร่วมทุกมิติ มีการกำหนด เป้าหมายและมาตรฐานโดยวางกรอบความรับผิดชอบต่อองค์การให้มีขอบเขตที่ชัดเจนครอบคลุมทั้งระบบงาน บริหารงานในองค์การให้เกิดความคุ้มค่า^{๑๒๐}

ตารางที่ ๒.๘ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
นารีรัตน์ กว้างขวาง, (๒๕๕๔)	กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน
พระชนันต์ ชยานนุโท, (ประเสริฐศิลป์), (๒๕๕๓)	การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสัพบุริสธรรม ๗” พบว่า การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสัพบุริสธรรม ๗
ธีระชัย อินทร์น้อย, (๒๕๕๔)	การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ความคิดเห็นของประชาชนเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้
นฤมล ราชบุรี, (๒๕๕๓)	การศึกษาของโรงเรียนเอกชนนอกระบบในกรุงเทพมหานคร” พบว่า การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษา โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก

^{๑๒๐} สุพจน์ เจริญข้า, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตรบัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๓๓.

ตารางที่ ๒.๘ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระมหาทองดี นิปิโก, (สุราทิพย์),(๒๕๕๔)	การบริหารงานของสถานสงเคราะห์บ้านบางแค กรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔” พบว่า การบริหารของสถานสงเคราะห์บ้านบางแค กรุงเทพมหานคร ด้านการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔
พระมหาเอกมร จิตญาโณ, (๒๕๕๓, หน้า ๖๐)	ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง
อาภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด, (๒๕๕๓, หน้า ๗๔)	ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสาราณียธรรม
กัณณูช อินทนู, (๒๕๕๐)	แรงจูงใจที่มีผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพนักงานส่วนตำบล กรณีศึกษา : พนักงานส่วนตำบลในเขตอำเภอทุ่งสงจังหวัดนครศรีธรรมราช”
วิษญาภา เมธีวรฉัตร,(๒๕๕๓, หน้า ๙๙)	การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวงศ์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ ผลวิจัยพบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย บุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท๔
สุพจน์ เจริญขำ, (๒๕๕๓, หน้า ๓๓)	ปฏิบัติงานของฝ่ายบริหาร ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ต้องมีความซื่อสัตย์ สุจริต ยึดหลักความถูกต้องเป็นธรรมประชาชนตรวจสอบกิจการภายในองค์กร

๒.๔.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล

การศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล ดังนี้ขึ้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบลไว้ดังนี้การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาล ของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหาร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ลูกจ้างประจำพนักงานจ้างตามภารกิจ พนักงานจ้างทั่วไป ที่มีต่อการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาล ของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (X = ๓.๘๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหาร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานองค์การ

บริหารส่วนตำบลลูกจ้างประจำพนักงานจ้างตามภารกิจ พนักงานจ้างทั่วไป มีความคิดเห็นการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาล ของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ ส่วนการเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ลูกจ้างประจำพนักงานจ้างตามภารกิจ พนักงานจ้างทั่วไป ที่มีต่อการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล ของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ตำแหน่งหน้าที่ สถานภาพ และประสบการณ์ทำงาน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล ของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ ไม่แตกต่างกัน^{๑๒๑}

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย คิดเป็นร้อยละ ๕๑.๓๐ มีอายุตั้งแต่ ๓๑ - ๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๔๐ มีระดับการศึกษา ม.๓ - ม.๖ หรือ ปวช. คิดเป็นร้อยละ ๔๙.๓๐ และมีอาชีพเกษตรกร คิดเป็นร้อยละ ๔๕.๘๐ และพบว่าประชาชนมีระดับความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล ในภาพรวมพบว่า อยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายละเอียดในแต่ละด้านพบว่า ด้านหลักความโปร่งใส อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนด้านอื่น ๆ อยู่ในระดับมากทุกด้านผลเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนกลุ่มตัวอย่างต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของประชาชนผู้ตอบแบบสอบถามที่มี เพศ อายุ ระดับการศึกษา และอาชีพต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน การนำหลักธรรมาภิบาลมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการการบริการงานขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมได้ ดังนี้ คือ รมรงค์ให้ผู้บริหารและบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภายในองค์กรอย่างจริงจัง สร้างจิตสำนึกให้บุคลากรทุกคนมีความรับผิดชอบต่อนหน้าที่ที่ตนได้รับ มอบหมายผู้บริหารควรกำหนดนโยบาย มีแผนแม่บทอย่างชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร และสามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเป็นรูปธรรมได้ ควรเปิดโอกาสให้บุคลากรในองค์การบริหารส่วนตำบลได้มีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน การดำเนินงานต่างๆ มีความโปร่งใสตรวจสอบได้ พัฒนาบุคลากรให้สามารถใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า และมีประสิทธิภาพสูงสุดต่อไป^{๑๒๒}

การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอชาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร” พบว่า ประชาชนมีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอชาณุวรลักษบุรี จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวม

^{๑๒๑} พระภานุวัฒน์ ฐิตวินโย (ทวีร่าง), “การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาล ของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๖.

^{๑๒๒} พระจรุณ ธีรปณฺโญ (เวฬุวาปี), “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๗.

อยู่ในระดับมาก ผลเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานของตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอขามเฒ่าบุรีจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน อายุต่างกันและระดับการศึกษาต่างกัน มีทัศนคติโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย แต่ในส่วนของประชาชนที่มีประสบการณ์ทำงานที่แตกต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑^{๑๒๓}

ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีอายุต่างกัน และมีตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน และมีรายได้ต่างกันมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะตามหลักธรรมาภิบาล โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่.๐๑^{๑๒๔}

ประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนาของสำนักงานเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับปานกลางว่าการบริหารการพัฒนาของสำนักงานเขตบึงกุ่มมีประสิทธิภาพสูง เห็นด้วยในระดับมากกว่า การบริหารการพัฒนาในปัจจุบันมีประสิทธิภาพสูงกว่าในอดีต และในอนาคตมีแนวโน้มที่จะมีประสิทธิภาพสูงกว่าปัจจุบันนอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยระดับปานกลางว่า การบริหารการพัฒนามีประสิทธิภาพสูงกว่าสำนักงานเขตอื่นในพื้นที่ใกล้เคียง สำหรับข้อเสนอแนะที่สำคัญ เช่น เพิ่มการพัฒนาบุคลากรทุกระดับปลูกฝังจิตสำนึกของการให้บริการ เพิ่มการมีส่วนร่วม และการควบคุมการปฏิบัติงานล้วนเป็นสิ่งจำเป็น^{๑๒๕}

การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ผู้บริหารพนักงาน และลูกจ้าง ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับมากทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหารพนักงาน และลูกจ้างต่อการบริหารงานตามหลัก

^{๑๒๓}สุพจน์ เจริญญา, ร้อยตำรวจโท, “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร,” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๖๗.

^{๑๒๔}อาภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๓.

^{๑๒๕}ชลวิทย์ อ้วนศรี, “ประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนาของสำนักงานเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร” *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย: วิทยาลัยสุโขทัยธรรมจริย, ๒๕๕๙), หน้า ๑๒.

ธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวย จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ และประสบการณ์ทำงาน พบว่าผู้บริหารพนักงาน และลูกจ้าง ขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวย มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ปัญหาในการบริหารงานพบว่า บุคลากรบางส่วนยังไม่ทราบข้อกำหนดหรือหลักธรรมาภิบาล เกี่ยวกับการบริหารงานในแต่ละส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล บุคลากรบางส่วนยังเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม และบางส่วนยังเห็นแก่พวกพ้องของตนเอง การทำงานในบางเรื่องไม่เปิดโอกาสให้ท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วม บุคลากรบางส่วนปฏิบัติงานตามความรู้สึกของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลงานที่ออกมา การจัดสรรงบประมาณขององค์การบริหารส่วนตำบล ไม่ครอบคลุมทุกพื้นที่ในเขตการปกครอง^{๑๒๖}

การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสงจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับความเป็นจริงทั้งนี้เนื่องจากการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง มีการสนับสนุนการปฏิบัติงานของพนักงานให้พนักงานมีส่วนร่วมในการบริหาร รับฟังความคิดเห็นของพนักงาน นำความคิดเห็นมาร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของวริยา เอี่ยมวิบูลย์ ได้ทำการวิจัยเรื่องศักยภาพในการปฏิบัติงานของคณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ผลการวิจัยพบว่า คณะกรรมการสนับสนุนการปฏิบัติการพัฒนาชนบทระดับตำบล มีความคิดเห็นต่อศักยภาพในการปฏิบัติงานในภาพรวมของคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล อยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างสูง^{๑๒๗}

การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ลูกจ้างประจำพนักงาน จ้างตามภารกิจ พนักงานจ้างทั่วไปที่มีต่อการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหารสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ลูกจ้างประจำ พนักงาน จ้างตามภารกิจ พนักงานจ้างทั่วไปมีความคิดเห็นการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ อยู่ในระดับมากทุกข้อ ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ พบว่า บุคลากรบางส่วนยังไม่ทราบข้อกำหนดหรือข้อบัญญัติต่างๆ เกี่ยวกับการบริหารงานในแต่ละส่วนขององค์การบริหารส่วนตำบล บุคลากรบางส่วนยังเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ผู้บริหารขาดการนำหลักธรร

^{๑๒๖} พระคณพศ กิตติสาร, “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๖๐.

^{๑๒๗} พระมหาสุวิทย์ชา สิริวิพัฒน์, “การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๑.

มาภิบาลมาใช้ในการบริหาร ตลอดถึงความไม่เป็นกลางของผู้บริหารเป็นส่วนใหญ่ไม่ว่าจะเป็นด้านการจัดสรรคนให้ตรงกับงาน เรื่องการประเมินขั้น ประเมินตำแหน่ง และไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้นผู้ใต้บังคับบัญชาต้องการให้ผู้บริหารมีความเป็นกลางควรดูแลเอาใจใส่ผู้ใต้บังคับบัญชาให้เกิดความสุขสนุกกับการทำงานด้วย ผู้บริหารต้องมีความกรุณาต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกคนมีการจัดสรรงานให้เท่าๆ กันและเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชามีความทุกข์ ต้องช่วยเหลือและหาวิธีหรือผ่อนจากหนักให้เป็นเบาพูดให้กำลังใจกับผู้ใต้บังคับบัญชาที่ปฏิบัติหน้าที่ไม่รักชอบเฉพาะผู้ใต้บังคับบัญชาคนใดคนหนึ่ง และควรให้โอกาสทั้งสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชาในการที่ผู้ใต้บังคับบัญชาจะมีความเจริญก้าวหน้า^{๑๒๘}

ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสภาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสภาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสภาราณียธรรมอยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสภาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานีโดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า ประชาชนที่มีระดับการศึกษา อาชีพ และรายได้ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักสภาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ซึ่งยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มีเพศ อายุต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แนวทางในการนำหลักสภาราณียธรรมมาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ควรทำงานรับใช้ประชาชนอย่างเสมอต้นเสมอปลาย วางแผนการทำงานให้เหมาะสม เรียงลำดับความสำคัญของปัญหาโดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อส่วนรวมเป็นสำคัญ เว้นจากการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองและพรรคพวกไม่รับสินบนไม่ทุจริต ให้การช่วยเหลือจัดสวัสดิการหรือแบ่งปันผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนอย่างทั่วถึงเสมอภาคเท่าเทียมกัน^{๑๒๙}

ทศพิธราชธรรมกับการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบางเพ็ริย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางเพ็ริย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ มีความคิดเห็นว่า ทศพิธราชธรรมกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางเพ็ริย อำเภอบางบ่อจังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ทั้งนี้เนื่องจากการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลมีการ

^{๑๒๘} พระภานุวัฒน์ ฐิตวินโย, “การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๔๔.

^{๑๒๙} พระมหาเอกอมร จิตญาโณ, “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสภาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๑.

บริการที่ดีแก่ประชาชนพอสมควรซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **วรุฒิ สิงห์นิล** ได้วิจัยเรื่อง “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลกองนางอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย” ผลการวิจัยพบว่า ระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อองค์การบริหารส่วนตำบลกองนาง อำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง^{๑๓๐}

ปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอโขงชัย จังหวัดกาฬสินธุ์” ผลการวิจัยพบว่า

๑.สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวม และจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่ามีปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวมและเป็นรายด้าน ๓ ด้าน อยู่ในระดับปานกลาง คือ ด้านการบริหารงานบุคคลด้านการบริหารงานคลังและงบประมาณด้านโครงสร้างและระบบงานส่วนด้านการบริหารงานพัสดุมีปัญหาในการบริหารงานอยู่ใน ระดับน้อย

๒.สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่ปฏิบัติหน้าที่เป็นประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า มีปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวม และเป็นรายด้านอยู่ในระดับปานกลางมีด้านการบริหารงานบุคคลและด้านการบริหารงานคลังและงบประมาณและมีปัญหาในระดับน้อยในด้านโครงสร้างและระบบงาน และการบริหารงานพัสดุส่วนคณะกรรมการบริหารส่วนตำบล พบว่ามีปัญหาโดยรวมและด้านการบริหารงานบุคคลอยู่ในระดับปานกลาง และมีปัญหาระดับน้อยในด้านการบริหารงานคลังและงบประมาณและโครงสร้างและระบบงาน และสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลนอกจากนี้ยังมีปัญหาในการบริหารงานอยู่ในระดับปานกลาง ในด้านการบริหารงานคลังและงบประมาณด้านการบริหารงานบุคคล และโครงสร้างและระบบ และมีปัญหาอยู่ในระดับน้อยในด้านการบริหารงานพัสดุ

๓.สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีระดับการศึกษาประถมศึกษามัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย/ปวช. หรือเทียบเท่า อนุปริญญา/ปวส. หรือเทียบเท่า พบว่ามีปัญหาในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวมและเป็นรายด้านไม่แตกต่างกันสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลที่มีตำแหน่งประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลคณะกรรมการองค์การบริหารส่วนตำบลและสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลมีความคิดเห็นกับปัญหาในการบริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน^{๑๓๑}

การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ตามความคิดเห็นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบล ในอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในอำเภอนาแก โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าประชาชนมีความคิดเห็นค่อนข้างดีต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาแกตามหลักสังคห

^{๑๓๐} ภาณุพล ภูษา, “ทศพิธราชธรรมกับการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลบางเพ็ญ อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๓.

^{๑๓๑} เรียงชัย ตั้งรุ่งเรืองอยู่, “ปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอโขงชัย จังหวัดกาฬสินธุ์”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชานโยบายสาธารณะ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๗), หน้า ๓๑.

วัตถุประสงค์ ทั้งนี้เพราะว่า องค์การบริหารส่วนตำบลได้มีการพัฒนาท้องถิ่นของตนโดยการทำโครงการต่างๆให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนปัญหาของประชาชนได้รับการตอบสนองและได้รับการแก้ไขอย่างรวดเร็ว ทำให้ท้องถิ่นมีความเจริญก้าวหน้าประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนอกจากนี้แล้วองค์การบริหารส่วนตำบลยังกระจายผลประโยชน์สิทธิประโยชน์อันพึงมีพึงได้แก่ประชาชนในท้องถิ่นได้อย่างทั่วถึงกันและการเข้าไปใช้บริการขององค์การ ประชาชนก็ได้รับการบริการได้รับการแนะนำการช่วยเหลือด้วยคำพูดที่ดีคำพูดที่ไพเราะเป็นกันเองกับประชาชน^{๑๓๒}

ตารางที่ ๒.๙ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับองค์การบริหารส่วนตำบล

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระภิกษุวัฒน์ จิตวินโย (๒๕๕๔)	การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก
พระจรุณ ชีรปัญญา (เวฬุวาปี), (๒๕๕๓ :๑๐๗)	การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย อยู่ในระดับมาก
อาภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด, (๒๕๕๔)	ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสราณีธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์” พบว่า ประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะตามหลักสราณีธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบล
ชลวิทย์ อ้วนศรี, (๒๕๕๙)	ประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนาของสำนักงานเขตบึงกุ่ม กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เห็นด้วยในระดับปานกลางว่าการบริหารการพัฒนาของสำนักงานเขตบึงกุ่มมีประสิทธิภาพสูง เห็นด้วยใน

^{๑๓๒}พระยุทธิภูมิ ธรรมธโร, “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ตามความคิดเห็นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาแก จังหวัดนครพนม”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๔.

ตารางที่ ๒.๙ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
พระคณพศ กิติติสาโร, (๒๕๕๔)	การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอบางกรวยมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล โดยรวมอยู่ในระดับมาก ทุกด้าน
พระมหาสุวิทย์ฯ สิริวิฑฒโน ,(๒๕๕๔)	การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช” ผลการวิจัยพบว่า พนักงานส่วนใหญ่มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสงจังหวัดนครศรีธรรมราช โดยรวมอยู่ในระดับมาก
พระภานุวัฒน์ จิตญาโณ, (๒๕๕๔)	การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์” ผลการวิจัยพบว่า ความคิดเห็นของผู้บริหารสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์ โดยรวมอยู่ในระดับมาก
พระมหาเอกอมร จิตญาโณ, (๒๕๕๔)	ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอดอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี” ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ทุกด้าน
พระยุทธิภูมิ ธมมธโร,(๒๕๕๓)	การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ตามความคิดเห็นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ในอำเภอนาแก โดยภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๒.๙ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ภาณุพล ภูเขา, (๒๕๕๔)	ทศพิธราชธรรมกับการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบางเพรียง อำเภอบางป๋อ จังหวัดสมุทรปราการ” ผลการวิจัยพบว่า ประชาชนที่อาศัยอยู่ในตำบลบางเพรียง อำเภอบางป๋อ จังหวัดสมุทรปราการ มีความคิดเห็นวาทศพิธราชธรรมกับการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบางเพรียง อำเภอบางป๋อ จังหวัดสมุทรปราการ โดยภาพรวม
เริงชัย ตั้งรุ่งเรืองอยู่, (๒๕๕๗)	ปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอซ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์” ผลการวิจัยพบว่า ๑. สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวม และจำแนกตามระดับการศึกษา พบว่ามีปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลโดยรวมและระบบงานสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
สุพจน์ เจริญญา, (๒๕๕๔)	องค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า ใช้หลักธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาพรวมทุกด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทั้งผู้บริหาร พนักงานราชการ เจ้าหน้าที่ และลูกจ้างให้ความสำคัญในการใช้หลักธรรมาภิบาล

๒.๔.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔

ชาตรี แนวจำปา ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติ หน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร" ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการ ปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะและด้านจิตตะ ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับมาก สำหรับการประยุกต์ใช้ อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับปานกลางบุคลากรที่มีเพศ ระดับการศึกษา และตำแหน่งที่ต่างกัน มีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ส่วนบุคลากรที่มีอายุ และรายได้ต่อเดือนต่างกันมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมแตกต่างกัน ทุกคนต้องใช้

อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติงาน ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงานปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงาน และมีการตรวจสอบ ความสำเร็จในงานอยู่เสมอ^{๑๓๓}

ณัฐณี เลิศเรืองเจริญ ได้วิจัยเรื่อง การใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลมหาชัย ๒ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร” พบว่า พยาบาลโรงพยาบาลมหาชัย ๒ ที่มีเพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษา และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน มีการใช้อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน และที่มีอายุแตกต่างกันมีการใช้หลักอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน แต่มีการใช้หลักวิมังสาในการปฏิบัติหน้าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๓๔}

พระมหาสุวิทย์ชา สิริวฑฒ ได้วิจัยเรื่อง โนการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่า ๑. พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยเท่ากับ ๓.๘๘) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า พนักงานมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน ๒. การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานในการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พนักงานที่มี เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ประสบการณ์ในการทำงาน และรายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ๓. ผลการศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะ ส่วนใหญ่เกิดจากสาเหตุ ๓ ส่วนด้วยกันคือ ส่วนแรกเกี่ยวกับตัวผู้บริหารขององค์กร ที่ใช้อำนาจการตัดสินใจฝ่ายเดียวและปัญหาความไม่เป็นกลางของผู้บริหารส่วนที่ ๒ เกี่ยวกับพนักงานผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาที่ขาดวุฒิภาวะทางการควบคุมอารมณ์ ทำให้ขาดสติ ไม่มีเหตุผลในการตัดสินใจในการทำงาน รวมไปถึงการขาดการจัดการระเบียบภายในองค์กรเกี่ยวกับการบริการประชาชน^{๑๓๕}

สุธาดา สนธิเวช ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของพระสงฆ์ต่อการบริหารจัดการโรงพยาบาลสงฆ์” ผลการวิจัย ระดับความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่มีต่อการให้บริการในโรงพยาบาลสงฆ์ของพระสงฆ์สามเณร ด้านระบบการให้บริการและด้านผู้ให้บริการตามหลักพรหมวิหาร ๔ พระสงฆ์-สามเณร มีระดับความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการโรงพยาบาลสงฆ์ตามปัจจัยระบบการให้บริการภาพรวมอยู่ในระดับสูง เปรียบเทียบความพึงพอใจของพระสงฆ์ที่เป็นผู้ป่วยในและผู้ป่วย

^{๑๓๓} ชาตรี แนวจำปา, “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒) , หน้า ๗๕.

^{๑๓๔} ณัฐณี เลิศเรืองเจริญ, “การใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลมหาชัย ๒ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร”, **สารนิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๖๑.

^{๑๓๕} พระมหาสุวิทย์ชา สิริวฑฒโน, “การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔) , หน้า ๖๙.

นอกด้านระบบการให้บริการโดยรวม มีความพึงพอใจไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายละเอียด พบว่ามีความพึงพอใจแตกต่างกัน ประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการในการให้บริการพระสงฆ์ของโรงพยาบาลสงฆ์ จากหัวหน้าการพยาบาลผู้ป่วยนอก และหัวหน้าการพยาบาลผู้ป่วยใน มีแนวทางการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพคล้ายคลึงกัน เริ่มจากต้องกำหนดแผนงาน ดำเนินการตามแผน ประเมินผลการทำงาน ติดตามประสานงาน และควบคุม ให้ข้อมูลข่าวสารที่จำเป็นและเป็นประโยชน์ ต่อองค์กรตลอดจนการติดตามผลงานอย่างต่อเนื่อง ให้กำลังใจต่อผู้ปฏิบัติงาน^{๑๓๖}

พระมหาวุฒิกิจ บัวทอง ได้วิจัยเรื่อง การใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม ๗" ผลการศึกษาพบว่า ครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่ม ๗ มีความคิดเห็น เกี่ยวกับการใช้อิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนครู ที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ต่างกัน และผู้มีประสบการณ์ทำงานต่างกันก็ มีความคิดเห็นเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนแตกต่างกัน ส่วนครูที่ปฏิบัติงานในโรงเรียนที่มีขนาดต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนไม่ต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าด้านวิริยะแตกต่างกัน^{๑๓๗}

วิชญาภา เมธีวรฉัตร ได้วิจัยเรื่อง พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์ ในด้านฉันทะ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ผลการวิจัยพบว่าบุคลากรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมาก ข้อค้นพบดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้บริหารและบุคลากรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านฉันทะมาก โดยบุคลากรมีความพอใจที่ทำการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รักและพอใจในการที่จะได้รับการพัฒนาตนเอง พึงพอใจในหน้าที่ที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่ มีความพร้อมที่จะให้มีการพัฒนาตนเองทั้งกายและใจ มีส่วนร่วมในการพัฒนางานในโรงเรียน มีความพอใจที่โรงเรียนมีการพัฒนาอยู่เสมอ มีการพัฒนาด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาตนเองอยู่เสมอ โรงเรียนยังเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการพัฒนางานในโรงเรียนโรงเรียนมีการสนับสนุนให้มีการพัฒนาตนเองอย่างสม่ำเสมอ และ โรงเรียนมีการจัดบุคลากรไปรับการฝึกอบรมภายนอกสถานที่อย่างสม่ำเสมอทั้งนี้เพราะฉันทะมีความหมายว่า ความพอใจความรัก ความชอบ ความสนใจในสิ่งที่ทำ คือ มีใจรักการทำงาน เมื่อมีหน้าที่รับผิดชอบในกิจการใดแล้วก็มีจิตใจรักในงานนั้น มีความตั้งใจที่จะทำงานพอใจที่ได้ทำงานชิ้นนั้น^{๑๓๘}

^{๑๓๖} สุธาดา สนธิเวช, “ความพึงพอใจของพระสงฆ์ต่อการบริหารจัดการโรงพยาบาลสงฆ์”, **วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๙.

^{๑๓๗} พระมหาวุฒิกิจ บัวทอง, “การใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม ๗”, **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๒), หน้า ๗๓.

^{๑๓๘} วิชญาภา เมธีวรฉัตร. “พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยา จังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๔.

พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน) ได้วิจัยเรื่อง การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” พบว่าการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการนำหลักอิทธิบาท ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา มาใช้ในการปฏิบัติงานในระดับมากที่สุดยกเว้นด้านฉันทะ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนำมาใช้ในการปฏิบัติงานในระดับมาก^{๑๓๙}

พระสุนันท์ กิตติสทโท (สายพิมพ์พงษ์) ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงาน ศึกษากรณีผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาตำบลเกวียนจังหวัดนครราชสีมา” ผลการศึกษาพบว่า ธรรมะที่เรียกว่า อิทธิบาท ๔ เป็นธรรมะที่แสดงให้เห็นถึงหลักการทำงานให้บรรลุความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้และสามารถนำไปใช้ในการประกอบกิจการและอาชีพได้ทุกประเภทส่วนผลจากการศึกษาในพื้นที่ตำบลตำบลเกวียนของกลุ่มผู้ประกอบการอาชีพทำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผานั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างชาวตำบลเกวียนได้ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการทำงานครบทุก ๔ องค์ประกอบ คือ มีความพึงพอใจ มีความรักในอาชีพการงาน (ฉันทะ) มีความขยันหมั่นเพียรมุ่งมั่น (วิริยะ) มีการเอาใจใส่ดูแล (จิตตะ) และมีการพิจารณาหาช่องทางในการปฏิบัติงานให้เหมาะสม (วิมังสา) ซึ่งผลจากการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ทำให้ชาวตำบลเกวียนได้ทำงานในอาชีพที่ตนเองรักอย่างต่อเนื่องและนำมาซึ่งความสำเร็จในกิจการงานอาชีพ และกลุ่มคนที่เลิกหรือหยุดกิจการนั้นมักบกพร่องในการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ข้อใดข้อหนึ่งโดยเฉพาะข้อที่ ๑-๒ และเมื่อวิเคราะห์ถึงกลุ่มที่มีพื้นฐานอาชีพ (ความรู้ ต่างกัน) ก็พบว่าทั้ง ๓ กลุ่ม สามารถประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการประกอบอาชีพได้เป็นอย่างดีทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัวในการทำงานจากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับองค์การบริหารส่วนตำบล^{๑๔๐}

มาริษา ชุกิตติพงษ์ ได้วิจัยเรื่อง คุณภาพชีวิตในการทำงาน อิทธิบาท ๔ และความผูกพันต่อองค์การของพนักงานบริษัทผลิตภัณฑ์ยานยนต์” ผลการศึกษาพบว่า ระดับ คุณภาพชีวิตในการทำงาน ระดับความผูกพันต่อองค์การอยู่ในระดับปานกลาง และอิทธิบาท ๔ อยู่ใน ระดับสูง พนักงานที่มีระดับการศึกษาและอายุงานต่างกันมีความผูกพันต่อองค์การแตกต่างกัน พนักงานที่มีระดับการศึกษาต่างกันสถานภาพสมรสต่างกันและอายุงานต่างกันมีความผูกพันต่อ องค์การต่างกัน คุณภาพชีวิตในองค์การมีความสัมพันธ์ทางบวกกับองค์การและอิทธิบาท ๔ มี ความสัมพันธ์ทางบวกกับความผูกพันต่อองค์การคุณภาพชีวิตในการทำงานด้านโอกาสในการก้าวหน้า และความมั่นคง ด้าน

^{๑๓๙} พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน), “ การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖๒.

^{๑๔๐} พระสุนันท์ กิตติสทโท (สายพิมพ์พงษ์), “ การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงานศึกษากรณีผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาตำบลเกวียน จังหวัดนครราชสีมา” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๔๓.

คำตอบแทนที่ยุติธรรมและเหมาะสมอิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ สามารถร่วมกัน พยายามความผูกพันต่อองค์การได้^{๑๔๑}

พระสุพิตร เขมวีโร (บุญบรรล), ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล : กรณีศึกษา เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า พนักงานเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาลเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พนักงานเทศบาลเมืองลัดหลวง มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้านโดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านฉันทะ และด้านวิมังสา^{๑๔๒}

ไพบุลย์ ตั้งใจ ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษาบริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการศึกษาพบว่า การเปรียบเทียบประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ ฝ่ายที่สังกัด และประสบการณ์ทำงาน พบว่า ปัจจัยส่วนบุคคลไม่มีผลทำให้ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงาน บริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ไม่แตกต่างกัน จึงไม่ยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ได้แก่ รายได้ยังไม่เพียงพอ สภาพแวดล้อมยังไม่ค่อยสะอาด สวัสดิการยังไม่ครอบคลุมเทคโนโลยีในด้านงานเอกสารยังไม่ดีพอสถานที่จอดรถน้อย และยังคงเสียค่าที่จอดรถ ความล่าช้าด้านเอกสาร การให้คำปรึกษาก็ยังไม่ดีเท่าที่ควร และเจ้าหน้าที่ยังไม่เพียงพอ ดังนั้นแนวทางการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาประยุกต์ใช้ในการเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานบริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ สามารถพิจารณาได้ ๔ ด้าน โดยการพัฒนาด้านฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานให้ดียิ่งขึ้น^{๑๔๓}

ชาติรี แนวจำปา ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้อิทธิบาท๔ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การประยุกต์ใช้อิทธิบาท๔ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานครพบว่าบุคลากร

^{๑๔๑}มาริษา ชุกิตติพงษ์, “คุณภาพชีวิตในการทำงานอิทธิบาท ๔ และความผูกพันต่อองค์การของพนักงานบริษัทผลิตอุปกรณ์ยานยนต์”, **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**, (จิตวิทยาอุตสาหกรรม บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

^{๑๔๒}พระสุพิตร เขมวีโร (บุญบรรล), “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๖๓.

^{๑๔๓}ไพบุลย์ ตั้งใจ, “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษาบริษัท แอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๒.

มีการประยุกต์ใช้อธิบาท๔ได้แก่ด้านฉันทะด้านวิริยะด้านจิตตะและด้านวิมังสาในการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าการประยุกต์ใช้อธิบาท๔ด้านฉันทะด้านวิริยะและด้านจิตตะในการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับมากสำหรับการประยุกต์ใช้อธิบาท ๔ ด้านวิมังสาในการปฏิบัติหน้าที่อยู่ในระดับปานกลางการเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้อธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยกรุงเทพมหานครจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลพบว่าบุคลากรที่มีเพศระดับการศึกษาและตำแหน่งที่ต่างกันมีการประยุกต์ใช้อธิบาท๔ในการปฏิบัติหน้าที่โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้ส่วนบุคลากรที่มีอายุและรายได้ต่อเดือนต่างกันมีการประยุกต์ใช้อธิบาท๔ในการปฏิบัติหน้าที่โดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๑จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๔๔}

วิชญาภา เมธีวรฉัตร ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์ผลวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายคิดเป็นร้อยละ๙๘.๖๙มีอายุต่ำกว่า๓๑ปีคิดเป็นร้อยละ ๙๐.๘๕มีวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีคิดเป็นร้อยละ๘๘.๒๔และมีตำแหน่งส่วนใหญ่เป็นนักเรียนคิดเป็นร้อยละ๘๗.๕๘การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท๔ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์พบว่าบุคลากรมีการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท๔ได้แก่ด้านฉันทะด้านวิริยะด้านจิตตะและด้านวิมังสาในการปฏิบัติหน้าที่โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านอยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท๔ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์จำแนกตามเพศอายุระดับการศึกษาและตำแหน่งไม่แตกต่างกันแนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท๔ของโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์บุคลากรต้องยึดหลักอิทธิบาท๔ในการปฏิบัติหน้าที่ซึ่งจะส่งผลให้เป็นผู้ที่มีความรักความพอใจในงานปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่นด้วยความเอาใจใส่ในงานและมีการตรวจสอบความสำเร็จในงานอยู่เสมอผลก็คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารและตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต^{๑๔๕}

อาภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด ได้วิจัยเรื่อง ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรดจังหวัดนครสวรรค์” พบว่าประชาชนมีความพึงพอใจต่อการบริการสาธารณะตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรดจังหวัดนครสวรรค์โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากผลเปรียบเทียบความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรดจังหวัดนครสวรรค์โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลประชาชนที่มีเพศต่างกันมีอายุต่างกันและมีตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะตามหลักสราณียธรรมโดยภาพรวม

^{๑๔๔}ชาตรี แนวจำปา, “การประยุกต์ใช้อธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒) , หน้า ๕๓.

^{๑๔๕}วิชญาภา เมธีวรฉัตร, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังสรรค์วิทยาจังหวัดนครสวรรค์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๙๙.

ไม่แตกต่างกันส่วนประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันและมีรายได้ต่างกันมีความพึงพอใจต่อการให้บริการสาธารณะตามหลักสราณียธรรมโดยภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ^{๑๔๖}
๐.๑

พัชรี ชำนาญศิลป์ ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีพนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท๔ ”พบว่าบุคลากรมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีพนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท๔โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านได้แก่ด้านฉันทะด้านวิริยะด้านจิตตะด้านวิมังสาพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้านผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีพนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท๔ได้แก่ด้านฉันทะด้านวิริยะด้านจิตตะด้านวิมังสาจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลได้แก่เพศอายุสถานภาพระดับการศึกษาและรายได้พบว่าบุคลากรที่มีสถานภาพและระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีพนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท๔แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนบุคลากรที่มีเพศอายุรายได้ต่างกันมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีพนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท๔ไม่แตกต่างกัน ^{๑๔๗}

ทรงสิริ เฉลิมชัยกิจ ได้วิจัยเรื่อง การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินี” มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินีในด้านการให้บริการอย่างเท่าเทียมกันการให้บริการอย่างรวดเร็วถูกต้องแม่นยำด้านความเพียงพอของทรัพยากรที่ให้บริการการให้บริการอย่างต่อเนื่องและการให้บริการอย่างมีคุณภาพด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยและเพื่อเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินีจำแนกตามเพศอายุอาชีพระดับการศึกษาวัตถุประสงค์ในการใช้บริการจำนวนครั้งครั้งในการมาใช้บริการวันที่เข้าใช้บริการช่วงเวลาในการใช้บริการและระยะเวลาในการเข้าใช้บริการผลการศึกษาค้นคว้าพบว่าการศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินีทั้ง๕ด้านได้แก่ด้านการให้บริการอย่างเท่าเทียมกันการให้บริการอย่างรวดเร็วถูกต้องแม่นยำด้านความเพียงพอของทรัพยากรที่ให้บริการการให้บริการอย่างต่อเนื่องและการให้บริการอย่างมีคุณภาพด้วยเทคโนโลยีที่ทันสมัยโดยภาพรวมมีการปฏิบัติในระดับมากส่วนผลการเปรียบเทียบความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินีจำแนกตามเพศอายุอาชีพระดับการศึกษาวัตถุประสงค์ในการใช้บริการจำนวนครั้งในการใช้บริการวันที่เข้าใช้บริการช่วงเวลาในการใช้บริการและระยะเวลาในการเข้าใช้บริการพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ๐.๐๕ ^{๑๔๘}

^{๑๔๖} อภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด, “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๔.

^{๑๔๗} พัชรี ชำนาญศิลป์, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีพนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท๔”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัยบัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๙๒.

^{๑๔๘} ทรงสิริ เฉลิมชัยกิจ, “การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินี”, *วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (สาขาวิชานโยบายสาธารณะ : มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒), หน้า ๖๓.

ประจันต์ ธารศิริสิน ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการให้บริการประชาชนของเทศบาลเมืองจังหวัดสมุทรปราการมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบริการประชาชนและเพื่อศึกษาประสิทธิภาพในการให้บริการแก่ประชาชนของเทศบาลนครสมุทรปราการกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้รับบริการที่มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านและอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครสมุทรปราการของแต่ละครัวเรือนซึ่งจัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามและทำการประมวลผลข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์โดยใช้สถิติการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (Statistical Package for the Social Sciences) สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์คือค่าร้อยละเฉลี่ยและค่าไคสแควร์ผลการวิจัยพบว่าประสิทธิภาพในการให้บริการประชาชนของเทศบาลนครสมุทรปราการในกิจกรรมบริการด้านสาธารณสุขบุคคลโดยการออกไปให้บริการในพื้นที่ต่าง ๆ นั้นอยู่ในระดับพอใช้ส่วนกิจกรรมบริการเฉพาะด้านที่ประชาชนเป็นผู้ไปติดต่อขอรับบริการณสำนักงานเทศบาลอยู่ในระดับดีสรุปประสิทธิภาพในการทำงานของเทศบาลเกี่ยวกับการให้บริการประชาชนในภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ผลการพิสูจน์สมมติฐานพบว่าปัจจัยภูมิหลังของประชาชนได้แก่อายุสถานภาพสมรสการศึกษาอาชีพรายได้และลักษณะที่อยู่อาศัยมีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการให้บริการประชาชนของเทศบาลนครสมุทรปราการตามที่ได้ตั้งสมมติฐานไว้ยกเว้นปัจจัยด้านเพศและประสิทธิภาพในการทำงานของเทศบาลนครสมุทรปราการขึ้นอยู่กับบริการแก่ประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลซึ่งก็เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้^{๑๔๙}

วัชรารมณ์ เกตุค่างพลู ได้วิจัยเรื่อง “ความคิดเห็นผู้ใช้บริการต่อการบริการหอพักหญิงในเขตชอย๗ถึงชอย๑๑ถนนสุนทรารายณ์อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา” พบว่าคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ใช้บริการที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง ๑๘ ปีถึง ๒๐ ปีมีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๓๐๐๐ บาทและกว่าครึ่งของกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีระดับการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีมีระยะเวลาที่เข้าเป็นการเช่ารายเดือนและมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภออื่นของจังหวัดนครราชสีมาส่วนความคิดเห็นต่อการบริการหอพักหญิงของผู้ใช้บริการทั้ง ๔ ด้านในภาพรวมอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลางโดยมีด้านรักษาความปลอดภัยภายในหอพักมีระดับความเห็นด้วยมากเป็นอันดับแรกรองลงมาคือด้านการดูแลรักษาความสะอาดภายในหอพักด้านอุปกรณ์อำนวยความสะดวกภายในหอพักและการบริการเสริมภายในหอพักตามลำดับ^{๑๕๐}

กัญแก้วพารณ์ กลิ่นนิ่มนวล ได้วิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” ผลการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ตามทัศนะของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๒๖$) ส่วนด้านวิริยะ จิตตะ และวิมังสา อยู่ในระดับมาก ผลการเปรียบเทียบทัศนะของบุคลากรต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคลของบุคลากร

^{๑๔๙} ประจันต์ ธารศิริสิน, “ประสิทธิภาพการให้บริการประชาชนของเทศบาลเมืองจังหวัดสมุทรปราการ”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๓), หน้า ๗๓.

^{๑๕๐} วัชรารมณ์ เกตุค่างพลู, “ความคิดเห็นผู้ใช้บริการต่อการบริการหอพักหญิงในเขตชอย๗ถึงชอย๑๑ ถนนสุนทรารายณ์อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (สาขาการจัดการทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑), หน้า ๖๒.

ผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่า บุคลากรที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา ตำแหน่ง และรายได้ต่างกันมีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกันจึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บุคลากรที่มีเพศต่างกันมีทัศนคติต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๕๑}

โดยสรุป ปัญหาในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา ด้านการบริหารงานพัสดุมีปัญหาในการบริหารงานอยู่ในระดับน้อยแต่ในด้านการบริหารงานบุคคล ด้านการบริหารงานคลังและงบประมาณ ด้านโครงสร้างและระบบงานอยู่ในระดับปานกลางจึงควรหาแนวทางในการส่งเสริมและพัฒนาบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลให้มีความส่วนร่วมถึงกันและกันความสามัคคีในการปฏิบัติงานให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อองค์การจะได้บริหารงานอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

ตารางที่ ๒.๑๐ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหลักอิทธิบาท ๔

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
ชาติรี แนวจำปา, (๒๕๕๓)	การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่าการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔
ณัฐณี เลิศเรืองเจริญ, (๒๕๕๐)	การใช้อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน และที่มีอายุแตกต่างกันมีการใช้อิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน
พระมหาสุวิทย์ฯ สิริวฑฒโน, (๒๕๕๔)	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานในการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔
สุชาติ สอนิเวช, (๒๕๕๑)	ความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการโรงพยาบาลสงฆ์ตามปัจจัยระบบการให้บริการภาพรวมอยู่ในระดับสูง
พระมหาวุฒิกกร บัวทอง, (๒๕๕๒)	การใช้อิทธิบาท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนครู ที่มีสถานภาพต่างกันมีความคิดเห็นเกี่ยวกับอิทธิบาท ๔

^{๑๕๑} กัญแก้วพารณ กลินนิมณฑล, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๘.

ตารางที่ ๒.๑๐ (ต่อ)

นักวิชาการหรือแหล่งข้อมูล	แนวคิดหลัก
วิษญาภา เมธีวรฉัตร, (๒๕๕๓, หน้า ๙๙)	ความพอใจที่ทำการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รักและพอใจในการที่จะได้รับการพัฒนาตนเอง พึงพอใจในหน้าที่ที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่หน้าที่
วิษญาภา เมธีวรฉัตร, (๒๕๕๓, หน้า ๙๙)	ความพอใจที่ทำการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ รักและพอใจในการที่จะได้รับการพัฒนาตนเอง พึงพอใจในหน้าที่ที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่หน้าที่รับผิดชอบ
พระวุฒิพงษ์ ธารวจิตโต (รักเรียน), (๒๕๕๓)	การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช”พบว่า๑.พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔
มาริษา ชุกิตติพงษ์, (๒๕๕๐)	ระดับความผูกพันต่อองค์การอยู่ในระดับปานกลางและอิทธิบาท ๔ อยู่ใน ระดับสูงพนักงานที่มีระดับการศึกษาและอายุงานต่างกันมีความผูกพันต่อองค์การแตกต่างกัน

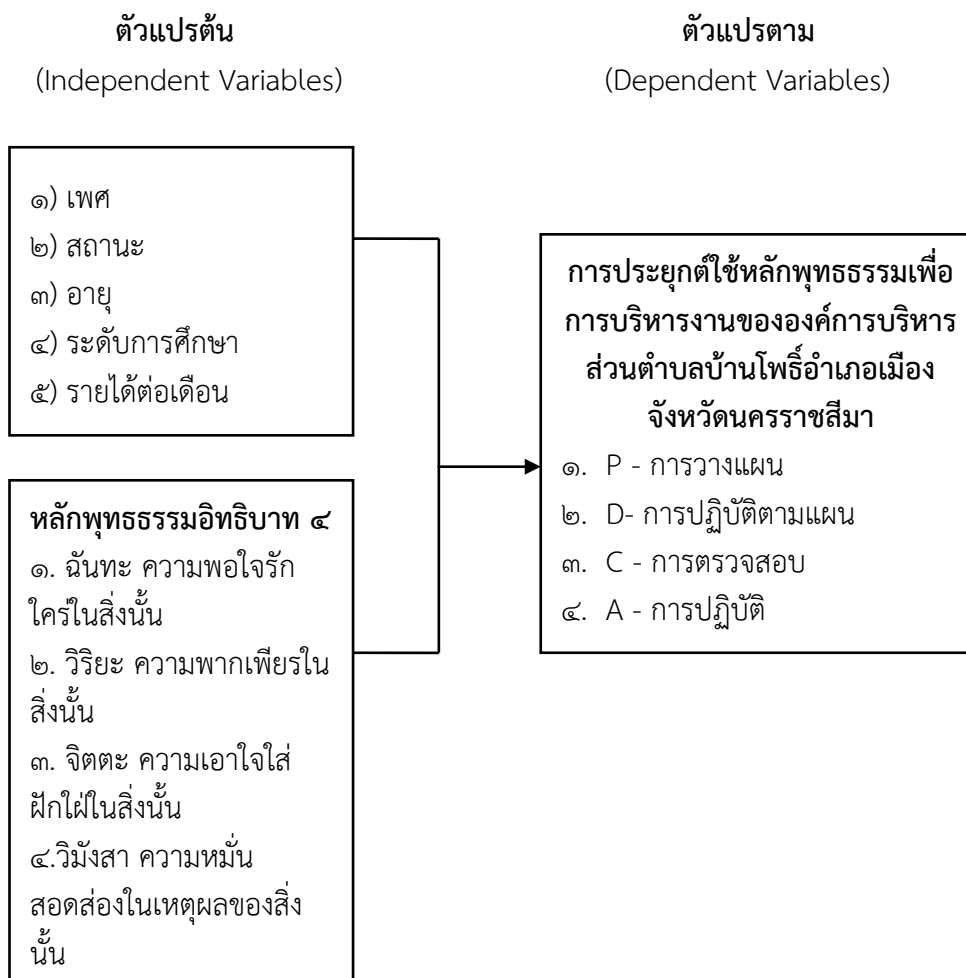
จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เกี่ยวข้อง กับการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ที่กล่าวมาข้างต้นนั้นพอสรุปได้ว่า ประชาชนมีความพึงพอใจในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีความเหมาะสมชัดเจนรวดเร็วพนักงานควรพูดจาทักทายด้วยน้ำเสียงที่จริงใจสุภาพดูแลเอาใจใส่ผู้มาใช้บริการอยู่เสมอ และควรให้บริการโดยยึดกฎระเบียบให้ความเท่าเทียมกันและเป็นธรรมในส่วนของผู้บริหาร พบว่า มีความเข้าใจในหลัก อิทธิบาท ๔ ไม่ชัดเจนจึงไม่สามารถนำหลักอิทธิบาท ๔ ไปใช้ในการบริหารได้อย่างเต็มประสิทธิภาพได้

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ได้กำหนดแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework) ประกอบด้วย ตัวแปรต้น (Independent Variables) และตัวแปรตาม (Dependent Variables) ดังนี้

ตัวแปรต้น (Independent Variables) คือ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา รายได้ต่อเดือน

ตัวแปรตาม (Dependent Variables) คือ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาแสดงในแผนภาพที่ ๒.๑ ได้ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัยการประยุกต์ใช้หลักบุพพธธรรมอิทธิบาท ๔ เพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” เป็นการศึกษาแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ระหว่างวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) และวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ

๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ ประชากร (Population)

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน ซึ่งมีจำนวน ๑๔,๕๓๖ คน

๓.๒.๒ ขนาดกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample size) และการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง (Sample ling) ซึ่งมีจำนวน ๓๕๐ ดังนี้^๑

^๑ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พศจิกายน ๒๕๕๙, หน้าที่ ๔๖.

ขนาดกลุ่มตัวอย่าง (Sample size) กลุ่มตัวอย่างที่ได้มาจากกลุ่มประชากรที่ได้จากสูตร ทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane)^๒ ระดับความเชื่อมั่นที่ ๐.๘๑๒ และระดับความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ๐.๐๕

โดย n = ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้
 N = จำนวนประชากรที่ทราบค่า
 e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้

$$n = \frac{14,536}{1 + 14,536(0.05)^2}$$

$$n = \frac{14,536}{1 + 36.34}$$

$$n = \frac{14,536}{37.34}$$

$$= 389.29$$

$$n = 390$$

กลุ่มตัวอย่างจำนวน $n = 390$ คน

วิธีการสุ่มตัวอย่าง

หาขนาดกลุ่มตัวอย่างของประชาชนทั่วไปขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ตามสัดส่วนของประชาชนในแต่ละแผนกด้วยการเปรียบเทียบสัดส่วน ตามสูตร

ตารางที่ ๓.๑ จำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างประชาชนในองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

หมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
หมู่ที่ ๑	๔๕๐	๑๒
หมู่ที่ ๒	๒,๖๐๐	๗๐
หมู่ที่ ๓	๙๖๔	๒๕
หมู่ที่ ๔	๗๐๓	๑๙

^๒ อภินันท์ จันตะณี, การใช้สถิติวิเคราะห์ข้อมูล สำหรับการวิจัยทางธุรกิจ, (ฝ่ายบัณฑิตศึกษาคณะวิทยาการจัดการ : มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนครศรีอยุธยา, ๒๕๔๙), หน้า ๓๕.

ตารางที่ ๓.๑ (ต่อ)

หมู่บ้าน	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)
หมู่ที่ ๕	๑,๐๘๕	๓๐
หมู่ที่ ๖	๖๗๘	๑๘
หมู่ที่ ๗	๕๕๗	๑๕
หมู่ที่ ๘	๕๙๘	๑๖
หมู่ที่ ๙	๑,๐๑๕	๒๘
หมู่ที่ ๑๐	๔๘๔	๑๓
หมู่ที่ ๑๑	๖๘๒	๑๘
หมู่ที่ ๑๒	๔,๗๒๐	๑๒๖
รวม	๑๔,๕๓๖	๓๙๐

๓.๒.๓ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลจำนวน ๙ ท่าน ได้แก่

๑.นายชัยศิริ	ศิริรุ่งสกุลวงศ์	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์
๒.นายวิเชียร	บาตรโพธิ์	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์
๓.นายมานะ	ถิ่นโพธิ์	รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์
๔.นางสาวธนพรธณ	นาคมะเร็ง	ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์
๕.นายบุญช่วย	จองโพธิ์	ประธานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์
๖.นายจุล	จ่างโพธิ์	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์
๗.นายสมหมาย	ประเสริฐสุข	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์
๘.นางสำรวย	นามมะเร็ง	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์
๙.นายประหยัด	เชยโพธิ์	สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยมีขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้

๓.๓.๑ การสร้างแบบสอบถาม

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ศึกษาการประยุกต์ตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา คัดการจากเอกสารและผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒. กำหนดกรอบแนวคิด ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย

๓. กำหนดวัตถุประสงค์ในการสร้างเครื่องมือการวิจัย โดยขอคำปรึกษาจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

๔. สร้างเครื่องมือให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของวิจัย เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๕. นำเสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และผู้เชี่ยวชาญ เพื่อตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไข

๖. นำเครื่องมือการวิจัยไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่มีลักษณะคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่น (Reliability) แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

๗. นำเครื่องมือที่ได้จากการไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงจำนวน ๓๐ ชุด มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา

๘. จัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์และนำไปใช้จริงเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่าง

๙. รวบรวมแบบสอบถาม แล้วนำมาวิเคราะห์

ลักษณะเครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ผู้ศึกษาพัฒนาขึ้นตามกรอบของการศึกษา เรื่องการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaires) ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณผู้ศึกษาได้ดำเนินการวิจัยโดยการสร้างแบบสอบถามตามกรอบปัจจัยที่กำหนด โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ สถานภาพ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน

ตอนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับการประยุกต์ตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

มีลักษณะแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับคือ มากที่สุด มาก ปากกลาง น้อย น้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักของคะแนน ดังนี้^๓

๕	หมายถึงมี	การตัดสินใจอยู่ในระดับมากที่สุด
๔	หมายถึงมี	การตัดสินใจอยู่ในระดับมาก
๓	หมายถึงมี	การตัดสินใจอยู่ในระดับปานกลาง
๒	หมายถึงมี	การตัดสินใจอยู่ในระดับน้อย
๑	หมายถึงมี	การตัดสินใจอยู่ในระดับน้อยมากที่สุด

^๓ ชูติระ ระบอบ และคณะ, **ระเบียบวิจัย** (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘.

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการตัดสินใจสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา

๓.๓.๒ การหาคุณภาพของแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามมาหาคุณภาพของแบบสอบถาม โดยการหาความเที่ยงตรง (Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) ดังนี้ หาความเที่ยงตรง (Validity) โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเสนอประธานและกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและนำเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสม จำนวน ๕ ท่าน ประกอบด้วย

๑. พระมหาปัญญาวัฒน์ สิริภทฺโท, ผศ.ดร. อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒. ดร.วินัย ภูมิสุข อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๓. อาจารย์ ดร.พิชิต ปุริมาตร อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๔. อาจารย์ ดร.ประพันธ์ นิกกระโทก อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. อาจารย์ ดร. สุวัฒน์ รักขันโท อาจารย์ประจำภาควิชารัฐศาสตร์คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เพื่อพิจารณาทั้งในด้านเนื้อหาสาระและโครงสร้างของคำถาม ตลอดจนภาษาที่ใช้และตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ โดยหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถาม และวัตถุประสงค์ (Item-Objective Congruence Index : IOC) ได้ค่ามากกว่า ๐.๕ ขึ้นไปทุกข้อหาความเชื่อมั่นของเครื่องมือ (Reliability) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับประชาชนที่ไม่ได้เป็นกลุ่มตัวอย่างจำนวน ๓๐ คน ในเขตตำบลตลาด อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน ๓๐ คน เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นด้วยวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (α coefficient) ตามวิธีการของครอนบาค (Cronbach)^๕ ซึ่งได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ ๐.๘๑๒ จากนั้นนำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขแล้วเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อขอความเห็นชอบและจัดพิมพ์แบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้แจกกลุ่มตัวอย่างจริงในการวิจัยต่อไป

^๕บุญชม ศรีสะอาด, การวิจัยเบื้องต้น, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๕), หน้า

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลมีขั้นตอน ดังนี้

๓.๔.๑ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม

๑) ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยถึงนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากประชาชน ในพื้นที่

๒) นำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ไปเก็บข้อมูลจากประชาชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างจากประชาชนจำนวน ๓๙๐ ชุด และเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง แล้วนำมาตรวจสอบความถูกต้องได้ข้อมูลสมบูรณ์ทั้งหมดจำนวน ๓๙๐ ชุด คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐% ของจำนวนแบบสอบถามทั้งหมด

๓) นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลโดยโปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ต่อไป

๓.๔.๒ การเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์ตามขั้นตอน ดังนี้

๑. ขอนหนังสือจากผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อขอความอนุเคราะห์การสัมภาษณ์

๒. ทำการนัด วัน เวลา กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้

๓. ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลา ที่กำหนดไว้จนครบทุกประเด็นโดยขออนุญาตใช้วิธีจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์

๔. ได้ข้อมูลดิบมารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่

๓.๕.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

หลังจากได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามเรียบร้อยแล้วนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

แบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรม

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) สำหรับอธิบายลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างและพรรณนา ระดับการตัดสินใจของประชาชนขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง

จังหวัดนครราชสีมา สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)^๕ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เกณฑ์การพิจารณาค่าเฉลี่ย ดังนี้

สถิติอนุมาน (Inferential Statistics) สำหรับทดสอบสมมติฐานการวิจัย เพื่อเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้นตั้งแต่สามกลุ่มขึ้นไป เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

เกณฑ์ที่ใช้แปลผลข้อความที่ได้จากการประเมินผลมีดังนี้^๖

ช่วงค่าเฉลี่ยการแปลความหมาย

ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๔.๒๑	๕.๐๐	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓.๔๑	๔.๒๐	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยมาก
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๒.๖๑	๓.๔๐	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยปานกลาง
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๘๑	๒.๖๐	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อย
ค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๑.๐๐	๑.๘๐	มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยน้อยที่สุด

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นคำถามปลายเปิด วิเคราะห์โดยการเขียนเป็นความถี่ และร้อยละ โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique)

๓.๕.๒ การวิเคราะห์แบบสอบถามปลายเปิด (Open Ends Questions) โดยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์ค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage)

๓.๕.๓ การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบท (Content Analysis Techniques) โดยใช้วิธีการเขียนเชิงพรรณนา และการวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์ (In-depth Interview)

^๕พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ,รศ.ดร., การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหารฉบับปรับปรุงใหม่, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เสมาธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๒๒-๒๔.

^๖ชูติระ ระบอบ และคณะ, ระเบียบวิธีวิจัย, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๒), หน้า ๑๐๘.

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑) ศึกษาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักพุทธธรรม ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามที่รวบรวมได้จากประชาชนในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวนทั้งสิ้น ๓๕๐ คน มาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๔.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐานการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๔.๔ ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๔.๕ สรุปผลสัมฤทธิ์เชิงลึกเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๔.๖ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลสถานภาพทั่วไป ได้แก่ ประชาชน ขององค์การบริหารส่วน ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตาม เพศ สถานะ อายุ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน แสดงจำนวนและค่าร้อยละ มีรายละเอียดในตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวน และค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปของประชาชนจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

(n=๓๙๐)

ข้อมูลเบื้องต้นของประชาชน	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ		
- ชาย	๒๒๒	๕๖.๙
- หญิง	๑๖๘	๔๓.๑
รวม	๓๙๐	๑๐๐.๐
๒ สถานะ		
- โสด	๑๒๔	๓๑.๘
- สมรส	๒๖๖	๖๘.๐
รวม	๓๙๐	๑๐๐.๐
๓. อายุ		
- ต่ำกว่า ๒๕ ปี	๕๓	๑๓.๖
- ๒๖-๓๕ ปี	๗๓	๑๘.๗
- ๓๖-๔๕ ปี	๘๐	๒๐.๕
- ๔๖-๕๕ ปี	๑๐๖	๒๗.๒
- สูงกว่า ๕๖ ปี ขึ้นไป	๗๘	๒๐.๐
รวม	๓๙๐	๑๐๐.๐
๔. ระดับการศึกษา		
- ต่ำกว่าปริญญาตรี	๒๗๘	๗๑.๓
- ปริญญาตรี	๑๐๑	๒๕.๙
- ปริญญาโท	๑๑	๒.๘
รวม	๓๙๐	๑๐๐.๐
๕. รายได้ต่อเดือน		
- น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๖๕	๑๖.๗
- ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๓๕	๓๔.๖
- ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๑๒	๒๘.๗
- ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท	๕๘	๑๔.๙
- ๒๐,๐๐๑ - ๒๕,๐๐๐ บาท	๑๓	๓.๓
- มากกว่า ๒๕,๐๐๑ บาท	๗	๑.๘
รวม	๓๙๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามเรื่อง“การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา”จำแนกได้ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน ๒๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๙ เพศหญิงจำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๑ มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

สถานะ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานะโสดจำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๘ สมรสจำนวน ๒๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๔๖-๕๕ ปี จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๒ มีอายุ ๓๖-๔๕ ปี จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕ มีอายุ ๒๖-๓๕ ปี จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี จำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖ อายุสูงกว่า ๕๖ ปี ขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐ มีอายุต่ำกว่า

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน ๒๗๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๓ รองลงมามีระดับการศึกษาปริญญาตรี จำนวน ๑๐๑ คนคิดเป็นร้อยละ ๒๕.๙ และมีระดับการศึกษาปริญญาโท จำนวน ๑๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๒.๘ ตามลำดับ

รายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ มีรายได้ต่อเดือน -๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท คิดเป็นร้อยละ ๑๓๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๖ รองลงมามีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๑๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๘.๗ รองลงมามีรายได้ต่อเดือน มากกว่า ๒๕,๐๐๑ บาท มีรายได้ ๗ คิดเป็นร้อยละ ๑.๘ รองลงมามีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๗ รองลงมามีรายได้ต่อเดือน ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท จำนวน ๕๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๙ ลำดับสุดท้ายมีรายได้ต่อเดือน ๒๐,๐๐๑ - ๒๕,๐๐๐ บาท จำนวน ๑๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๓ ตามลำดับ

๔.๒ การวิเคราะห์ระดับความคิดเห็นที่เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมและรายด้าน ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา การวางแผน (Plan-P) การปฏิบัติตามแผน (Do-D) การตรวจสอบ (Check-C) การปฏิบัติ (Action-A)

ตารางที่ ๔.๒ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลัก
 พุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง
 จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม

(n=๓๙๐)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานของ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัด นครราชสีมา	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น การวางแผน (Plan - P)	๓.๗๖	๐.๕๖	มาก
๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น การปฏิบัติตามแผน (Do - D)	๓.๖๙	๐.๕๙	มาก
๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น การตรวจสอบ (Check - C)	๓.๗๑	๐.๕๕	มาก
๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น การปฏิบัติ (Action - A)	๓.๗๔	๐.๕๗	มาก
รวม	๓.๗๒	๐.๕๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า ระดับความคิดเห็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๗๒$, S.D=๐.๕๑) เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า ด้านฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น มีระดับค่าเฉลี่ยสูงสุดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= ๓.๗๖$, S.D=๐.๕๖) รองลงมา คือด้านวิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น มีระดับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=๓.๗๔$, S.D=๐.๕๗) และสุดท้ายด้านวิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด มีระดับค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}= ๓.๖๙$, S.D=๐.๕๙) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๓ แสดงค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงมาตรฐานและระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลัก
พุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา ด้านฉันทะ

(n=๓๙๐)

๑.ด้านฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (P - Plan) วางแผน	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.องค์การบริหารส่วนตำบลมีความยินดีในการรวบรวมข้อมูล และปัญหาสำคัญของท้องถิ่นมาจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดทำ แผนงาน	๓.๙๖	๐.๘๕	มาก
๒.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้า มามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์	๓.๘๑	๐.๗๕	มาก
๓.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจ หลักการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น	๓.๖๗	๐.๗๓	มาก
๔.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดเป้าหมายในการ พัฒนาท้องถิ่นเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในท้องถิ่น	๓.๖๙	๐.๗๒	มาก
๕.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดยุทธศาสตร์การ พัฒนาและแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน	๓.๗๑	๐.๘๐	มาก
๖.องค์การบริหารส่วนตำบลมียินดีและเต็มใจที่จะอนุมัติและ ประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่น	๓.๗๗	๐.๗๗	มาก
๗.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการประชุมวางแผนดำเนินการ โครงการในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นประจำ	๓.๘๐	๐.๘๘	มาก
๘.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดรูปแบบการติดตาม และประเมินผลแผนยุทธศาสตร์อย่างสม่ำเสมอ	๓.๖๘	๐.๙๐	มาก
รวม	๓.๗๖	๐.๕๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (P-Plan) วางแผนในภาพรวม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ (\bar{X} =๓.๗๖, S.D.=๐.๕๖) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อ ๑ องค์การบริหารส่วนตำบลมีความยินดีในการรวบรวมข้อมูลและปัญหาสำคัญของท้องถิ่นมาจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดทำแผนงาน มีค่าเฉลี่ยสูงสุด อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๓.๙๖, S.D.=๐.๘๕) รองลงมา ข้อ ๒ องค์การบริหารส่วนตำบลมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์อยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๓.๘๑, S.D.=๐.๗๕) อยู่ในระดับมาก และ ข้อ ๘ องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดรูปแบบการติดตามและประเมินผลแผนยุทธศาสตร์อย่างสม่ำเสมอ มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดอยู่ในระดับมาก (\bar{X} =๓.๖๘, S.D.=๐.๙๐) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๔ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลัก
พุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิริยะ

(n=๓๙๐)

๒.ด้านวิริยะ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ (D - do) การปฏิบัติตามแผน	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการประเมินสถานการณ์ก่อน การปฏิบัติงานตามแผนและโครงการ	๓.๕๖	๐.๗๙	มาก
๒.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการปฏิบัติงานตามแผนและ โครงการไปตามขั้นตอนที่วางไว้	๓.๖๖	๐.๘๒	มาก
๓.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการปฏิบัติงานตามแผนและ โครงการได้ทันเวลาที่กำหนด	๓.๕๘	๐.๗๔	มาก
๔.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการปฏิบัติงานตามแผนและ โครงการมีการประหยัดงบประมาณ	๓.๖๕	๐.๗๙	มาก
๕.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการปฏิบัติงานตามแผนและ โครงการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ	๓.๘๓	๐.๘๕	มาก
๖.องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมี ส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรม	๓.๗๒	๐.๘๐	มาก
๗.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการประชาสัมพันธ์ให้ ประชาชนรับรู้ข้อมูลต่างๆ ของโครงการ/กิจกรรม	๓.๖๕	๐.๘๒	มาก
๘.องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชน แสดงความคิดเห็นคำแนะนำในการดำเนินการโครงการ/ กิจกรรม	๓.๘๔	๐.๙๐	มาก
รวม	๓.๖๙	๐.๕๙	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิริยะ โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยมาก ($\bar{X} = ๓.๕๖$, S.D= ๐.๕๙) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อ ๘ องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดรูปแบบการติดตามและประเมินผลแผนยุทธศาสตร์อย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = ๓.๘๔$, S.D=๐.๙๐) อยู่ในระดับมาก รองลงมา ข้อ ๕ องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน ($\bar{X} = ๓.๘๓$, S.D=๐.๘๕) อยู่ในระดับมาก และ ข้อ ๑ องค์การบริหารส่วนตำบลมีความยินดีในการรวบรวมข้อมูลและปัญหาสำคัญของท้องถิ่นมาจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดทำแผนงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = ๓.๕๖$, S.D=๐.๗๙) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๕ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลัก
พุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา ด้านจิตตะ

(n=๓๙๐)

๓.ด้านจิตตะ เอาใจใส่จัดจ่อในการปฏิบัติหน้าที่ (C - Check) การตรวจสอบ	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลมีการประเมินผลโครงการ	๓.๘๖	๐.๘๐	มาก
๒.การดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด	๓.๗๕	๐.๘๑	มาก
๓.องค์การบริหารส่วนตำบลมีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานระหว่างการปฏิบัติงานตามแผนงานและโครงการ	๓.๖๑	๐.๗๑	มาก
๔.องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบการดำเนินโครงการ/กิจกรรม	๓.๖๔	๐.๗๙	มาก
๕.องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามประเมินแผนงานและโครงการ	๓.๖๗	๐.๗๗	มาก
๖.องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบงบประมาณในการดำเนินงาน	๓.๖๗	๐.๘๑	มาก
๗ องค์การบริหารส่วนตำบลมีการรายงานผลการดำเนินงานของโครงการ/กิจกรรมต่อสาธารณะ	๓.๖๘	๐.๗๘	มาก
๘ องค์การบริหารส่วนตำบลมีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น	๓.๗๕	๐.๘๑	มาก
รวม	๓.๗๑	๐.๕๕	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม มีค่าเฉลี่ยมาก (\bar{X} = ๓.๗๑, S.D = ๐.๕๕) เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า ข้อ ๑ เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลมีการประเมินผลโครงการ (\bar{X} = ๓.๘๖, S.D = ๐.๘๐) อยู่ในระดับมาก รองลงมา ข้อ ๒ การดำเนินงานของ องค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด (\bar{X} = ๓.๗๕, S.D = ๐.๘๑) อยู่ในระดับมาก และ ข้อ ๗ องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบงบประมาณในการดำเนินงาน มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (\bar{X} = ๓.๖๘, S.D = ๐.๗๘) อยู่ในระดับมาก

ตารางที่ ๔.๖ แสดงค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลัก
พุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง
จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิม้งสา

(n=๓๙๐)

๔.ด้านวิม้งสา ไตร่ตรองผลของการปฏิบัติหน้าที่ (A - action) การปรับปรุงแก้ไข	ระดับความคิดเห็น		
	\bar{X}	S.D.	การแปลผล
๑.ผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของ องค์การบริหารส่วน ตำบลนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น	๓.๘๐	๐.๗๔	มาก
๒.การแก้ไขปัญหาขององค์การบริหารส่วนตำบลสามารถ ตอบสนองความต้องการของประชาชน	๓.๗๙	๐.๘๖	มาก
๓.ประชาชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรม อย่างแท้จริง	๓.๗๖	๐.๘๓	มาก
๔.องค์การบริหารส่วนตำบลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วม หาแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการติดตามและประเมินผล	๓.๗๕	๐.๘๓	มาก
๕.องค์การบริหารส่วนตำบลได้ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน โครงการ/กิจกรรมให้ประชาชนทราบอย่างเปิดเผย	๓.๖๓	๐.๗๓	มาก
๖.องค์การบริหารส่วนตำบลยินดีรับฟังความคิดเห็นและคำ วิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนเพื่อปรับปรุงการบริหารงาน	๓.๗๐	๐.๗๓	มาก
๗.องค์การบริหารส่วนตำบลพอใจในผลการดำเนินโครงการ/ กิจกรรมในปีที่ผ่านมา (พ.ศ.๒๕๕๖ - ๒๕๕๗)	๓.๗๖	๐.๗๗	มาก
๘.องค์การบริหารส่วนตำบลได้นำมาผลการดำเนินงานตาม โครงการ/กิจกรรมในปีที่ผ่านมา (พ.ศ.๒๕๕๘ - ๒๕๕๙) มา ปรับปรุงการบริหารงาน	๓.๗๖	๐.๗๗	มาก
รวม	๓.๗๔	๐.๕๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การ
บริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิม้งสา โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยระดับ
มาก (\bar{X} =๓.๗๕, S.D =๐.๕๗) เมื่อพิจารณาราย พบว่า ข้อ ๑ ผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมของ
องค์การบริหารส่วนตำบลนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น มีค่าเฉลี่ยสูงสุด (\bar{X} =๓.๘๐,
S.D=๐.๗๔) อยู่ในระดับมาก รองลงมา ข้อ ๒ การแก้ไขปัญหาขององค์การบริหารส่วนตำบลสามารถ
ตอบสนองความต้องการของประชาชน (\bar{X} =๓.๗๙, S.D =๐.๘๖) อยู่ในระดับมาก และ ข้อ ๓
ประชาชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมอย่างแท้จริง มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด (\bar{X} =๓.๗๑,
S.D=๐.๗๑) อยู่ในระดับมาก

๔.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มี เพศ ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล จำแนกตามเพศ

(n=๓๙๐)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	เพศ				t	Sig.
	ชาย		หญิง			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น การวางแผน (plan - P)	๐.๒๑	๐.๕๗	๓.๗๗	๓.๗๗	.๒๑	.๔๙
๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น การปฏิบัติตามแผน (do - D)	๐.๖๗	๐.๖๐	๓.๖๗	๓.๖๗	.๖๗	.๗๓
๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น การตรวจสอบ (check - C)	๐.๑๔	๐.๕๕	๓.๗๑	๓.๗๑	.๑๔	.๘๒
๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น การปฏิบัติ (action - A)	๐.๓๘	๐.๕๘	๓.๗๕	๓.๗๕	.๓๘	.๔๓
รวม	๐.๐๖	๐.๕๒	๓.๗๓	๓.๗๓	.๐๖	.๔๓

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนมีความเห็นรวมไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนมีสถานะมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วน ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามสถานะ

(n=๓๙๐)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา	สถานะ				t	Sig.
	โสด		สมรส			
	\bar{X}	S.D.	\bar{X}	S.D.		
๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น การวางแผน (plan - P)	๓.๗๕	๐.๖๖	๓.๗๗	๓.๕๑	-๐.๒๐	๐.๓๘
๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น การปฏิบัติตามแผน (do - D)	๓.๖๔	๐.๖๖	๓.๗๑	๐.๕๕	-๑.๐	๐.๒๘
๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น การตรวจสอบ (check - C)	๓.๖๘	๐.๖๐	๓.๗๒	๐.๕๓	-๐.๕๕	๐.๕๕
๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น การปฏิบัติ (action - A)	๓.๗๐	๐.๖๐	๓.๗๕	๐.๕๕	-๐.๘๒	๐.๔๑
รวม	๓.๖๙	๐.๕๗	๓.๗๔	๐.๔๘	-๐.๗๔	๐.๔๒

จากตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหาร ส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม จำแนกตามสถานะ พบว่า ประชาชนมีสถานะต่างกันมีความเห็นต่อการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตามอายุ

(n=๓๙๐)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา		ss	df	Ms	F	Sig.
๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น การวางแผน (plan - P)	ระหว่างกลุ่ม	.๘๕	๔	.๑๒	.๖๘	.๖๐
	ภายในกลุ่ม	๑๑๙.๗๙	๓๘๕	.๓๑		
	รวม	๑๒๐.๖๓	๓๘๙			

ตารางที่ ๔.๙ (ต่อ)

(n=๓๙๐)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา		ss	df	Ms	F	Sig.
๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น การปฏิบัติตามแผน (do - D)	ระหว่างกลุ่ม	.๔๔๙	๔	.๑๑	.๓๒	.๘๖
	ภายในกลุ่ม	๑๓๒.๘๒	๓๘๕	.๓๔		
	รวม	๑๓๓.๒๗	๓๘๙			
๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น การตรวจสอบ (check - C)	ระหว่างกลุ่ม	.๗๙	๔	.๑๙	.๖๕	.๖๒
	ภายในกลุ่ม	๑๑๗.๐๑	๓๘๔	.๓๐		
	รวม	๑๑๗.๘๑	๓๘๘			
๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น การปฏิบัติ (action - A)	ระหว่างกลุ่ม	.๓๔	๔	.๐๘	.๒๖	.๙๐
	ภายในกลุ่ม	๑๒๖.๐๔	๓๘๕	.๓๒		
	รวม	๑๒๖.๓๙	๓๘๙			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	.๔๘	๔	.๑๒	.๔๖	.๗๖
	ภายในกลุ่ม	๑๐๐.๑๐	๓๘๔	.๒๖		
	รวม	๑๐๐.๕๘	๓๘๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕

จากตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม จำแนกตามอายุพบว่า ประชาชนมี อายุไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนมีระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่าง

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตาม ระดับการศึกษา

(n=๓๙๐)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา		ss	df	Ms	F	Sig.
๑. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น การวางแผน (plan - P)	ระหว่างกลุ่ม	.๑๓๙	๒	.๐๗	.๒๒	.๘๐
	ภายในกลุ่ม	๑๒๐.๔๙	๓๘๗	๓๑		
	รวม	๑๒๐.๖๓	๓๘๙			
๒. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น การปฏิบัติตามแผน (do - D)	ระหว่างกลุ่ม	.๗๑๔	๒	.๓๕	๑.๐๔	.๓๕
	ภายในกลุ่ม	๑๓๒.๕๕	๓๘๗	.๓๔		
	รวม	๑๓๓.๒๗	๓๘๙			
๓. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น การตรวจสอบ (check - C)	ระหว่างกลุ่ม	.๐๑๐	๒	.๐๕	.๐๑	.๙๘
	ภายในกลุ่ม	๑๑๗.๘๐	๓๘๖	.๓๕		
	รวม	๑๑๗.๘๑	๓๘๘			
๔. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลขอสิ่งนั้น การปฏิบัติ (action - A)	ระหว่างกลุ่ม	.๓๒๕	๒	.๑๖	.๔๙	.๖๐
	ภายในกลุ่ม	๑๒๖.๐๖	๓๘๗	.๓๒		
	รวม	๑๒๖.๓๙	๓๘๙			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	.๑๒๖	๒	.๐๖	.๒๔	.๗๘
	ภายในกลุ่ม	๑๐๐.๔๖	๓๘๖	.๒๖		
	รวม	๑๐๐.๕๘	๓๘๘			

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม จำแนกตามระดับการศึกษา พบว่า ประชาชนมีระดับการศึกษา ต่างกันมีความเห็น ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่าง

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน

(n=๓๙๐)

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา		ss	df	Ms	F	Sig.
ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น	ระหว่างกลุ่ม	๓.๙๗	๕	.๗๙	๒.๖๑	.๐๒
	ภายในกลุ่ม	๑๑๖.๖๕	๓๘๔	.๓๐		
	รวม	๑๒๐.๖๓	๓๘๙			
วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น	ระหว่างกลุ่ม	๔.๔๑	๕	.๘๘	๒.๖๓	.๐๒
	ภายในกลุ่ม	๑๒๘.๘๕	๓๘๔	.๓๓		
	รวม	๑๓๓.๒๗	๓๘๙			
จิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น	ระหว่างกลุ่ม	๕.๒๕	๕	๑.๐	๓.๕๗*	.๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๑๒.๕๕	๓๘๓	.๒๙		
	รวม	๑๑๗.๘๑	๓๘๘			
วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น	ระหว่างกลุ่ม	๗.๔๓	๕	๑.๔	๔.๘๐**	.๐๐
	ภายในกลุ่ม	๑๑๘.๙๕	๓๘๔	.๓๑		
	รวม	๑๒๖.๓๘	๓๘๙			
รวมทั้งหมด	ระหว่างกลุ่ม	๔.๘๗	๕	.๙๗	๓.๘๙*	.๐๒
	ภายในกลุ่ม	๙๕.๗๑	๓๘๓	.๒๕		
	รวม	๑๐๐.๕๘	๓๘๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕

**มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๑

จากตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม จำแนกตาม รายได้ต่อเดือน พบว่า ประชาชนมี รายได้ต่อเดือน ต่างกันมีแตกต่างกันที่ ค่า Sig ที่ .๐๒ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ประชาชนมีรายได้ต่อเดือนแตกต่างกันมีการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้าน ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น และด้าน วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น ไม่แตกต่างกัน ส่วนด้านจิตตะ ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และด้านวิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่

ระดับ .๐๑ ดังนั้น จึงทำการเปรียบเทียบของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) มีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๒ – ๔.๑๔

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยความวิธีต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวม

(n=๓๙๐)

รายได้ต่อเดือน	— X	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๑- ๑๐,๐๐ ๐ บาท	๑๐,๐๐๑- ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๑- ๒๐,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๑- ๒๕,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท
		๓.๖๑	๓.๘๓	๓.๗๒	๓.๗๓	๓.๕๘	๓.๑๔
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓.๖๑		-.๒๑*	-.๑๐	-.๑๑	.๐๓	.๔๗*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๓			.๑๐	.๐๙	.๒๔	.๖๘*
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๗๒				-.๐๑๒	.๑๔	.๕๘*
๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๓					.๑๕	.๕๒*
๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท	๓.๕๘						.๔๓
มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท	๓.๑๔						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่าประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างน้อยกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท และมีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่าประชาชนที่มีรายได้มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท ประชาชนที่มีรายได้ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่าประชาชนที่มีรายได้มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาทและประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่าประชาชนที่มีรายได้มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ด้วยความวิธีต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด ของการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกรายได้ต่อเดือน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ ด้านจิตตะ

(n=๓๙๐)

รายได้ต่อเดือน	— X	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๑- ๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๑- ๑๕,๐๐๐ บาท	๑๕,๐๐๑- ๒๐,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๑- ๒๕,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท
		๓.๕๙	๓.๘๓	๓.๖๙	๓.๖๗	๓.๖๓	๓.๑๔
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓.๕๙		-.๒๓*	-.๑๐	-.๐๘	-.๐๓	.๔๕*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๓			.๑๓	.๐๑	.๐๖	.๕๕*
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๖๙				-.๐๕	.๔๘	-.๔๔*
๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๖๗					-.๖๘*	-.๕๕*
๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท	๓.๖๓						-.๔๘
มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท	๓.๑๔						

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ประชาชนมีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างน้อยกว่า ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ และมีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่า ๕,๐๐๐ บาท ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๒๕,๐๐๐ บาท ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท และประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท และประชาชนที่มีรายได้ ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท และประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่าประชาชนที่มีรายได้ ๒๕,๐๐๐ บาท

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ ด้วยความวิธีต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกรายได้ต่อเดือน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑ **ด้าน วิมังสา**

(n=๓๙๐)

รายได้ต่อเดือน	- X	น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท	๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท	มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท
		๓.๖๒	๓.๘๖	๓.๗๓	๓.๗๔	๓.๔๔	๓.๐๔
น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท	๓.๖๒		-.๒๓*	-.๑๑	-.๑๒	.๑๗	๕.๘*
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท	๓.๘๖			.๑๒	.๑๑	.๔๑*	.๘๒*
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท	๓.๗๓					.๓๐	.๗๐*
๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท	๓.๗๔					-.๓๐๑	๗๐*
๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท	๓.๔๔						-.๔๐
มากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท	๓.๐๔						

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๑

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ประชาชนมีรายได้ต่อเดือนน้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างน้อยกว่า ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท และ ๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นมากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท ประชาชนที่มีรายได้ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท ประชาชนที่มีรายได้ ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นมากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท ประชาชนที่มีรายได้ได้ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่าง ประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่า ๒๐,๐๐๑-๒๕,๐๐๐ บาท ประชาชนที่มีรายได้ ๑๕,๐๐๑-๒๐,๐๐๐ บาท มีความคิดเห็นแตกต่างมากกว่า ๒๕,๐๐๐ บาท ที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๑

ตารางที่ ๔.๑๕ ผลสรุปโดยการเปรียบเทียบการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยบุคคลตามสมมติฐานที่ ๑-๕

(n=๓๙๐)

สมมติฐาน	ตัวแปรทดสอบ	ค่า t	ค่า F	ค่า Sig	ผลการทดสอบ	
					ยอมรับ	ปฏิเสธ
๑	เพศ	.๐๖๓	-	.๔๓๓	-	√
๒	สถานะ	-.๐๗๔๙	-	๐.๔๒๘	-	√
๓	อายุ	-	.๒๖๖	.๙๐๐	-	√
๔	ระดับการศึกษา		.๒๔๒	.๗๘๕	-	√
๕	รายได้		๓.๘๙๙	.๐๐๒	√	-

จากตารางที่ ๔.๑๕ สรุปได้ว่า

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีความเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่าง กัน ผลการทดสอบไม่เป็นไปตามสมมติฐาน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนมีสถานะต่างกัน มีความเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่าง กัน ผลการทดสอบไม่เป็นไปตามสมมติฐาน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนมีอายุต่างกัน มีความเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อ การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่าง กัน ผลการทดสอบไม่เป็นไปตามสมมติฐาน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลัก พุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่าง กัน ผลการทดสอบไม่เป็นไปตามสมมติฐาน จึงปฏิเสธสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลัก พุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่าง กัน ผลการทดสอบจึงเป็นไปตามสมมติฐาน จึงยอมรับสมมติฐาน

๔.๔ ปัญหา อุปสรรค และ ข้อเสนอแนะ

เกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบล บ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑๖ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. การทำงานของพนักงานองค์การบริหารส่วน ตำบลยังขาดความรัก ความพอใจในตำแหน่ง หน้าที่ของตนยังมีความพยายามเปลี่ยนแปลง ตำแหน่งหน้าที่บ่อย ๆ	๑. ควรมีหลักเกณฑ์การโยกย้ายหรือเลื่อน ตำแหน่งอย่างชัดเจน เช่นประเมินผลงานของ พนักงานอย่างละเอียดก่อนโยกย้ายหรือรับ ตำแหน่งใหม่
๒. พนักงานมักจะเลือกทำงาน และเสนองานที่ ตนเองชอบโดยไม่คำนึงถึงความสามารถ หรือ ความรู้สึกของคนอื่น	๒. การทำงานหรือเสนองานทุกครั้งควรจัดให้มี การประชุมเพื่อทำการพิจารณาเห็นชอบของ พนักงานทั้งหมด
๓. มีความพอใจในการทำงานตามหน้าที่ของ ตนเอง แต่มักจะมีงานอื่น ๆ ที่ไม่ใช่งานตาม หน้าที่มาให้ทำมากกว่า	๓. ควรปรับสภาพการทำงานให้เข้ากับ สภาพแวดล้อมขององค์กร ยอมรับกับตำแหน่ง นั้น หรือไม่ก็ควรปรึกษาหัวหน้างาน

ตารางที่ ๔.๑๖ (ต่อ)

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๔. เจ้าหน้าที่บางท่านเข้าใจผิดว่า การได้ทำงานที่ตนเองรักพอใจแล้วจะทำให้ประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน	๔. ต้องเปลี่ยนทัศนคติผู้ใต้บังคับบัญชาว่า การทำงานให้สำเร็จต้องครบองค์ประกอบ ๔ อย่าง คือ ๑) ต้องรักและพอใจในงานที่ทำ ๒) มีความเพียรพยายามในการทำงาน ๓) มีความตั้งใจทำงาน ๔) รู้จักใช้ปัญญาพิจารณาหาเหตุผลในการทำงาน

ตารางที่ ๔.๑๗ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
วิริยะ

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑. มีงานในช่วงวันหยุดทำให้ต้องสละเวลาส่วนตัว เวลาของครอบครัว มาปฏิบัติหน้าที่ ถึงแม้จะมีความพยายามในหน้าที่รับผิดชอบก็ตาม	๑. ควรกำหนดวันจัดกิจกรรมให้ตรงกับวันและเวลาราชการถ้าหลีกเลี่ยงไม่ได้ต้องจัดตรงกับช่วงวันหยุดควรให้พนักงานได้มีสิทธิเบิกผลประโยชน์ ค่าตอบแทนในช่วงวันหยุดได้
๒. ความไม่ยุติธรรมในองค์กร และความไม่มีเหตุผลของผู้บังคับบัญชา ทำให้เป็นปัญหาสำคัญในการทำงานถึงแม้พนักงานจะมีความขยันหมั่นเพียรก็ตาม	๒. ผู้บังคับบัญชาควรใช้เหตุผล ยึดหลักความถูกต้องและมีความยุติธรรมในองค์กร
๓. พนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลขาดแรงจูงใจในการทำงานแม้มีความพยายาม อุตสาหะในการทำงานกระทั่งงานบรรลุไปตามวัตถุประสงค์ก็ตาม	๓. ผู้บังคับบัญชาในองค์กร ควรหาวิธีการการบริหารงานที่สร้างแรงกระตุ้น แก่พนักงานที่หลากหลายวิธีเช่นการให้รางวัลหรือจัดกิจกรรม นันทนาการแก่พนักงาน
๔. มีความพยายาม อุตสาหะในการทำงานอย่างเต็มที่จนงานออกมาดี มีประสิทธิภาพ ได้รับการชมเชยจากเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชาแต่กลับต้องรับภาระงานเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม จนทำให้รู้สึกอึดอัดและลำบากใจ	๔. จัดให้มีการจัดสรรงานเป็นสัดส่วนตามแผนงานที่รับผิดชอบอย่างเหมาะสมหากต้องรับภาระงานเกินหน้าที่รับผิดชอบหรือรับงานจากแผนกอื่นหรืองานอื่น ต้องมีเงินเบิกจ่ายเป็นเงินเพิ่มหรือเงินโบนัสให้แก่พนักงานในส่วนนั้น

ตารางที่ ๔.๑๘ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการ
บริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
จิตตะ

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑.สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลขาด ประสบการณ์ ไม่เข้าใจบทบาทหน้าที่ขาดความ ชัดเจนในภาระการถ่ายโอนงานจากภาครัฐ ทำให้ ขาดสติ ไม่มีเหตุผลในการตัดสินใจในการทำงาน และ ขัดแย้งกับผู้ร่วมงานจนไม่สามารถควบคุมการ ปฏิบัติงานให้สำเร็จได้	๑.ให้มีการจัดอบรมภาวะผู้นำสนับสนุนการ ทำงานของลูกน้องให้ไปอบรมดูงานนอก สถานที่ ในการประเมินผลในการทำงานของ พนักงาน
๒.เหตุผลการตัดสินใจส่วนใหญ่มักมาจาก ผู้บังคับบัญชาจนทำให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชารู้สึกอึดอัดใจ ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นส่วนตัวออกมา นำเสนอได้	๒. เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น สร้างศักยภาพและความเสมอภาคในการ ทำงาน เพื่อให้พนักงานนั้นรู้สึกว่าเป็น ส่วนหนึ่งขององค์กร
๓. มีข้อมูลไม่เพียงพอในการตัดสินใจปัญหา จึงทำ ให้งานหยุดชะงักไม่สามารถดำเนินงานต่อไปได้	๓. ทางหน่วยงานควรเตรียมข้อมูลให้มากที่สุด ให้ความเป็นอิสระแก่ผู้ทำงานอย่างเต็มที่ ให้ เป็นใหญ่ในงานที่ตนรับผิดชอบและแนะนำให้ พนักงานไปศึกษางานกับหน่วยงานที่ประสบ ความสำเร็จ
๔. พนักงานส่วนหนึ่งทำงานเพื่อหวังลาภยศ ตำแหน่ง จึงทำให้เกิดการทุจริตขึ้นในองค์กร	๔. จัดให้มีการฝึกอบรมทางศีลธรรมประจำปี เพื่อเปิดโอกาสให้พนักงานได้ทำกิจกรรม ใกล้ชิดพระพุทธศาสนา ได้สร้างจิตอาสา

ตารางที่ ๔.๑๙ ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการ
บริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
วิมังสา

ปัญหา	ข้อเสนอแนะ
๑.พนักงานมีความตั้งใจในการทำงานที่รับ มอบหมายอย่างเต็มความสามารถ แต่ยังไม่เป็นที่ พอใจของผู้บังคับบัญชาจนทำให้ผู้อยู่ใต้บังคับ บัญชาเกิดความท้อแท้ใจ	๑.จัดทำแผนพัฒนาพนักงานโดยพิจารณา จากความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่ พึงมีกับความรู้ความสามารถและคุณลักษณะ ที่มีหรือสนับสนุนการทำงานของลูกน้องให้ไป อบรมดูงานนอกสถานที่

ตารางที่ ๔.๑๙ (ต่อ)

๒. การสั่งงานไม่ตรงกับหน้าที่รับผิดชอบงานมีมากกว่าคนทำให้การทำงานการเอาใจใส่ไม่ดีเท่าที่ควร	๒. พิจารณางานให้ตรงกับความสามารถของพนักงานและแบ่งงานตามสัดส่วน กระจายการทำงานอย่างมีระบบ มีขั้นตอน เพื่อไม่ให้พนักงานเกิดความเบื่อหน่ายจะได้ตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่
๓. เมื่อทำงานเป็นกลุ่มปรากฏว่าพนักงานบางคนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควรทำให้เกิดความขัดแย้งภายในองค์กร	๓. จัดแบ่งกลุ่มพนักงานที่มีความคิดเห็นเหมือนกันจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน
๔. พนักงานมีความตั้งใจในการทำงานที่รับมอบหมายอย่างเต็มความสามารถ แต่ยังไม่เป็นที่พอใจของผู้บังคับบัญชาจนทำให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเกิดความท้อแท้ใจ	๔. จัดทำแผนพัฒนาพนักงาน โดยพิจารณาจากความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงมีกับความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่มี หรือสนับสนุนการทำงานของลูกค้าให้ไปอบรมดูงานนอกสถานที่

๔.๕ สรุปผลสัมฤทธิ์เชิงลึกเกี่ยวกับ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑) ด้านฉันทะ (ความพอใจ) การวางแผน (Plan-P)

มีใจรักในการทำงานที่จะดำเนินงานให้เป็นผลสำเร็จพอใจในงานที่ทำรักงานและรักจุดมุ่งหมายของงานมีการวางแผนการดำเนินงานอยากทำให้งานสำเร็จผลตามจุดหมายที่วางไว้เมื่อเห็นงานที่กำลังเดินไปสู่จุดหมายก็เกิดความปิติ เมื่องานนั้นบรรลุจุดหมายก็เกิดความรู้สึกดีใจที่งานสำเร็จผลตามที่วางแผนไว้^๑ พึงพอใจในงานที่ทำให้เสร็จไปตามเป้าหมายที่วางไว้มีความตั้งใจในการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน^๒ มีความพึงพอใจในงานที่ทำนั้นให้เกิดผลสำเร็จการวางแผนงานนั้นพึงนึกถึงผลงานที่เกิดขึ้น^๓ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและหน้าที่จะต้องมีการพัฒนาหน่วยงานและองค์กร^๔ สร้างการรักงานและทำงานด้วยใจรักปลุกเร้าให้เกิดความรักความพอใจในการดำเนินงานเพื่อให้งานดำเนินไปสู่จุดหมายในการดำเนินงานต้องมีการสร้างขวัญและกำลังใจให้กันและกัน^๕ ความเอาใจให้ความสนใจหรือเอาใจใส่ให้ความสำคัญกับหน่วยงานที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมี

^๑ สัมภาษณ์ นายชัยศิริ ศิริรุ่งสกุลวงศ์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^๒ สัมภาษณ์ นายวิเชียร บาตรโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^๓ สัมภาษณ์ นายมานะ ถิ่นโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^๔ สัมภาษณ์ นางสาวธนพรรณ นาคมะเริง, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^๕ สัมภาษณ์ นายมานะ ถิ่นโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^๖ สัมภาษณ์ นายวิเชียร บาตรโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

ความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของงาน^๗ ส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรได้แสดงความรู้ความสามารถและทุ่มเทแรงกาย แรงใจเพื่อทำงาน และหนุนเสริมให้กำลังใจตลอดถึงการเข้าร่วมด้วยช่วยกันทำงาน^๘

สรุป

การดำเนินงานให้เป็นผลสำเร็จพอใจในงานที่ทำรักงานและรักจุดหมายของงานมีการวางแผนการดำเนินงานอยากทำให้งานสำเร็จผลตามจุดหมายที่วางไว้เมื่อเห็นงานที่กำลังเดินไปสู่จุดหมายก็เกิดความปิติ เมื่องานนั้นบรรลุจุดหมายก็เกิดความรู้สึกดีใจที่งานสำเร็จผลตามที่วางแผนไว้

๒) ด้านวิริยะ (ความเพียร) การปฏิบัติตามแผน (Do - D)

มีความตั้งใจจะดำเนินงานด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนไม่ทอดทิ้งในหน้าที่จนกว่างานจะสำเร็จมีความตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่^๙ ได้เต็มความสามารถเพื่อให้การดำเนินงานนั้นเป็นไปตามแผนงาน^{๑๐} มีความมุ่งมั่นความพยายามปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงานด้วยความขยันหมั่นเพียร^{๑๑} ปฏิบัติงานด้วยความขยันใจสู้ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและความยากลำบาก^{๑๒} การวางแผนคือการจัดงาน^{๑๓}

ที่มอบหมายให้กับบุคคลที่ตรงกับคนที่มีความสามารถ^{๑๔} ปรับเปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติงานการปฏิบัติงานด้วยความเพียรผู้ปฏิบัติงานจะทุ่มเทกำลังเต็มความสามารถ เพื่อให้การปฏิบัติงานบังเกิดผลสำเร็จการศึกษากฎเกณฑ์ระเบียบทางภาครัฐหรือหน่วยงานต่าง^{๑๕} บางครั้งการให้บริการประชาชนอาจทำให้เกิดความเครียดมาก ผู้บริหารองค์กรควรมีกิจกรรมสนทนากการ หรือกิจกรรมใดๆเพื่อให้ผู้ปฏิบัติงานผ่อนคลายไม่เกิดความเครียดกับงานและไม่เกิดความผิดพลาดในการทำงานบ่อยครั้ง^{๑๖}

สรุป

พิจารณางานโดยใช้สติ คิดวางแผนทดลองวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเพื่อจัดการดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ หาเหตุผลของงานและตรวจสอบข้อบกพร่อง คิดทดลองและหาทางแก้ไขปรับปรุงงานใช้ปัญญาดำเนินงานโดยตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาและอุปสรรคและหาวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผล ใช้ปัญญาดำเนินงานอย่างมีเหตุมีผล

๓) ด้านจิตตะ (ตั้งจิตรับรู้ในสิ่งที่ทำ) การตรวจสอบ (Check-C)

เอาใจใส่ติดตามการดำเนินงานอย่างจริงจังโดยไม่ใส่ใจถึงปัญหาอุปสรรคดำเนินงานด้วยความรู้จักเอาใจใส่ ไตร่ตรองพิจารณาใคร่ครวญการให้บริการแก่ประชาชนที่มาติดต่อขอใช้บริการ

^๗สัมภาษณ์ นายสงัด เสี่ยมโพธิ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^๘สัมภาษณ์ นายบุญช่วย จองโพธิ์, ประธานสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^๙สัมภาษณ์ นางสาวราย นามมะเริง, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๐}สัมภาษณ์ นายประหยัด เขยโพธิ์, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๑}สัมภาษณ์ นายจุล งามโพธิ์, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๒}สัมภาษณ์ นายสมหมาย ประเสริฐสุข, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๓}สัมภาษณ์ นายชัยศิริ ศิริรุ่งสกุลวงศ์, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๔}สัมภาษณ์ นางสาวธนพรรณ นาคมะเริง, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๕}สัมภาษณ์ นายวิเชียร บาตรโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๖}สัมภาษณ์ นายมาะ ถิ่นโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สำนักงานเขตนั้นเจ้าหน้าที่ต้องมีความจริงใจ^{๑๗} หากสาเหตุด้วยความรอบครอบเข้าถึงเนื้องาน^{๑๘} มีความสนใจ เอาใจใส่หรือตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง โดยไม่สนใจถึงปัญหาอุปสรรคที่เป็นสาเหตุให้เสียกำลังใจ^{๑๙} ปลุกฝังให้ผู้ปฏิบัติงานเอาใจใส่ฝึกฝนในงานผู้ปฏิบัติงานตั้งใจทำงานอย่างจริงจังการทำงานคือการแบ่งงานกันทำให้ทุกคนถูกงาน^{๒๐} ติดตามการปฏิบัติงานตามหลักวิชาการ^{๒๑} การให้บริการแก่ประชาชนที่มาติดต่อขอใช้บริการสำนักงานเขตนั้นเจ้าหน้าที่ต้องมีความจริงใจจัดการสัมมนาเพิ่มศักยภาพการปฏิบัติงานให้กับเจ้าหน้าที่เป็นประจำสม่ำเสมอ^{๒๒} พัฒนาองค์ความรู้ในการปฏิบัติให้กับพนักงานเจ้าหน้าที่^{๒๓} มีความเพียรพยายามและมีความอดทนอดกลั้นต่อสภาวะต่าง ๆ^{๒๔}

สรุป

หาเหตุผลของงานและตรวจสอบข้อบกพร่อง คิดทบทวนและหาทางแก้ไขปรับปรุงงาน ใช้ปัญญาดำเนินงานโดยตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาและอุปสรรคและหาวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผล ใช้ปัญญาดำเนินงานอย่างมีเหตุมีผล

๔) ด้านวิมังสา (ความไตร่ตรอง) การปรับปรุงแก้ไข (Action-A)

ดำเนินงานโดยใช้สติ คิดพิจารณาวางแผน ทดลอง วัตถุประสงค์วิธีแก้ไขปรับปรุงเพื่อจัดการการดำเนินงานนั้นต้องมีการคิดพิจารณาวางแผนงาน ทดลองปฏิบัติ เมื่อพบปัญหาต้องหาวิธีแก้ไขปรับปรุง ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น^{๒๕} หมั่นตรองพิจารณาเหตุผลในงานนั้น^{๒๖} การพัฒนางานคือเป็นหัวใจของการทำงาน เมื่อทำงานไประยะหนึ่งก็ตรองพิจารณาว่าผลงานที่ทำนั้นเป็นอย่างไร^{๒๗} ก่อนทำงานต้องวางแผนไตร่ตรองให้รอบครอบว่าถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่และคิดทบทวนสม่ำเสมอเมื่อมีโอกาส หลังจากทำงานหรือขณะทำงานก็ต้องตรวจสอบต่อไปรวมถึงต้องปรับปรุงแก้ไขในการทำงานให้ดียิ่งขึ้นไปอีก^{๒๘} ในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นคน เครื่องมือ การตรวจตรานอกจากเป็นกระบวนการที่ผู้บังคับบัญชาตรวจสอบ แล้วตัวผู้ปฏิบัติงานหากมีขบวนการตรวจตราที่ดีก็ยิ่งเพิ่มความถูกต้องยิ่งขึ้นก่อนดำเนินการในลำดับต่อไป^{๒๙} คิดพิจารณาวางแผน ทดลอง วัตถุประสงค์วิธีแก้ไขปรับปรุงเพื่อจัดการดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้น^{๓๐} การทำงานให้เป็นผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพนั้น

^{๑๗} สัมภาษณ์ นายชัยศิริ ศิริรุ่งสกุลวงศ์, นายกนกนายนกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายวิเชียร บาตรโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายมานะ ถิ่นโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๐} สัมภาษณ์ นายสมหมาย ประเสริฐสุข, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายประหยัด เขียวโพธิ์, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายจูล จ่างโพธิ์, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๓} สัมภาษณ์ นางสาวธนพรรณ นาคมะเร็ง, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๔} สัมภาษณ์ นายบุญช่วย จองโพธิ์, ประธานสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๕} สัมภาษณ์ นางสาววย นามมะเร็ง, สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๖} สัมภาษณ์ นายชัยศิริ ศิริรุ่งสกุลวงศ์, นายกนกนายนกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๗} สัมภาษณ์ นายวิเชียร บาตรโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๘} สัมภาษณ์ นายสัจด์ เสงี่ยมโพธิ์, ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๒๙} สัมภาษณ์ นางสาวธนพรรณ นาคมะเร็ง, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

^{๓๐} สัมภาษณ์ นายมานะ ถิ่นโพธิ์, รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

ผู้ปฏิบัติงานควรจะต้องมีความรู้ในงานที่ทำเป็นอย่างดี สามารถใช้วิจารณญาณอย่างรอบรู้ รอบคอบในการทำงานเพื่อมิให้เกิดปัญหาหรือแก้ไขปัญหาดัง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ผู้ปฏิบัติงานต้องคอยเตือนตนเองอยู่เสมอว่า ประชาชนคือบุคคลสำคัญที่จะต้องให้ความใส่ใจ ดูแลทุกข์สุขผู้ที่มารับบริการ

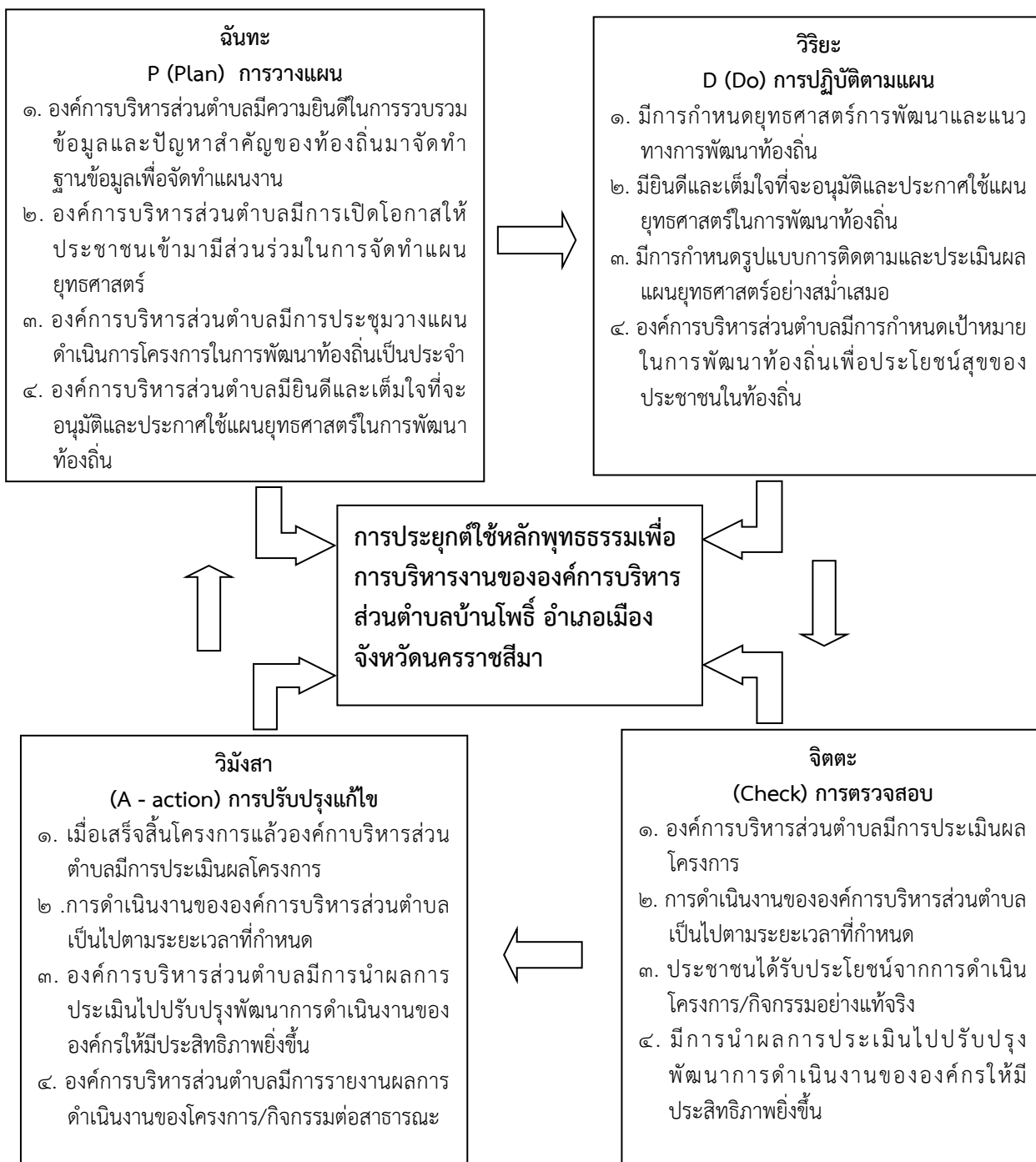
สรุป

พิจารณางานโดยใช้สติ คิดวางแผนทดลองวัดผลคิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุงเพื่อจัดการดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญ หาเหตุผลของงานและตรวจสอบข้อบกพร่อง คิดทดลองและหาทางแก้ไขปรับปรุงงานใช้ปัญญาดำเนินงานโดยตรวจสอบข้อดีข้อเสียข้อบกพร่องตลอดจนปัญหาและอุปสรรคและหาวิธีแก้ไขอย่างมีเหตุผลใช้ปัญญาดำเนินงานอย่างมีเหตุมีผล

๔.๖ สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

จากการวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้รับองค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ คือ ทำให้ทราบถึงการนำอิทธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ตลอดถึงข้อเสนอแนะซึ่งจะนำไปสู่การส่งเสริมการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ต่อไป ผู้วิจัยสามารถสรุปแผนภาพองค์ความรู้โดยการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา หลักการบริหารวงจร อันได้แก่ P=Plan คือการวางแผน, D=Do คือการปฏิบัติงาน, C=Check คือการทบทวนผลการปฏิบัติ และ A=Action เพื่อเป็นการปรับปรุงองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ต่อไป

แผนภาพที่ ๔.๑ องค์ความรู้จากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยเพื่อ ๑) ศึกษาการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ๒) เปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ๓) ศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารงานตามหลักพุทธธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการตามระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ซึ่งใช้วิธีการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ประชาชนในตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำนวน ๓๕๐ คน และการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key-Informant) จำนวน ๙ ท่าน เพื่อสนับสนุนข้อมูลเชิงปริมาณ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ โดยการหาค่าความถี่ (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ทดสอบสมมติฐาน โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล สถิติที่ใช้คือ การทดสอบค่าที (t-test) ในกรณีตัวแปรต้นสองกลุ่ม และการทดสอบค่าเอฟ (F-Test) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One Way ANOVA) ในกรณีตัวแปรต้น เมื่อพบว่ามีความแตกต่างจะทำการเปรียบเทียบความแตกต่างค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) และใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหาประกอบบริบทซึ่งมีรายละเอียดดังนี้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สามารถสรุปผลการวิจัย ได้ดังนี้

๕.๑.๑ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

การศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคลสถานภาพทั่วไปของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัด

นครราชสีมา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชายจำนวน ๒๒๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๙ เพศหญิงจำนวน ๑๖๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๑

สถานะ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานะโสดจำนวน ๑๒๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๘ สมรสจำนวน ๒๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๖.๐

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุ ๔๖-๕๕ ปี จำนวน ๑๐๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๗.๒ มีอายุ ๓๖-๔๕ ปี จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๕ มีอายุ ๒๖-๓๕ ปี จำนวน ๗๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๗ มีอายุต่ำกว่า ๒๕ ปี จำนวน ๕๓ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๓.๖ อายุสูงกว่า ๕๖ ปี ขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐ มีอายุต่ำกว่า

๕.๑.๒ การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความคิดเห็นการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยจำแนกเป็น ๔ ด้าน ได้แก่ ๑) ด้านฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ ๒) ด้านวิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น ๓) ด้านจิตตะ เอาใจใส่จดจ่อในการปฏิบัติหน้าที่ ๔) ด้านวิมังสา ไตร่ตรองผลของการปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = ๓.๗๒$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสรุปได้ ดังนี้

(๑) **ฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (P - Plan)** ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๓.๗๖$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

(๒) **วิริยะ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ (D - do)** ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๓.๙๖$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

(๓) **จิตตะ เอาใจใส่จดจ่อในการปฏิบัติหน้าที่ (C - Check)** ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๓.๗๑$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

(๔) **วิมังสา ไตร่ตรองผลของการปฏิบัติหน้าที่ (A - action)** ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๓.๗๕$) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ

๕.๑.๓ ผลการทดสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนมีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนมีความเห็นรวมไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนมีสถานะต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกัน พบว่า ประชาชนมีสถานะต่างกันมีความเห็นต่อการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วน ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม

เพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชาชนมี อายุไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาพบว่าประชาชนมี ระดับการศึกษา ต่างกันมีความเห็น ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาพบว่า ประชาชนมี รายได้ต่อเดือน ต่างกันมีการ แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน

๕.๑.๔ สรุปปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” ครั้งนี้ทำให้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ซึ่งจำแนกเป็นรายด้าน ดังนี้

๑) **ฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (P - Plan)**ปัญหา อุปสรรค พบว่า การทำงานของพนักงานเจ้าหน้าที่ องค์การบริหารส่วนตำบลยังขาดความรัก ความพอใจในตามตำแหน่งหน้าที่ของตน ยังมีความพยายามเปลี่ยนแปลงตำแหน่งหน้าที่บ่อยๆ ความสมดุลของระยะเวลาการทำงานกับปริมาณงานที่ได้รับงานค้างอยู่ที่คนคนเดียวมีเพียงความต้องการให้งานเสร็จตามกำหนดเวลาเท่านั้นเกิดความรู้สึกซ้ำซาก จำเจ ต่องานในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย จึงเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดการดำเนินงานที่เฉื่อยชาไม่กระตือรือร้น

๒) **วิริยะ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ (D - do)**

ปัญหา อุปสรรค พบว่า การปฏิบัติงานขาดความทุ่มเท ทั้งร่างกายและแรงใจ เนื่องจากเกิดความเหลื่อมล้ำทางผลตอบแทนที่ได้รับ ขวัญกำลังใจ ผู้ที่มีผลตอบแทนไม่อยู่ในรูปแบบขั้นเงินเดือน หรือสวัสดิการอื่น ที่ไม่เหมาะสมกับงานการสอนและการทำงานที่ทุ่มเทบุคลากรไม่สู้งาน ไม่มานะบากบั่นและขาดการฝึกฝนฝีมือจึงทำให้ไม่เกิดความชำนาญในการปฏิบัติงานจริงงานที่ได้รับมักด้อยประสิทธิภาพเกิดความท้อถอยเนื่องจากถูกกดดันจากสภาพกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ทั้งผู้บริหาร เป็นสาเหตุให้ประสิทธิภาพงานลดลง

๓) **จิตตะ เอาใจใส่จดจ่อในการปฏิบัติหน้าที่ (C - Check)**

ปัญหา อุปสรรค พบว่า เมื่อทำงานเป็นกลุ่มปรากฏว่าพนักงานบางคนไม่ให้ความร่วมมือเท่าที่ควร ทำให้เกิดความขัดแย้งภายในองค์กรจัดแบ่งกลุ่มพนักงานที่มีความคิดเห็นแตกต่างกัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลขาดประสบการณ์ ไม่เข้าใจบทบาท หน้าที่ ขาดความชัดเจนในการะการถ่ายโอนงานจากภาครัฐ ทำให้ขาดสติ ไม่มีเหตุผลในการตัดสินใจในการทำงาน และขัดแย้งกับผู้ร่วมงาน จนไม่สามารถควบคุมการปฏิบัติงานให้สำเร็จได้

๔) **วิมังสา ไตร่ตรองผลของการปฏิบัติหน้าที่ (A - action)**

ปัญหา อุปสรรค พบว่า เมื่อเกิดความล้มเหลวในการทำงาน ผู้บังคับบัญชามักจะลงโทษ

พนักงานที่รับผิดชอบ ว่าไม่มีความสามารถ โดยไม่ได้ใคร่ครวญหาเหตุผลที่แท้จริง พนักงานส่วนหนึ่งทำงานเพื่อหวังลายศตำแหน่ง จึงทำให้เกิดการทุจริตขึ้นในองค์กรการสั่งงานไม่ตรงกับหน้าที่รับผิดชอบงานมีมากกว่าคน ทำให้การทำงานเอาใจใส่ไม่เต็มที่ควร

๕.๑.๕ ผลการสัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑) ฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (P - Plan)

มีใจรักในการทำงานที่จะดำเนินงานให้เป็นผลสำเร็จพอใจในงานที่ทำรักงานและรัก จุดมุ่งหมายของงานมีการวางแผนการดำเนินงานอยากทำให้งานสำเร็จผลตามจุดหมายที่วางไว้เมื่อเห็นงานที่กำลังเดินไปสู่จุดหมายก็เกิดความปิติ เมื่องานนั้นบรรลุจุดหมายก็เกิดความรู้สึกดีใจที่งานสำเร็จผลตามที่วางแผนไว้ พึงพอใจในงานที่ทำให้เสร็จไปตามเป้าหมายที่วางไว้มีความตั้งใจในการทำงานเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน มีความพึงพอใจในงานที่ทำนั้นให้เกิดผลสำเร็จการวางแผนงานนั้นพึงนึกถึงผลงานที่เกิดขึ้น ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานและหน้าที่จะต้องมีการพัฒนาหน่วยงานและองค์กร สร้างการรักงานและทำงานด้วยใจรักปลุกเร้าให้เกิดความรักความพอใจ ในการดำเนินงานเพื่อให้งานดำเนินไปสู่จุดหมายในการดำเนินงานต้องมีการสร้างขวัญและกำลังใจให้กันและกัน ความเอาใจใส่ความสนใจหรือเอาใจใส่ให้ความสำคัญกับหน่วยงานที่ทำให้ผู้ปฏิบัติงานมีความรู้สึกว่าเป็นส่วนหนึ่งของงาน

๒) วิริยะ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ (D - do)

ความตั้งใจจะดำเนินงานด้วยความพยายามเข้มแข็งอดทนไม่ทอดทิ้งในหน้าที่จนกว่างานจะสำเร็จมีความตั้งใจทำงานอย่างเต็มที่ เต็มความสามารถเพื่อให้การดำเนินงานนั้นเป็นไปตามแผนงาน มีความมุ่งมั่นความพยายามปฏิบัติงานให้เป็นไปตามแผนงานด้วยความขยันหมั่นเพียร ปฏิบัติงานด้วยความขยันใจสู้ ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและความยากลำบาก การวางแผนคือการจัดงานที่มอบหมายให้กับบุคคลที่ตรงกับคนที่มีความสามารถ ปรับเปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติงานการปฏิบัติงานด้วยความเพียรผู้ปฏิบัติงานจะทุ่มเทกำลังเต็มความสามารถ เพื่อให้การปฏิบัติงานบังเกิดผลสำเร็จ การศึกษากฎเกณฑ์ระเบียบทางภาครัฐหรือหน่วยงานต่าง

๓) จิตตะ เอาใจใส่จดจ่อในการปฏิบัติหน้าที่ (C - Check)

เอาใจใส่ติดตามการดำเนินงานอย่างจริงจังโดยไม่ใส่ใจถึงปัญหาอุปสรรคดำเนินงานด้วยความรู้จักเอาใจใส่ ไตร่ตรองพิจารณาใคร่ครวญ หาสาเหตุด้วยความรอบครอบเข้าถึงเนื้องาน มีความสนใจ เอาใจใส่หรือตั้งใจในการทำงานอย่างจริงจัง โดยไม่สนใจถึงปัญหาอุปสรรคที่เป็นสาเหตุให้เสียกำลังใจ ปลุกฝังให้ผู้ปฏิบัติงานเอาใจใส่ฝักใฝ่ในงานผู้ปฏิบัติงานตั้งใจทำงานอย่างจริงจังการทำงานคือการแบ่งงานกันทำให้ทุกคนถูกงาน ติดตามการปฏิบัติงานตามหลักวิชาการ

๔) วิมังสา ไตร่ตรองผลของการปฏิบัติหน้าที่ (A - action)

ดำเนินงานโดยใช้สติ คิดพิจารณาวางแผน ทดลอง วัตถุประสงค์แก้ไขปรับปรุงเพื่อจัดการการดำเนินงานนั้นต้องมีการคิดพิจารณาวางแผนงาน ทดลองปฏิบัติ เมื่อพบปัญหาต้องหาวิธีแก้ไขปรับปรุง ให้ได้ผลดียิ่งขึ้น หมั่นไตร่ตรองพิจารณาเหตุผลในงานนั้น การพัฒนางานคือเป็นหัวใจของการทำงาน เมื่อทำงานไประยะหนึ่งก็ไตร่ตรองพิจารณาว่าผลงานที่ทำนั้นเป็นอย่างไร ก่อนทำงานต้องวางแผนไตร่ตรองให้รอบคอบว่าถูกต้อง เหมาะสมหรือไม่และคิดทบทวนสม่ำเสมอเมื่อมีโอกาส

หลังจากทำงานหรือขณะทำงานก็ต้องตรวจสอบต่อไปรวมถึงต้องปรับปรุงแก้ไขในการทำงานให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ในการปฏิบัติงานไม่ว่าจะเป็นคน เครื่องมือ การตรวจตรานอกจากเป็นกระบวนการที่ผู้บังคับบัญชาตรวจสอบ แล้วตัวผู้ปฏิบัติงานหากมีขอบงานการตรวจตราที่ดีก็ยิ่งเพิ่มความถูกต้องยิ่งขึ้นก่อนดำเนินการในลำดับต่อไป

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาค้นคว้าข้อมูล การวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” มีประเด็นการอภิปรายผลดังนี้

๕.๒.๑ อภิปรายความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวม

จากผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา อยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุพิตร เขมวีโร (บุญบรรลุ) ได้วิจัยเรื่อง การประยุกต์ใช้อธิบาต ๔ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล : กรณีศึกษา เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ ผลการวิจัยพบว่า พนักงานเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้อธิบาต ๔ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พนักงานเทศบาลเมืองลัดหลวง มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้อธิบาต ๔ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล อยู่ในระดับมากที่สุดทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านฉันทะ และด้านวิมังสา^๑

๕.๒.๒ อภิปรายความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จำแนกเป็นรายด้าน

๑) ฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (P - Plan)

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (P - Plan) ในภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุดทุกข้อ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กัญญ์กวีฬารณ์ กลิ่นนิ่มนวล ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” ผลการศึกษา

^๑พระสุพิตร เขมวีโร (บุญบรรลุ), “การประยุกต์ใช้อธิบาต ๔ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔) , หน้า ๖๔.

พบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔ ตามทัศนะของบุคลากรโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๔.๑๙$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านฉันทะ อยู่ในระดับมากที่สุด ($\bar{X} = ๔.๒๖$) ส่วนด้านวิริยะ จิตตะ และวิมังสา อยู่ในระดับมาก^๒

๒) วิริยะ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ (D - do)

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิริยะ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ (D-do) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน) ได้ทำวิจัยเรื่อง “การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” พบว่าการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการนำหลักอิทธิบาท ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา มาใช้ในการปฏิบัติงานในระดับมากที่สุดยกเว้นด้านฉันทะ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนำมาใช้ในการปฏิบัติงานในระดับมาก^๓

๓) จิตตะ เอาใจใส่จดจ่อในการปฏิบัติหน้าที่ (C-Check)

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านจิตตะ เอาใจใส่จดจ่อในการปฏิบัติหน้าที่ (C-Check) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ชาตรี แนวจำปา ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติ หน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร” ผลการศึกษาพบว่า บุคลากรมีการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา ในการ ปฏิบัติหน้าที่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะและด้านจิตตะ ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับมาก สำหรับการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ด้านวิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ อยู่ในระดับปานกลาง^๔

๔) วิมังสา ไตร่ตรองผลของการปฏิบัติหน้าที่ (A-action)

ความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ด้านวิมังสา ไตร่ตรองผลของ

^๒ กัญญ์วาทภรณ์ กลิ่นนิมมวล, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓๙.

^๓ พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน), “การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* รัฐประศาสนศาสตร์, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๗๔.

^๔ ชาตรี แนวจำปา, “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร” *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต* (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๕๙.

การปฏิบัติหน้าที่ (A-action) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน) ได้ทำวิจัยเรื่อง “ การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ” พบว่าการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุดและเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการนำหลักอิทธิบาท ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ และด้านวิมังสา มาใช้ในการปฏิบัติงานในระดับมากที่สุดยกเว้นด้านฉันทะ เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลนำมาใช้ในการปฏิบัติงานในระดับมาก^๕

๕.๒.๓ อภิปรายผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนมีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ประชาชนมีความเห็นรวมไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาสุวิทย์ชา สิริวฑฒโน การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่า ๑.พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานในการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พนักงานที่มีเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษาประสบการณ์ในการทำงาน และรายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่แตกต่างกัน^๖

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนมีสถานะต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แตกต่างกัน พบว่า ประชาชนมีสถานะต่างกันมีความเห็นต่อการประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ประชาชนต่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ญัฐนี เลิศเรืองเจริญ การใช้อิทธิ

^๕พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน), “ การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ” **พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๔๕.

^๖พระมหาสุวิทย์ชา สิริวฑฒโน, “การบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๗๒.

บาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลมหาชัย ๒ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร” พบว่า พยาบาลโรงพยาบาลมหาชัย ๒ ที่มีเพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษา และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน มีการใช้อธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน และที่มีอายุแตกต่างกันมีการใช้หลักอธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน^๗

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนมีอายุต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรม เพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชาชนมี อายุไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งไม่เป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **ณัฐณี เลิศเรืองเจริญ** การใช้อธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลมหาชัย ๒ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร” พบว่า พยาบาลโรงพยาบาลมหาชัย ๒ ที่มีเพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษา และรายได้ต่อเดือน แตกต่างกัน มีการใช้อธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน และที่มีอายุแตกต่างกันมีการใช้หลักอธิบาท ๔ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ในการปฏิบัติหน้าที่ไม่แตกต่างกัน^๘

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนที่มีระดับการศึกษาต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชาชนมี ระดับการศึกษา ต่างกันมีความเห็น ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าไม่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระมหาสุวิทย์ชา สิริวฑฒโน** การบริหารงานตามหลักอธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช” พบว่า ๑.พนักงานมีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก การเปรียบเทียบความคิดเห็นของพนักงานในการบริหารงานตามหลักอธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล พบว่า พนักงานที่มีเพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษาประสบการณ์ในการทำงาน และรายได้รวมต่อเดือนต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารงานตามหลักอธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช ไม่แตกต่างกัน^๙

^๗ณัฐณี เลิศเรืองเจริญ,“การใช้อธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลมหาชัย ๒ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร” **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕.

^๘ณัฐณี เลิศเรืองเจริญ,“การใช้อธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลมหาชัย ๒ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร” **สารนิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๕๕.

^๙พระมหาสุวิทย์ชา สิริวฑฒโน,“การบริหารงานตามหลักอธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช”,**วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๘๔.

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันมีความคิดเห็นต่อการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ประชาชนมี รายได้ต่อเดือน ต่างกันมีการ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.๐๕ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พัชรี ชำนาญศิลป์** ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีวศพนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ”พบว่า บุคลากรมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีวศพนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาท ๔ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านวิมังสา พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ผลการเปรียบเทียบประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีวศพนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาท ๔ ได้แก่ ด้านฉันทะ ด้านวิริยะ ด้านจิตตะ ด้านวิมังสา จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศอายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา และรายได้ พบว่า บุคลากรที่มีสถานภาพ และระดับการศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีวศพนครสวรรค์ ตามหลักอิทธิบาท ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕^{๑๐}

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” ผู้วิจัยขอเสนอประเด็นที่ควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ดังต่อไปนี้

๑ ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) ผู้บริหารควรให้ความสำคัญและจัดให้มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการนำนโยบายของสภามาจัดทำเป็นแผนยุทธศาสตร์ แผนกลยุทธ์และแผนงาน และการอบรมในบทบาทหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล และอบรมการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาหน่วยชุมชนและองค์กร การสร้างความเข้าใจระหว่างผู้บริหาร สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลกับข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง

๒.วิริยะ (ความพากเพียรในสิ่งนั้น) ผู้บริหารควรเน้นย้ำและให้ความสำคัญกับการให้กำลังใจแก่บุคลากรให้ทำงานด้วยความขยันขันแข็ง อดทน มีคุณธรรม จริยธรรม ตั้งใจในการทำงาน และผู้บริหารต้องเป็นแบบอย่างในการกระตือรือร้นที่มุ่งมั่นในการให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ พร้อมทั้งการปรับเปลี่ยนรูปแบบการปฏิบัติงานการปฏิบัติงานด้วยความเพียร ผู้ปฏิบัติงานจะทุ่มเทกำลังเต็มความสามารถ เพื่อให้การปฏิบัติงานบังเกิดผลสำเร็จการศึกษาภูเกณฑระเบียบบททางภาครัฐหรือหน่วยงานต่าง

๓.จิตตะ (ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) ผู้บริหารควรจัดการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการในการตรวจสอบ ติดตามการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการอย่างต่อเนื่อง และปลูกฝังให้ผู้ปฏิบัติงาน

^{๑๐}พัชรี ชำนาญศิลป์, “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีวศพนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท ๔”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๔, หน้า ๔๓.

เอาใจใส่ฝึกฝนในงานผู้ปฏิบัติงานตั้งใจทำงานอย่างจริงจังการทำงานคือการแบ่งงานกันทำให้ทุกคนถูกงาน ติดตามการปฏิบัติงานตามหลักวิชาการ

๔.วิมังสา (ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น) ผู้บริหารควรให้ความสำคัญกับการประเมินตนเอง และการนำผลการประเมินมาปรับปรุงพัฒนางานและหาวิธีการแก้ไขปัญหา รวมทั้งควรนำผลการดำเนินงานในปีที่ผ่านมา นำมาใช้เพื่อปรับปรุงการการทำงานและการบริหารโครงการในปีถัดไป การตรวจตราที่ดีก็ยิ่งเพิ่มความถูกต้องยิ่งขึ้นก่อนดำเนินการในลำดับต่อไป

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑.ฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) ผู้บริหารควรมีการสร้าง ความเข้าใจอันดีในองค์กร และให้บุคลากรเห็นความสำคัญของระยะเวลาการทำงานกับปริมาณงานที่ได้รับ เพื่อเป็นการกระตุ้นการทำงาน ไม่เฉื่อยชาและกระตือรือร้น ให้การทำงานสำเร็จตามเป้าหมายและนโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๒.วิริยะ (ความพากเพียรในสิ่งนั้น) ผู้บริหารต้องสนับสนุนและให้กำลังใจแก่บุคลากรให้ทำงานด้วยความขยันขันแข็งและอดทน สร้างขวัญกำลังใจ ตอบแทนไม่ว่าในรูปแบบขึ้นเงินเดือน หรือสวัสดิการอื่นให้ตั้งใจในการทำงาน ให้มีความกระตือรือร้นและมุ่งมั่นการให้บริการประชาชนอย่างมีประสิทธิภาพ

๓.จิตตะ (ความเอาใจใส่ฝึกฝนในสิ่งนั้น) ควรอบรมในเรื่องภารกิจและบทบาทหน้าที่สภาผู้บริหาร ข้าราชการ พนักงาน ลูกจ้าง เพื่อให้เข้าใจในบทบาทหน้าที่ ผู้บริหารต้องตรวจสอบ ติดตามการปฏิบัติงานตามแผนงาน โครงการเป็นประจำทุกเดือน

๔.วิมังสา (ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น) ผู้บริหารทุกระดับต้องใจใส่ในการประเมินตนเองใคร่ครวญหาเหตุผลที่แท้จริง และนำผลการประเมินมาปรับปรุงการทำงาน มีความละเอียดถี่ถ้วนต่อบาบ มีการนำผลสรุปการดำเนินโครงการ กิจกรรม มาปรับปรุงพัฒนาและนำไปสู่การแก้ไขปัญหาและตอบสนองความต้องการประชาชนอย่างสม่ำเสมอ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา” ได้นำไปศึกษาวิจัยครั้งต่อไปในประเด็นดังต่อไปนี้

๑. ควรศึกษาการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่าง หรือความสอดคล้องกันในระดับการบริหาร

๒. ควรนำหลักธรรมทางพุทธศาสนาในหัวข้อธรรมอื่นๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล

๓. ควรศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อการบริหารงานตามหลักอิทธิบาท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ

๔. ควรมีการเพิ่มเครื่องมือในการวิจัยให้กว้างมากขึ้น เช่น การสนทนากลุ่ม เพื่อนำข้อมูลที่ได้ มาวิเคราะห์ให้ได้ผลตรงกับความเป็นจริงที่สุด

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

จันทร์ธานี สงวนนาม. **เอกสารประกอบการสอนบรรยายหลักสูตรผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง**. ม.ท.ป, ๒๕๔๖.

ชาญชัย อาจิณสมมาตร. **ศัพท์การบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๐.

เด่น ชะเนตย์. **การบริหารงานบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท, ๒๕๔๖.

ติน ปรัชญพฤทธิ. **ศัพท์รัฐประศาสนศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ธงชัย สันติวงษ์. **องค์การและการบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๕๑.

ธนจรส พุนสีทธิ. **การจัดการองค์การและการบริหาร**. (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๑).

ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : อักษรปริทรรศน์, ๒๕๓๔.

นพพงษ์ บุญจิตราดุล. **หลักการบริหารการศึกษาทั่วไป**. (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการบริการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

นิพนธ์ กิनावงศ์. **หลักการบริหารการศึกษา**. (พิษณุโลก : ภาควิชาการบริการและพัฒนาศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๔๔).

บุญช่วย ศิริเกษ. **พฤติกรรมองค์การในการบริหารการศึกษา**. (เลย : สถาบันราชภัฏเลย, ๒๕๔๐).

บุญมี แทนแก้ว. **จริยศาสตร์**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒.

ประพันธ์ สุริหาร. **ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร**. (ขอนแก่น : ภาควิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗).

ปัญญา ใช้บางยาง. **ธรรมาธิบายหลักธรรมในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

ปิ่น มุกกันต์. **แนวสอนธรรมะตามหลักสูตรนักธรรมตรี**. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา, ๒๕๕๓.

พ. สุวรรณ. **โพชฌงค์**. **พุทธศาสดาต่ออายุ**. กรุงเทพมหานคร : สร้อยทอง, ๒๕๓๑.

พระครูโสภณปริยัติสุธี (ศรีบรรดร ธีระมโฆ). **รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

พระเทพดิลก (ระแบบ จิตตญาณ). **ธรรมปริทรรศน์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แปดสีเบจ็ด, ๒๕๕๐.

_____. **อธิบายหลักธรรมตามหมวดจากนวกวาท**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๘.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พุทธวิถีการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ดาต้าโปรดักส์, ๒๕๔๘.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **ทำอย่างไรจึงเรียนเก่ง**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันท์ภิกขุ). **พจนานุกรมธรรมปัญญาอันนทะเล**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๔.
- _____. **ธรรมะกับการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- _____. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.
- _____. **ธรรมะกับการทำงาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๓.
- พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช. **พระมหาชนก**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๔๒.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). **การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๓.
- _____. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๕. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์จันทร์เพ็ญ, ๒๕๕๐.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. ม.ป.พ. ม.ป.ป.
- _____. **ธรรมนุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๕.
- _____. **พุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระมหาณรงค์ศักดิ์ จิตญาโณ. **พระอภิธรรมปิฎก ๑**. (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).
- พระมหาจุฑาชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี). **คนสำราญงานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **คุณธรรมสำหรับนักบริหาร**. (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๓๙).
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคล). **ครองชีวิตอย่างไรให้เป็นสุข**. ม.ป.พ. ม.ป.ป.
- พะยอม วงศ์สารศรี. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร : พรานนกการพิมพ์, ๒๕๔๒.
- พุทธทาสภิกขุ และปัญญานันท์ภิกขุ. **คุณธรรมของชีวิตที่ดีงาม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- _____ . **การทำงานที่เป็นสุข**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ๒๕๔๙.
- _____ . **ฆราวาสธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๓๗.
- ไพฑูรย์ สีนลารันต์. **ความรู้คู่คุณธรรม**. (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๒).
- มัลลิกา ต้นสอน. **การจัดการยุคใหม่**. กรุงเทพมหานคร : เอกซเปอร์เน็ต จำกัด, ๒๕๔๔.
- ยุทธ ไกยวรรณ. **การบริหารการผลิต**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี, ๒๕๔๕.
- วศิน อินทสระ. **พุทธปรัชญามหายาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เจริญกิจ, ๒๕๓๐.
- สนอง วรอุไร. **ทำชีวิตให้ได้ดีและมีสุข** พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อัมรินทร์, ๒๕๕๐.
- สมคิด บางโม. **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- สมพงษ์ เกษมสิน. **การบริหาร**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๖.
- _____ . **การบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : ไทยพัฒนาการพิมพ์ธนบุรี, ๒๕๑๘.
- สมพร เทพสิทธิ์า. **คุณธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : สภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๔๒.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหารเชิงกลยุทธ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, ๒๕๔๔.
- _____ . **การบริหารตามสถานการณ์**. กรุงเทพมหานคร : บรรณกิจ, ๒๕๔๕.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกสำหรับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- สุพิณ เกชาคุปต์. **การจัดการปฏิบัติงาน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๔.
- หลวงพ่อบุญญานันท์ทิกขุ. **งานคือชีวิตชีวิตคืองานบันดาลสุข**. กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป..
- อมร โสภณวิเศษฐ์วงศ์ และกวี อิศริวรรณ. **หนังสือเรียนสังคมศึกษารายวิชา ส๐๑๘- ส๐๑๙ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑ ฉบับปรับปรุง พ.ศ. ๒๕๓๓**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๕.
- อัครเมธี สิริวรรณท์. **เปิดโอกาสให้ชีวิตให้ได้รับสิ่งอันเป็นมงคล**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ อุทยานความรู้, ๒๕๕๐.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๒) วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

กัญแก้วหาภรณ์ กลิ่นนิ่มนวล. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงาน จังหวัดพิษณุโลกตามหลักอิทธิบาท ๔”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

กัณณูช อินทนู. “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลกรณีศึกษา องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. รายงานการศึกษาอิสระ. **ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. วิทยาลัยปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.

กัลญา รอดแก้ว. “แรงจูงใจที่มีผลต่อการปฏิบัติงานในหน้าที่ของพนักงานส่วนตำบลกรณีศึกษา : พนักงานส่วนตำบลในเขตอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช”. รายงานการศึกษาอิสระ. **ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. วิทยาลัยปกครองท้องถิ่นมหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.

ชลวิทย์ อ้วนศรี. “ประสิทธิภาพในการบริหารการพัฒนาของสำนักงานเขตบึงกุ่มกรุงเทพมหานคร **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๙.

ชาติรี แนวจำปา. “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ณัฐณี เลิศเรืองเจริญ. “การใช้อิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล : ศึกษาเฉพาะกรณี โรงพยาบาลมหาชัย ๒ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร”. **สารนิพนธ์ศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

ทรงสิริ เฉลิมชัยกิจ. “การศึกษาความพึงพอใจของผู้ใช้บริการห้องสมุดประชาชนสวนลุมพินี **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยนเรศวร, ๒๕๕๒.

ธีระชัย อินทร์น้อย. ดาบตำรวจ. “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าไม้ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

นฤมล ราชบุรี. “การบริหารงานประกันคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชนนอกระบบในกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- นารินทร์ กว้างขวาง. “การบริหารงานเทศบาลตำบลตามหลักสารานโยบาย ๖ : กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางเมือง อำเภอเมืองสมุทรปราการ จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ประจันต์ ธารศิริสิน. ประสิทธิภาพการให้บริการประชาชนของเทศบาลเมือง จังหวัดสมุทรปราการ. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการจัดการอุตสาหกรรมบริการและการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต, ๒๕๕๓.
- ปรัชญา เวสารัชช. “ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาหมู่บ้าน : ศึกษาเฉพาะกรณี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๓.
- พระคณพศ กิตติสาโร. “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักธรรมาภิบาล : กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระจรุณ ธีรปัญญา (เวฬุวาปี). “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลลำพยนต์ อำเภอตากฟ้า จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระธนนันต์ ชยานนุโท (ประเสริฐศิลป์). “การบริหารงานของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามหลักสัปปุริสธรรม ๗”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระภาณุวัฒน์ ฐิตวินโย (ทิวี่ร่าง). “การบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล ตามหลักธรรมาภิบาลของอำเภอไพศาลี จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาทองดี นิปก (สุราทิพย์). “การบริหารงานของสถานสงเคราะห์บ้านบางแคกรุงเทพมหานคร โดยการประยุกต์ใช้พรหมวิหาร ๔”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระมหาอุทัย บัวทอง. “การใช้หลักอริยบท ๔ ในการบริหารงานของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครูโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในกลุ่ม ๗”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, ๒๕๕๒.
- พระมหาสุวิทย์ชา สิริวิฑฒโน. “การบริหารงานตามหลักอริยบท ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระมหาเอกอมร จิตญาโณ. “ความคิดเห็นของประชาชนที่มีต่อการบริหารงานตามหลักสาราณีธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอตอนมดแดง จังหวัดอุบลราชธานี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระยฤทธิภูมิ ธรรมธโร. “การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักสังคหวัตถุ ๔ ตามความคิดเห็นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอนาแกจังหวัดนครพนม”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต (รักเรียน). “การนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระสมรส ธรรมโรโส (ขวัญหอม). “การบริหารงานตามหลักธรรมมาภิบาลของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในจังหวัดนครสวรรค์” **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต** บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระสุนันท์ กิตติสัทโท (สายพิมพ์พงษ์). “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงานศึกษากรณีผู้ทำเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน จังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชาพระพุทธศาสนา บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- พระสุพิตร เขมวีโร (บุญบรรลุล). “การประยุกต์ใช้อิทธิบาท ๔ ในการทำงานของพนักงานเทศบาล : กรณีศึกษาเทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พัชรี ชำนาญศิลป์. “ประสิทธิผลการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีพนครสวรรค์ตามหลักอิทธิบาท ๔”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ไพบุลย์ ตั้งใจ. “ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของพนักงานตามหลักอิทธิบาท ๔ กรณีศึกษาบริษัทแอมพาสอินดัสตรี จำกัด อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ภาณุพล ภูเขา. “ทศพิธราชธรรมกับการบริหารงานองค์การบริหารส่วนตำบล : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบางเพ็ญอำเภอบางบ่อจังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- มาริษา ชุกิตติพงษ์. “คุณภาพชีวิตในการทำงานอิทธิบาท ๔ และความผูกพันต่อองค์การของพนักงานบริษัทผลิตอุปกรณ์ยานยนต์”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต**. จิตวิทยาอุตสาหกรรม. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๕๐.
- เริงชัย ตั้งรุ่งเรืองอยู่. “ปัญหาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่กิ่งอำเภอห้วยชัยจังหวัดกาฬสินธุ์”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชานโยบายสาธารณะ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗.
- วัชรารณณ์ เกตุค่างพลู. “ความคิดเห็นผู้ใช้บริการต่อการบริการห้องพักหญิงในเขตซอย ๗ ถึงซอย ๑๑ ถนนสุนทรารายณ์ อำเภอเมืองจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต**. สาขาการจัดการทั่วไป บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต, ๒๕๕๑.
- วิษณุภา เมธีวรฉัตร. “พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีรังคีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- สมบุรณ์ แซ่คำ. “องค์การบริหารส่วนตำบลกับการส่งเสริมอาชีพชุมชน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลสะอาดสมบูรณ์ อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด”. **วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชาการปกครองท้องถิ่น. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.
- สุธาดา สนธิเวช. “ความพึงพอใจของพระสงฆ์ต่อการบริหารจัดการโรงพยาบาลสงฆ์”. **วิทยานิพนธ์หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑.
- สุพจน์ เจริญขำ. “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่าอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- อรทัย แสงทอง. “หลักธรรมาภิบาลกับการบริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาสถานศึกษาในเขตตลิ่งชัน”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- อาภรณ์รัตน์ เลิศไผ่รอด. “ความพึงพอใจของประชาชนต่อการบริการสาธารณะตามหลักสาราณียธรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองกรด จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.

บรรณานุกรม (ต่อ)

- พระสุพิตร เขมวีโร. “การประยุกต์ใช้อธิปไตย ๔ ในการปฏิบัติงานของพนักงานเทศบาล : กรณีศึกษา เทศบาลเมืองลัดหลวง อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- กัญแก้วหาภรณ์ กลิ่นนิมโน. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการสำนักงานจังหวัดพิษณุโลกตามหลักอธิปไตย ๔”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต. “การนำหลักอธิปไตย ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- ชาติรี แนวจำปา. “การประยุกต์ใช้อธิปไตย ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของบุคลากรสำนักป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.
- พระวุฒิพงษ์ ถาวรจิตโต. “การนำหลักอธิปไตย ๔ มาใช้ในการปฏิบัติงาน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน”. **พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓.
- พระมหาสุวิทย์ฯ สิริวิฑฒโน. “การบริหารงานตามหลักอธิปไตย ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- ณัฐณี เลิศเรืองเจริญ. “การใช้อธิปไตย ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ของพยาบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีโรงพยาบาลมหาชัย ๒ อำเภอกระทุ่มแบน จังหวัดสมุทรสาคร”. **สารนิพนธ์ศาสตรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.
- พระมหาสุวิทย์ฯ สิริวิฑฒโน. “การบริหารงานตามหลักอธิปไตย ๔ ขององค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.
- พัชรี ชำนาญศิลป์. “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวิทยาลัยการอาชีพนครสวรรค์ตามหลักอธิปไตย ๔”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

บรรณานุกรม (ต่อ)

(๓) วารสาร/จุลสาร/หนังสือพิมพ์

ประพันธ์ สุริหาร. ศัพท์เทคนิคทางการบริหาร. ขอนแก่น : ภาควิชาบริหารการศึกษาคณะ
ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๗.

เมธาพันธ์ โพธิ์โรจน์. การวิเคราะห์การจัดองค์การบริหารตามแนวมนุษยศาสตร์, พุทธจักรปีที่ ๔๙
ฉบับที่ ๙ เดือน ก.ย. ๒๕๔๘.

สมบัติ กุสุมาวลี. บริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์อยู่ไปเพื่ออะไร?. โครงการบัณฑิตศึกษาการพัฒนา
ทรัพยากรมนุษย์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ประชาชาติธุรกิจ วันที่ ๑๖
ธันวาคม ๒๕๔๗ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๓๖๔๕.

สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย. หลักการบริหารการศึกษาตามแนวพุทธศาสตร์. สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิต.
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐.

(๔) ข้อมูลการสัมภาษณ์

สัมภาษณ์ นายสงัด เสงี่ยมโพธิ์. ที่ปรึกษานายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายบุญช่วย จองโพธิ์. ประธานสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวราย นามมะเริง. สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายประหยัด เขยโพธิ์. สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายจูล จ่างโพธิ์. สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายสมหมาย ประเสริฐสุข. สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายชัยศิริ ศิริรุ่งสกุลวงศ์. นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นางสาวธนพรธณ นาคมะเริง. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายวิเชียร บาตรโพธิ์. รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

สัมภาษณ์ นายมานะ ถิ่นโพธิ์. รองนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, ๗ มกราคม ๒๕๖๐.

๒. ภาษาอังกฤษ

Reeder. William W. **Leadership Development in a Mormon Community**. New York : Wiley, 1968.

Simon. Smithburg & Thompson. **Public Administration**. 14 th ed. New York : Alfred A.K nope, 1971.

Dabrin & Ireland. Ernest Dale Management. **Theory and Practice**. New York : McGraw-Hill Book co, 1972.

Simon. Smith burg & Thompson. **Public Administration**. 14 th ed. New York : Alfred A.K nope, 1971.

Dele Yoder. **Personnel Principles and Policies**. Fourth printing. Englewood Cliffs : New Jersey prentice-Hall. Lnc, 1956.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ฉ
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถาม

เรื่อง

การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานของ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

คำชี้แจง

๑. แบบสอบถามชุดนี้ จัดทำขึ้นเพื่อศึกษาการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ตามความคิดเห็นของประชาชน : ศึกษาเฉพาะกรณีองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ท่านเป็นบุคคลหนึ่งที่ได้รับการเลือกให้เป็นผู้ตอบแบบสอบถาม โปรดตอบแบบสอบถามตามความคิดเห็นของท่านอย่างแท้จริงให้ครบถ้วนทุกข้อความ คำตอบของท่านผู้วิจัยจะรักษาไว้เป็นความลับและจะไม่มีผลกระทบต่อท่านแต่อย่างใด เนื่องจากผู้วิจัยจะนำคำตอบของท่านไปใช้วิเคราะห์ในภาพรวมเท่านั้น

๒. แบบสอบถามชุดนี้ประกอบด้วย ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการนำหลักอิทธิบาท ๔ มาใช้ในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักอิทธิบาท ๔ ในความคิดเห็นของประชาชน

ตอนที่ ๓ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลตามหลักอิทธิบาท ๔ ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ทุกๆ ท่าน

พระ จำเริญ อุตตเตโช (นวน)

Phra Chamroeun Uttatechou (Nuon)

นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ : แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน หน้าข้อความที่ตรงกับสภาพความเป็นจริงของท่าน

๑. เพศ ชาย หญิง
๒. สถานภาพ โสด สมรส
๓. อายุ ต่ำกว่า ๒๕ ปี ๒๖ - ๓๕ ปี
 ๓๖ - ๔๕ ปี ๔๖ - ๕๕ ปี
 สูงกว่า ๕๖ ปี
๔. ระดับการศึกษา ต่ำกว่าปริญญาตรี ปริญญาตรี
 สูงกว่าปริญญาตรี
๕. รายได้/ต่อเดือน น้อยกว่า ๕,๐๐๐ บาท ๕,๐๐๑ - ๑๐,๐๐๐ บาท
 ๑๐,๐๐๑ - ๑๕,๐๐๐ บาท ๑๕,๐๐๑ - ๒๐,๐๐๐ บาท
 ๒๐,๐๐๑ - ๒๕,๐๐๐ บาท มากกว่า ๒๕,๐๐๑ บาท

ตอนที่ ๒ : แบบสอบถามเกี่ยวกับการการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย √ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด โดยเลือกคำตอบเพียงคำตอบเดียวในทุก ๆ ข้อ

- ๕ มากที่สุด หมายถึง มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ มากที่สุด
 ๔ มาก หมายถึง มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ มาก
 ๓ ปานกลาง หมายถึง มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ ปานกลาง
 ๒ น้อย หมายถึง มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ น้อย
 ๑ น้อยที่สุด หมายถึง มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ น้อยที่สุด

ที่	รายการ	แสดงความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๑.ด้านฉันทะ ความพึงพอใจในการปฏิบัติหน้าที่ (P - Plan) วางแผน					
๑	องค์การบริหารส่วนตำบลมีความยินดีในการรวบรวมข้อมูลและปัญหาสำคัญของท้องถิ่นมาจัดทำฐานข้อมูลเพื่อจัดทำแผนงาน					
๒	องค์การบริหารส่วนตำบลดงพระรามมีการเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์					
๓	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดวิสัยทัศน์และภารกิจหลักการพัฒนาท้องถิ่นที่สอดคล้องกับสภาพของท้องถิ่น					
๔	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาท้องถิ่นเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนในท้องถิ่น					
๕	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาและแนวทางการพัฒนาท้องถิ่นอย่างชัดเจน					
๖	องค์การบริหารส่วนตำบลมียินดีและเต็มใจที่จะอนุมัติและประกาศใช้แผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาท้องถิ่น					
๗	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการประชุมวางแผนดำเนินการโครงการในการพัฒนาท้องถิ่นเป็นประจำ					
๘	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการกำหนดรูปแบบการติดตามและประเมินผลแผนยุทธศาสตร์อย่างสม่ำเสมอ					

ที่	รายการ	แสดงความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๒.ด้านวิริยะ ความเพียรพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ (D - do) การปฏิบัติตามแผน					
๑	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการประเมินสถานการณ์ก่อนการปฏิบัติงานตามแผนและโครงการ					
๒	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการปฏิบัติงานตามแผนและโครงการไปตามขั้นตอนที่วางไว้					
๓	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการปฏิบัติงานตามแผนและโครงการได้ทันเวลาที่กำหนด					
๔	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการปฏิบัติงานตามแผนและโครงการมีการประหยัดงบประมาณ					
๕	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการปฏิบัติงานตามแผนและโครงการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการ					
๖	องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในโครงการ/กิจกรรม					
๗	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับรู้ข้อมูลต่างๆ ของโครงการ/กิจกรรม					
๘	องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนแสดงความคิดเห็นคำแนะนำในการดำเนินการโครงการ/กิจกรรม					

ที่	รายการ	แสดงความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๓.ด้านจิตตะ เอาใจใส่จัดจ้ในการปฏิบัติหน้าที่ (C – Check) การตรวจสอบ					
๑	เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้ว องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์มีการประเมินผลโครงการ					
๒	การดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลเป็นไปตามระยะเวลาที่กำหนด					
๓	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการติดตามตรวจสอบการดำเนินงานระหว่างการปฏิบัติงานตามแผนงานและโครงการ					
๔	องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนตรวจสอบการดำเนินโครงการ/กิจกรรม					
๕	องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามประเมินแผนงานและโครงการ					
๖	องค์การบริหารส่วนตำบลได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการติดตามตรวจสอบงบประมาณในการดำเนินงาน					
๗	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการรายงานผลการดำเนินงานของโครงการ/กิจกรรมต่อสาธารณะ					
๘	องค์การบริหารส่วนตำบลมีการนำผลการประเมินไปปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานขององค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น					

ที่	รายการ	แสดงความคิดเห็น				
		มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
	๔.ด้านวิมังสา ไตร่ตรองผลของการปฏิบัติหน้าที่ (A - action) การปรับปรุงแก้ไข					
๑	ผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์นำไปสู่การแก้ไขปัญหาของประชาชนในท้องถิ่น					
๒	การแก้ไขปัญหาขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชน					
๓	ประชาชนได้รับประโยชน์จากการดำเนินโครงการ/กิจกรรมอย่างแท้จริง					
๔	องค์การบริหารส่วนตำบลเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมหาแนวทางการแก้ไขปัญหาจากการติดตามและประเมินผล					
๕	องค์การบริหารส่วนตำบลได้ประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานโครงการ/กิจกรรมให้ประชาชนทราบอย่างเปิดเผย					
๖	องค์การบริหารส่วนตำบลยินดีรับฟังความคิดเห็นและคำวิพากษ์วิจารณ์จากประชาชนเพื่อปรับปรุงการบริหารงาน					
๗	องค์การบริหารส่วนตำบลพอใจในผลการดำเนินโครงการ/กิจกรรมในปีที่ผ่านมา (พ.ศ.๒๕๕๖ – ๒๕๕๗)					
๘	องค์การบริหารส่วนตำบลได้นำมาผลการดำเนินงานตามโครงการ/กิจกรรมในปีที่ผ่านมา (พ.ศ.๒๕๕๘ – ๒๕๕๙) มาปรับปรุงการบริหารงาน					

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาและแนวทางการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงาน
ขององค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

๑. ด้านฉันทะ

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา.....

.....

๒. ด้านวิธียะ

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา.....

.....

๓. ด้านจิตตะ

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา.....

.....

๔. ด้านวิมังสา

ปัญหาและอุปสรรค.....

.....

ข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหา.....

.....

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย

ภาคผนวก ข
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง : การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมเพื่อการบริหารงานขององค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์
อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

คำแนะนำ : แบบสัมภาษณ์ประกอบด้วยประเด็นการสัมภาษณ์จำนวน ๒ ตอน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ชื่อ นามสกุล.....
ตำแหน่ง/หน้าที่รับผิดชอบปัจจุบัน.....
สถานที่สัมภาษณ์.....
วันที่.....เดือน.....พ.ศ.
เวลา.....น.....

ตอนที่ ๒

๑) องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ได้นำหลักฉันทะ (ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น) เข้ามาใช้
ในการบริหารงานด้านการวางแผน (P-Plan) อย่างไร และมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

๒) องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ได้นำหลักวิริยะ (ความพากเพียรในสิ่งนั้น) เข้ามาใช้ใน
การบริหารงานด้านการปฏิบัติตามแผน (D-Do) อย่างไร และมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

๓) องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ได้นำหลักจิตตะ (ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น) เข้ามาใช้
ในการบริหารงานด้านการตรวจสอบ (C-Check) อย่างไร และมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

๔) องค์กรบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ได้นำหลักวิมังสา (ความหมั่นสอดส่องในสิ่งนั้น) เข้ามาใช้
ในการบริหารงานด้านการปฏิบัติงาน (A-Act) อย่างไร และมีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

.....
.....
.....
.....

ลงชื่อ.....(ผู้ให้สัมภาษณ์)

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระจำเริญ อุตตเตโช (นวน) / Ven. Chamroeun Uttatechou (Nuon)
- เกิด : วันที่ ๗ เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๒๕
- สถานที่เกิด : หมู่บ้านกำบตูก ตำบลกัณโตนดุม อำเภอจักษ์มอย จังหวัดกำพงสพื่อ ประเทศกัมพูชา
- การศึกษา : ประถมศึกษา – โรงเรียนกัณโตนดุม (Kandaul Dom Primary School) จังหวัดกำพงสพื่อ ประเทศกัมพูชา
- มัธยมศึกษาตอนต้น – โรงเรียนฉ้ายฉูป (Chhay Chhop Secondary School) จังหวัดกำพงสพื่อ ประเทศกัมพูชา
- มัธยมศึกษาตอนปลาย – โรงเรียนสุขาผลลี (Sokha Phally High School) จังหวัดกำพงสพื่อ ประเทศกัมพูชา
- อุดมศึกษา – มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี พุทธศาสตรบัณฑิต รุ่นที่ ๕๘ คณะ สังคมศาสตร์ สาขาวิชา รัฐศาสตร์ วิชาเอกการบริหารรัฐกิจ ตั้งแต่วันที่ ๓๐ เดือน มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๖
- อุปสมบท : วันที่ ๒๙ เดือน พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๕ ณ วัดกัณโตนดุม ตำบลกัณโตนดุม อำเภอจักษ์มอย จังหวัดกำพงสพื่อ ประเทศกัมพูชา
- ที่อยู่ปัจจุบัน : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐